

T.C.
ZANÎNGEHA VAN YÛZÛNCÛ YILÊ
ENSTITUYA ZIMANÊN ZINDÎ
MAKEZANISTA ZIMAN Û ÇANDA KURDÎ

PÎVANDINA ŞIYANÊN GIHANDINÊ
-MÎNAK: XWENDEKARÊN ZANÎNGEHA DIHOKÊ-

TEZA LÎSANSÂ BİLÎND

XWENDEKAR
Hakar Safar MAHMOOD

ŞÊWIRMEND
Doç. Dr. Kenan BULUT

VAN - 2023

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
KÜRT DİLİ VE KÜLTÜRÜ ANABİLİM DALI

İLETİŞİM BECERİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ
-DİHOK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖĞRENCİ

Hakar Safar MAHMOOD

DANIŞMAN

Doç. Dr. Kenan BULUT

VAN - 2023

KABUL VE ONAY

Araz Khalaf AMO tarafından hazırlanan “PÎVANDINA ŞIYANÊN GIHANDINÊ MÎNAK: XWENDEKARÊN ZANÎNGEHA DIHOKÊ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Doç. Dr. Kenan BULUT Van YYÜ. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Başkan: Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ Mardin Artuklu Üniv. Yaşayan Diller Enstitüsü Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ADIGÜZEL Van YYÜ. Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	05/05/2023
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16.05.2023

Hakar Safar MAHMOOD

(Têza Lîsansa Bilind)

HAKAR SAFAR MAHMOOD

**ZANÎNGEHA WAN YÛZÛNCÛ YILÊ
ENSTÎTUYA ZIMANÊN ZINDÎ**

Gulan - 2023

**(Pîvandina Şîyanên Gihandinê
-Mînak: Xwendekarên Zanîngeha Dihokê-)**

KURTE

Pêvajoya gihandinê yek ji wan pêvajoyên herî girîng e ku mirov di jiyana xwe de pêk tîne, ji ber ku her dem pêk tê dibe ku bêtir rêxistina bi kesên din re parve dibe. Mirov ji zindiyên mayî bi şîyana û têgihîştina wateyan bi zimanê devkî û nedevkî ve tîne bi cih kirin.

Taybetmendiyên takekesan di şîyanên gihandinê yên xwendekaran de û rehwaniye wan a derbirrînan tê derxistin û bi vî awayî sêdek mezin ji pêvajoya gihandinê ya di navbera zanîngehê û civakê re tîne, giringîya paywendên civakî di nav gelek komên ku ji bo pêşbazîya kesane de hene, ji ber ku peyama bi eşkere bi têkiliyên civakî di gehîjn kesan.

Gihandin ji bo dîtina têgihîştinek a hevpar kiriyarek e pevguhertina raman û agahîyan e. Ew kiriyara veguhastina agahîyan bi nîşanên xwe yên dîtbar di navbera du an çend kesan de ji bo armancek taybet û bi rengê guncay. Gihandin, pêwendîya di navbera du an çend kesan de ye (şander û wergir) ku bi rên wê rênîşandan û agahî û nêrînên veguhastin.

Hêmanên gihandinê yên ku ji hêla şander, peyama, wergir, hawîrdora gihandinê ve û hêmanên wê û şeweyên wê yên ku bi peywendî digel xwe de, pêwendiyên kesanve tîne, asteng û faktûrên gihandinê û çar şîyanên wê (guhdarî, axaftin, xwendin, nivîsandin) ê û rola her şêhezay (îqnakirin) û rola zimnê laş di prosesa gihandina ziman de û giringîya wê û pêwendî di navbera wan de û çawa

xwendekar dikare gavan bi havêje û şêwazên hînkirinê yê nûjen ji bo ku bi kar bîne. Xwendekar van şiyanan kontrol dike û di pêvajoya gihandinê de bi kar tîne.

Vekolîn li ser bingeha rêbaza wesfîyî ye, şiyânên gihandinê yê xwendekarên zanîngeha Duhokê bi formek taybet tê pîvandîn û xwe dispêre çend pîvanan wek: guhdarîkirin, şehrezaya derbirînê û îqna'kirin, rastgoyî û durustî, nermî, rêzgirtin.

Peyvên Sereke: Şiyânên Gihandinê, Pîvandîn, Xwendekarên Zanîngeha Dihokê.

Hejmara Rûpelan: 163

Şêwirmend: Doç. Dr. Kenan Bulut

(Yüksek Lisans Tezi)

HAKAR SAFAR MAHMOOD

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs - 2023

(İletişim Becerilerinin Ölçülmesi
-Dihok Üniversitesi Öğrencileri Örneği-)

ÖZET

İnsanın kendi hayatında geçirdiği en önemli süreçlerden biri, biriyle paylaşmasa da sürekli geçirdiği iletişim sürecidir. İnsan diğer canlılardan sözlü veya sözsüz olan bir dildeki mesajları anlayabilme becerisiyle farklılaşır.

Bireylerin özellikleri öğrencilerin iletişim becerilerinden ve onların ifade etmedeki uzmanlıklarından anlaşılabilir. Bu şekilde üniversite ve toplum arasındaki iletişim sürecinde büyük bir fayda sağlanır. Çoğu toplumda kişiler arası iletişimde toplumsal yazım kurallarının önemi vardır çünkü mesajlar ancak bu şekilde toplumsal ilişkilerle bireysel ferasete ulaşır.

İletişim ortak bir tefekkürün bulunması için yapılan fikir ve bilgi alışverişidir. Bu iki veya daha fazla kişi arasında gizli veya açık bir şekilde özel bir amaç için uygun bir şekilde bilginin aktarılmasıdır. İletişim iki veya daha fazla kişi arasındaki (gönderici ve alıcı) ilişkidir ki bu sayede nasihat, bilgi ve bakış açısı aktarılır.

İletişim unsurları alıcı, mesaj, gönderici, iletişim bağlamı, unsurları ve tarzlarının birbiriyle olan ilişkileri teker teker incelenerek bulunabilir: o iletişim unsur ve faktörleri, dört becerisi (dinleme, konuşma, okuma, yazma), her türlü ikna etme kabiliyetinin rolü, beden dilinin rolü ve bunlar arasındaki ilişkilerde, öğrenci nasıl adım atacağı ve dili kullanmak için güncel öğretim şekillerini nasıl kullanacağı. Öğrenciler bu becerileri kontrol eder ve onları süreç içerisinde iletişimde kullanırlar.

Çalışma betimsel yöntemle dayanmaktadır. Duhok Üniversitesi öğrencilerinin iletişim becerileri bir form aracılığıyla ifade etme, ikna etme, dürüstlük, yumuşaklık, nezaket, saygı gibi çeşitli parametreler bağlamında ölçülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İletişim becerileri, Ölçme, Duhok Üniversitesi Öğrencileri

Sayfa Sayısı: 163

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kenan Bulut

(M.Sc. Thesis)

HAKAR SAFAR MAHMOOD

**VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF LIVING LANGUAGES**

May - 2023

**(Assessment of Communication Skills
- Example of Dihok University Students-)**

ABSTRACT

The communication process is one of the most important processes that people perform in their lives, because it is always conducted without the involvement of the organization with others. Humans are distinguished from the rest of living things with the ability to understand meaning through verbal and non-verbal language.

Individual characteristics stand out in students' communication abilities and their freedom of expression, and in this way there is a great benefit from the process of communication between the university and society, and the importance of union relations between the many groups that exist for personal competition, because the message clearly reaches a personal understanding through social relations.

Communication is the process of exchanging ideas and information to find a common understanding. It is the process of transmitting information through visible and invisible signals between two or more people for a specific purpose and in an appropriate manner. Communication is a connection between two or more people (the sender and the receiver) through which instructions, information and ideas are transmitted.

The elements of communication provided by the sender, the message, the recipient, the communication environment and its elements and forms related to it, personal communication, barriers and factors of communication, its four abilities

(listening, speaking, reading and writing), the role of each skill (persuasion), the role of body language in the language communication process, its importance and the relationship between them, and how the student can take steps and use modern teaching methods. Students control these abilities and, in the process use them in communication.

The research is based on the descriptive approach, and the communication skills of Duhok University students are measured in particular and depend on several criteria such as: listening, expression, persuasion, honesty and integrity, gentleness, respect.

Keywords: Communication skills, measurement, Duhok University students.

Quantity of Page: 163

Supervisor: Assoc. Prof. Kenan BULUT

NAVEROK

KABUL VE ONAY	ii
ETİK BEYAN.....	iii
KURTE	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
NAVEROK	x
PÊŞGOTIN	xiii
DESTPÊK	1
Mijar	2
Armanca Vekolînê.....	2
Girîngîya Vekolînê	2
Sînor û Çarçoveya Vekolînê	3
Rêbaza Vekolînê	3
1. GIHANDÎN Î GIHANDINA KARÎGER	4
1.1. Gihandîn û Binemayên Gihandinê	4
1.1.1. Çavkaniya Gihandinê	4
1.1.2. Pêşveçûyna Gihandinê.....	5
1. 1. 3. Zarav û Têgeha Gihandinê	6
1. 1. 3. 1. Zaravê Gihandinê.....	6
1. 1. 3. 2. Têgeha Gihandinê	8
1. 1. 3. 3. Model û Pîvanên Pêvajoya Gihandinê.....	9
1. 1. 4. Pênasekrina Gihandinê	10
1. 1. 5. Binemayên Gihandinê	14
1. 1. 5. 1 Şandkar	14
1. 1. 5. 2. Wergir	15
1. 1. 5. 3. Peyam	16
1. 1. 5. 4. Kenal.....	17
1. 1. 5. 5. Bandor.....	18
1. 1. 5. 6 Armanc	18
1. 1. 5. 7. Şîfrekirin	18

1. 1. 5. 8. Feedback.....	19
1. 1. 5. 9. Deşîfrekirin, Dekodkirin.....	19
1. 2. Gavên Gihandinê.....	21
1. 3. Cur û Astên Gihandinê.....	26
1. 3. 1. Cur û Formên Gihandinê.....	26
1. 3. 1. 1. Gihandina Devkî.....	28
1. 3. 1. 2. Gihandina Ne Devkî.....	33
1. 3. 2. Cureyê Gihandinê li Gorî Hejmara Beşdaran di Pêvajoya Gihandinê de.....	36
1. 3. 3. Astên Gihandinê.....	36
1. 4. Gihandina Fermî û Gihandina Nefarmî.....	38
1. 4. 1. Gihandina Fermî.....	38
1. 4. 2. Gihandina Ne Fermî.....	43
1. 5. Astengiyên Gihandinê.....	44
1. 6. Faktorên Gihandinê.....	49
1. 7. Gihandin û Awêtebûna Civakî.....	52
1. 7. 1. Bwarên Têkelîyên Civakî.....	54
1. 7. 2. Girîngî û Taybetmendiyên Gihandina Civakî.....	55
1. 7. 3. Qonaxên Pêvajoya Gihandina Civakî.....	56
2. ŞIYANÊN GIHANDINA ZIMANI YÊN XWÊNDEKARÊN ZANÎNGEH DIHOKÊ.....	60
2. 1. Gihandin û Şiyanên Gihandinê.....	60
2. 1. 1. Şiyanîbûna Guhdarîkirinê.....	63
2. 1. 2. Şiyanîbûna Axaftinê.....	67
2. 1. 3. Şiyanîbûna Xwendinê.....	69
2. 1. 4. Şiyanîbûna Nivîsandinê.....	71
2. 2. Sîstratejiyên Gihandina Bibandor.....	75
2. 3. Gihandina Rasterast (rû bi rû) û Gihandina Nerasterast (ji dûr ve).....	79
2. 3. 1. Gihandina Rasterast (rû bi rû).....	79
2. 3. 2. Gihandina Nerasterast (ji dûr ve).....	82
2. 4. Gihandin Bi Zimanê Laş.....	85
2. 5. Şiyan û Îqnakirin (Razîkirin) Gihandina bi Bandor.....	99

2. 6. Pîvandina Şiyanên Gihandinê Bi Rapirsyaka Taybet	110
3. ENCAM.....	136
ÇAVKANÎ.....	138
ÖZGEÇMİŞ.....	149
LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU...Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	

PÊŞGOTIN

Pêşkeftina mezin a ku îro cîhan şahidê wê ye, ferd xwe li ber kêşeyên mezin dibîne ku reftar û helwêstên nûjen li ser wî ferz dikin, ku bi guhertina kesên ku bi wan re danûstandinê dike, karê ku ew dike û şert û mercan diguherin, ku ew tê de dijî, ku ew neçar dike ku ji şîyanên gihandinê sûd werbigire ku dihêle ew bi şert û mercên xwe re abdêt bibe û bi erkên xwe re pêk bîne.

Ji demên kevnar ve û ji kêliyên yekem ên destpêka jiyana civakî ve, mirov girîngîya gihandinê ji bo xwe wekî ferdekî ku dixwaze tiştên di xwe de diyar bike an jî dema ku bi kesên din re tevdigere da ku bi wan re, ra û ramanan veguhezîne bihêne fêr kir, handereke xurt ji bo pêşxistina amûrên gihandinê û rêbazên bikaranînê û parastinê û veguhestinê.

Gihandin di her pêwendiyê de hêza ajotinê ye, û ew jîyana civakê ye ji ber ku takekes bi berdewamî li mal û kar û dibistanê û zanîngehê danûstendinê dikin, bi şandina û wergirtina peyaman ku wan bikaribe pêwendiya agahîy û zanîn û helwest û şîyanan bide.

Pêdiviya gihandinê pêdiviyeye bingehîn a derûnî û civakî ye ku ji bû mirov pêwîste, ji ber ku ji kêliyên destpêkê yê jîyanê de dest pê dike û bi berdewamiya jîyanê re berdewam dike, leûra gihandin tê wateya hebûna şîyanên jîyanê û geşebûna û ramanan û bîrûkeyan. Ji ber ku jiyana rojane li ser bingeha gihandinê ye, bi riya saziyên xwe yê cyawaz, di nav de saziyên perwerdehyê û xwêndinê. Serkeftina saziyan di gihandina armancên xwe de ji nêz ve bi serkeftina pêvajoya gihandinê ya li hundur û derveyî wê girêdayî ye. Gihandin di be alîkar ku têkiliyên mirovî di navbera serek û bindestên hevûdu de çêbibin.

Şîyanên başên gihandinê yek ji pîvan an pêkhatyên bingehîn ên serkirdayetya ye, gihandin ne tenê pêvajoyek gihandina agahîyan ji kesên din re lê pêwendiya bi kesên din re û têgihîştina wan ji rewşa hev re ye.

Ji ber vê yekê, ramana vê vekolînê ew ku ronahiyê dide ser Pîvandina Şîyanên Gihandinê yê Xwendekarên Zanîngeha Dihokê.

Li vir, di serî de ez spasîyên xwe ji şewirmendê xwe Doç. Dr. Kenan Bulut ra dikim ku ji despêka xebatê heya dawîyê piştgirî û zanînên xwe li ber min negirtin. Û di proseya amadekirina tezê bi bêhnfirehî û dilovanî kêmasîyên min dîyar kirin û rê li ber min vekirin. Her wiha spasîyên mamosteyê Hîndekar Dr. Abdulwahid Mişîr Dizey dikem digel harîkariya wî digel min da ku çavkanîyên xwe ji min ra vekir û di serdema Tezê de min gelek sûd jê wergirt. Ji bo Dr. Ismet Xabur re spasîyên xwe dikim.

Ez vê tezê dîyarîya her kesî dikem, taybetî xwendekarên zanîngeha Duhokê.

DESTPÊK

Ger hûn li serkeftinê û pileya herî bilind bigerin, divê hûn pêşî zimanê xwe baş bizanibin, ji ber ku ziman pîr girînge, ji ber vê yekê heke hûn tevahiya roja xwe derbas bikin, hûnê bibînin ku ji % 80 ji rojên we bi axaftina bi mirovan re derbas dibe, çî bi tevrgrên leş be, çî bi axaftinê be, çî bi şîretekê be, çî bi fermanê be, çî bi bersefekê be, çî bi pirsekê be... hwd. Bi kurtî, hûn ê bibînin ku hûn piraniya dema xwe bi axaftinê derbas dikin, û hûn çiqas jîr û pispor in, û dema ku hûn bi eşkereyî bêjin, da ku kesê din fêm neke ka hûn çî dibêjin, hûnê di bandorkirina kesê din de bêtir serfiraz bibin (El-Feqî, 2012: 6). Her weha Gihandin pêvajoyek e berdewam û dînamîke ku bi pevguherînê ve tê naskirin, û bi rêya wê komek sembola û têgeh û rol di navbera aliyên proseya gihandinê de, çî bi mebestî (qestî) û çî ne mebestî, tene guhertin. Gihandin di navbera ciwan û mezinan de, di navbera dost û dijminan de, di navbera jin û mêr de û di navbera mirov û mexlûqên din de çêdibe (El-Aliktirunye, 2012: 13). Naskirina cewhera gihandinê, binema, cure, taybetmendî, faktûr, şîyanên gihandinê, astengî û amûrên gihandinê di navbera gihandina zimanê devkî û gihandina zimanî nedeckî, têgeh û xwenaskirin û, bidestxistina şarezatiya îqnakirinê, hunera îqnakirinê bi hevpeyivînên kesane, û pêşxistina şîyanên kesane, wek şîyanên nivîsandina, şîyanên axaftin û şîyanên gûhdarîkirinê şîyanên xwendinê pêşkêşkirina bi bandor.

Gihandin pêvajoyek bingehe ji ber ku civak li ser bingeha şîyana mirov a ku niyet, hest, agahdarî û serpehatiyên (zanyarî û ezmûnên) xwe ji yekî din veguhezîne bingehe e, û girîngiya gihandinê di şîyana danûstendina bi kesên din re xuya dike, ku ev yek şansê zindîbûna kesane zêde dike (Silêman, 2014: 148). Û Li ber ronahiya (rûşnayî) a pêşkeftinên teknolojiyê û rêyên gihandinê û danûstendinê yê berdest ên bi civak û jîngeha derdorê re ji bo kesane, hewcedariya lezgîn bi yasayên bingehe û bernameyên bingehe xuya dike ku xwendekar fêrî pêşveçûn û pêşveçûnê bibin da ku xwe bi pêş bixin, ji bo dahêneriyê û ji bo ku bikaribe bi pêşveçûnan re bimeşe, ji ber vê yekê, pêdivî bû ku bername û armancek zelal were pêşve xistin da ku şîyanên xwendekar di warê gihandinê de û şîyanên wî were pêşve xistin.

Mijar

Bê guman hemî mirov ji rûyê şiyana ve ji hev cuda ne, şiyânên gihandinê ji pişt bestinê li ser pisporî û rahênana dike, ji bo hindê gihandneka karîger berçav bike, ji berko ziman kerestê veguhastina hizir û bîra ye, ji ber vê yekê çaverê dihêtekirin ev lêklîne tiştên nûy berçav bike wek vedîtna şiyânên gihandina zimanî yên xwendekarên zanîngehê û eû kem û kurtyên gihandinê yên dikevn di rêya xwendekarên zanîngeha Dihukê de

Armanca Vekolînê

Armanca vekolînê ev vekolîne hindek ji taybetmendiyên takekesan ji şiyânên xwendekaran û zelalîya îfadeya berçav dike, bivî awayî mifayekê zor baş bo pirussya gihandinê di gehînîte di navbera zanîngehê û civakî de. Her weha divê diyarkeyn erê gihandinên zimanî şiyandin yan pisporî ye? û bi çi awayî bikaribîn gihandna me ya karîger bît her weha ji bo gihandneka karîger pêwîstiya me bi çi pisporî heye.

Girîngîya Vekolînê

Gihandin sedemek giring a rêveberiya sazûmaniyê ye. Gihandin xizmeta çend armancên girin dike, wek: zêdekirina razîbûna bi rola rêxistinê, papendbûna bi armancên rêxistinê û peydakirina zanyariyên pêwîst ji bo biryardanê. Gihandin bingeha jiyana rojane ye, serkeftina mirov di jiyana rojane de bi şiyânên gihandinê ve girêdayî ye, lêkolera destnîşan kirye ku % 85 ê serkeftina takekesan ji şiyana gihandinê û jêhatîbûna axaftvaniyê ye, % 15 jî li ser zanîna kesan e.

Gihandin navgînek e giringe ji bo bi destxistina armancên taybet û veguheztina agahîyan û têgînan bi rêyên cûda, ji bo rêvekirina tevgeran û helwêstên kesan pir girîng e û di heman demê de navgînek e ji berhevkirina têkiliyên kesane yên wekî: evînyê, têkiliyên sozdaryê û hevaltî...

Ev vekolîn hewil dide ku şiyânên gihandinê ye xwendekarên zanîngeha Dihokê bi pîvandina şiyânên gihandinê pêşkêş bike da ku xalên bihêz û xalên bêhêz şiyânên gihandinê yên xwendekarên zanîngehê diyar bike. Di vê vekolînê de hin

taybetmendiyên kesan jî şîyanên gihandinê yê xwendekaran û derbirîna derûnî ya wan pêşkêş bike, ku dê sûdeke mezin ji proseya gihandinê li zanîngeh û civakê bide.

Sînor û Çarçoveya Vekolînê

Ev lêkûlîne ji serenavê “Pîvandina Şîyanên Gihandina Zimanî -Mînak Xwendekarên Zanîngeha Dihokê-” Paşî bi kurte û destpêk û du beşan û encam pêk tê. Di beşa yekê de bi sernavê “Gihandin û Gihandina Karîger” wan babetan li xwe digire: gihandin û binemayên gihandinê, gavên gihandinê, cur û astên gihandinê, gihandina fermî û gihandina ne fermî, astengên gihandinê, faktorên gihandinê gihandin û awêtebûna civakî. Û di beşa duyem de: bi sernavê “Şîyanên Gihandina Zimanî yê Xwendekarên Zanîngeha Dihokê” wan babetan li xwe digire: şîyan û gihandin, sitratîcîyatên gihandina karîger, gihandina rasteoxwe û na rasteuxwe, gihandin bi zimanê laş, şîyan û razîkirin (îqnakirin) gihandinê, pîverê şîyanên gihandinê bi rêya formeka taybet.

Rêbaza Vekolînê

Ev hewil dana me ku pîvandina şîyanên gihandinê ya xwendekarên zanîngeha Dihokê, li dûv rêy û rêbaza vê vekolînê, rêbaza “wesfî-şîkarî” ye ku bi rêya wê dê behsa giringî ya peywendiyên civakî di nevbera takên civakîda diêxîte pêşçav. Her wesa veloîn di warê zanista zimanzaniya derûnî u civakî ye, ku aramanc jê çawanya şîyanên gihandinên zimanî ye.

1. GIHANDÎN Û GIHANDINA KARÎGER

1.1. Gihandin û Binemayên Gihandinê

1.1.1. Çavkaniya Gihandinê

Di dirêjahiya dîrokê de, mirov girîngiya gihandinê nas kiriye û bi derbasbûna demê re, hesta rola wêya girîng di berdewamiya jiyana de zêde bûye, ji bû pêkanîna berjewendiyên curaûcûr û birêxistinkirina çalakiyên xwe û baştirkirina kalîteya jiyana xwe. Têkiliya di navbera ferdên civakê û komên cuda yên civakî de ji bû bidestxistina daxwazên civakî yên mirovan girîng û pêwîste, gihandin yek ji şert û mercên wateya civakên mirovîye, ji ber ku mirov ji bo bicihanîna pêdiviyên xwe yên curbicur hertim hewcedariya pêwendiya bi hev re hebûye. Vekolîner li ser destpêka gihandinê ji hev cuda ne; û hinekên ji wan dizanin ku gihandin kevîne, bi geşebûna mirovan re derketiye ji ber ku bi xwezaya xwe civakîye, û hin ji wan têgihiştin ku gihandin nûjene, nexasme ku serdema ku em tê de dijîn serdema teknoloji û gihandinêye. Xwediyên meyla yekem dibêjin: Pêwendî ji destpêka jiyana li ser cihanê ve çêbûye, mirov bi xwezayêve hinek curên ku ji bo rûbirûbûna hêzên xwezayê û têgihiştina xwe hewce dike ku bi endamên din ên curên xwe re têkiliyê dene, di derbarê re û awayên jiyana de, ji ber vê yekê, awayên gihandinê ji hev cuda bûn, çî bi nîşanan, çî def û çî bi hêman û ev yek nîşana nêzîkbûna metirsiyê an amadekariya şer an rêyên din ên gihandinê yên ku di wê demê de serwer bûn (El-Şêx, 2011: 13). Mirov bi xwezayê xwe civakî ye û ji zarokatî û xortaniya xwe de bi kesên din re di têkiliyê de ye, li wir bi hevalên xwe re, piştre bi hevkarên zanîngehê re, û piştre jî di xebatê de bi bindest, serwer û hevkarên xwe re têkildar dibe. Ji ber ku xwezaya mirov diguhere, pêwendiya wî bi kesên din re rêyên diguhere, lewra re û rêbazên wî di vê têkiliyê de yek gav naşopîne, lê kalîteya gihandina civakî bi kalîteya rêbazên ku wî di danûstandinê de bi kar tîne diyar dibe. Herwesa zimanê laş yek ji du awayên gihandinê û pêwendiya civakî ya di navbera kesan de ye, Ji ber ku em di gihandina xwe de bi kesên din re du zimanên bi tevahî ji hev cihê bikar tînin, "tevî ku ew temamker in, ew di peyamên ku carinan digihînin û carinan ji hev cûda dibin. Ew zimanê herî gelemperî ye û jê re tê gotin zimanê laş (Body Language) e. Ku bê îrade tê bikaranîn û aliyên herî jidil û kûr ên nefsa me, hest, hestên me, hewcedarî û

helwestên me îfade dike û ev ziman di têkiliyên mirovan de ya herî girînge (Fadil & Nadir & Sarah, 2019: 55-56).

1.1.2. Pêşveçûyna Gihandinê

Gihandin di dirêjahiya dîrokê de gelek qonaxde derbas bûye, û vekolîner di wê baweriyê de ne ku qonaxên ku gihandinê tê de derbas bûye, dikarin li ser sê qonaxan bêne dabeş kirin: qonaxa devkî, qonaxa a nivîskî û qonaxa elektronîkî.

Di destpêkê de, mirov zanyarî di serîde bi devkî vedguhrtin, peyamên devkî ji hêla bezvanên dûr û dirêjve dihatin şandin, û mirovan lêdana defê û agir pêxistin û îşaretên dûmanê bikar anîn da ku bi kesên din ên ku sembolên bikar anîne fam dikirinre têkilî daynin. Piştî nivîsandin di cih de bû duyemîn, piştî giftugoyê dikaribû mirov ji dûr û dirêjve peyaman biguhezînin, bêtir ku xwe bispêrin bîranîna muxatab... Paşê çapxane di sedsala heşdehan de a zayînê de belav bû û pirtûk û kovar û rojnameyan yekem zanyarî ji bû xwendina bêtir û bêtir peyda kirin. Û mirovan bi rêya peyaman nûçeyan pevguhastin û gelek welat hatin damezrandin. Sîstema posta û di dawiya sedsala nozdehan a zayînê de makîneya nivîsandinê û tîlefona hatin dahênan, ku tê de serdema elektronîk dest pê kir... . Di destpêka salên heştêyî yê sedsala bîstan de, Gelek kompaniya dest bi kirîna firûtina tîlefona kirin, û piştî re Internet ku bi navê Înternetê tê nasîn derket hole (El- Alemîye, 1999: 140-148). Serdema niha bi gelek navan tê binavkirin, di nav wan de serdema gihandinê û cîhan niha rastî şoreşeke rasteqîne di warê gihandinê de tê, ku bi şoreşa teknolojîk ku taybetiyên wê krîstalîze kir û di nîveka sedsala bîstan de eşkere bû. Gihandin bingeha têkiliyên civakî temsîl dike û ta radeya ku ferdek di gihandina bi yê din re biser dikeve, di asta serfiraziya wî ya jiyanê de ye, ji ber ku ev yek li ser tenduristiya wî ya laşî û derûnî heya radeya wî xuya dike, serkeftin di jiyanê de û bi qasî serkeftina miletan di gihandiya bi rabirdûya xwe re bi mîrate û çanda xwe re û pêwendiya bi neteweyên din re, bi qasî serkeftina wan di jiyan, berdewamî û geşepêdanê de (Silêman, 2014: 148). Şîyanên gihandinê, gihandin di jiyanê kes û netewe û gelan de rolek girîng dilîze, ji ber ku gihandin ji % 70 ê, jiyanê me ya rojane temsîl dike. Gihandin bingeha jiyanê me ya rojane ye, ji ber ku em ji bû gihandina ramanan û pevguhertina hestên û nîrxandina nûçeyan, veguheztina nêrînan, rastkirina rewşan,

agahdarî, û gihandina ji bingeheên jiyanê ji bû kes û civakan pê ve girêdayî ye. Mirov nikare bijî di veqetîna ji mirovan de, û ji bû civakek îroj pir diware ku ji civakên din dûr bijî, nemaze dema ku em di serdema teknoloji û ragihandinê de ne ku cîhan ne veguherandiye gundek piçûk, lê kiriye jûreyek ku kapasîteya wê ji çend metreyan derbas nabe. Mirovatî di serdema dawîn de di pêşxistina makîneyên ragihandinê yê ji faks, mobîl, înternet û yê din de bi ser ket, heya serdema me ya ku em tê de dijîn wekî serdema gihandinê hate gotin û jiyan mirovan bi pêşxistina amûrên ragihandinê gelek pêşketiye, lê wînda kiriye (Fadil & Nadir & Sarah, 2019: 58). Vekolîner dibîne ku gihandin di destpêde bi sade destpê kiriye û paşê hêdî hêdî aloz bûye Ji ber vê yekê gihandinê bi tenê bi karanîna amûrên hêsan ên wekî peyvên devkî dest pê kiriye, paşê wateyên wekî tîp û wateyên din ên nivîskî û çapkirî, paşê amrazên gihandinê û ragihandinê zêde bûne. tevlihevî bi karanîna teknolojiya nûjen ên wekî tîlefona dest, înternet û vîdyoyê. Berê li gundekî di navbera du yan çend kesan de tîkilî çêdibûn û piştî pêş diçû heta ku rêyên gihandinê gundên cîran girtibûn, paşê ew xeleka fireh bû heta ku gihaşt hemû cîhanê û hemû dinya bû wek gundekî biçûk, yê din jî dizane çi ye, li her deverê li ser rûyê erdê û di her kêliyê de ku ew bixwaze diçe. Ji ber vê yekê, pêwendiya di warê amrazan ku hatine bikar anîn de, ji hêla qada ku pêwendiyê ve girêdayî ye û ji hêla hejmara kesên ku dikarin beşdarî pêvajoya gihandinê bibin pêşketiye.

1. 1. 3. Zarav û Têgeha Gihandinê

1. 1. 3. 1. Zaravê Gihandinê

Peyva Ewropî ji eslê latînî ya lêkerê (Communication) hatiye, peyva gihandinê tê wateya weşan an bi parvekirinê belavkirin. Vekolîn û Vekolînan (Communicare) îsbat kiriye (Ebdulfetah, 2013: 14). Wateya giştîkirina tiştekî û li gorî wê jî gihandin tê wateya parvekirina wateyê û giştîkirina wê di navbera mirovande du kes an komek kesan, gihandin diyardeyek civakî ye ku komê diguherîne ji statîk ji bo livlivok, ber ku ew bingeha nêzîkbûn û danûstendina civakî ye, ew binemayên sereke ye di jîngeha mirovîde ji bo kontrolkirina xwe û deûroberê xwe gihandin di heman demê de endazyariya hemahengî ku ninerayetê diket di pêvajoya hêza karî û xebata di rêxistinê de û meşandina wê ber bi armancek giştîve

tê temsîl kirin û bi vî rengî dikare were pêname kirin. Pêvajoya gihandinê pêvajoya hilberandin, veguheztin, pevguhertin û têgihîştina agahî û bîr û raman û hestane, li ser kesekî ji kesekî din re an ji komeke bo komeke din. Bi mebesta bandorkirin û sedema bersiva pêwîst (Hanûn, 2009: 19). Herwesa gihandin, ew pêvajoyeke ku tê de kesek an komek (şander, şanderan) hin peyaman dişîne da ku bandorê li tevgera kes an komên din bike (wergir, wergiran) û li gorî daxwazek taybetî biguhezîne (El-Cewahirî, 1992: 18).

Peyva gihandin, di wateya xwe ya zimanî de, tê wateya kesê ku berdewambe û tê gotin ku gihîştîye, tiştê gihîştîye wî, girêdan û girêdan berevajiyê veqetandinêye peyva (gihandin) pevguherîna peyvan nîşan dide, yanî qut nekirin ji ber ku têkiliya li dijî pevçûnan (Nehir, 2003: 84). Ji hêla zimanî ve gihandin: Ew nêzikbon û peywendî û girêdan û hevgirtin û saxkirin û komkirin û agehdarkirin û tamamkirin û ragihandin, ew tê wateya afirandina peywendya ji hev ve girêdayî û danûstandin û gihandin (Mahir, 2001:12). Û heke gihandina zimanî bi çar binemayên xwe (guhdarî - axaftin - xwendin - nivîsandin) pêvajoyek be ku tê de wate û raman tê veguheztin, wê demê gihandina devkî (guhdarî - axaftin) binemayekê herî girînge di vê prosesa gihandinê de; ew karê bingeşê pêvajoya tamamkirina peywendiyên civakî û bidestxistina têkiliya di navbera kesan de. Di serî de zimanê dengî-devkî, ev tê wê maneyê ku di xwendin û hînîkirina ziman de girîngî bê guman divê aliyê devkî be, ji ber ku mirov ji nivîsandinê bêhtir axaftinê bi kar tîne (Kebşat & Aya, 2021: 87). Û ji hêla derûnnasanve gihandin "gihandin pêvajoyeke ku armanca wê guhertina reftar û helwestên mirovane, di nav de! ew ji hêla avakirina xweya wergir ve tê destnîşankirin, da ku mirov tiştan bibîne, wan şîrove bike, û wan bi rengê ku ji tabloyê cûda dinirxîne (Huseyn, 2010: 29).

Gihandin zanî ewe ku armanca wê veguheztin û wergirtina zanyarîye û ew pêwendiya ku li ser aliyên zanînê û çavdêrên wê radiweste, an bi gotineke din, li ser berhemên û sûdmendiyê radiweste. Armanca vê gihandinê ewe ku pisporî û ezmûnan ji wergirê veguhezîne û bi gelemperî awayên sazîkirinê û sepanê û têgihîştinê û analîz û nirxandinê fêrî wî bike, armanc ewe ku ji wergirê zanyarî û agahdariya watedar peyda bike. Ji ber vê yekê, ev têkilî li ser pevguhertina ramanan û veguheştina zanîn û ezmûnên bav û kalan li ser piştê (Hemdawî, 2006: 1).

Gihandin pêvajoyek e ku tê wateya gihandina wateyên di navbera şanderan de ji bo wergirê bi bikaranîna zimên, dema ku mirov bi rêya gihandina zimanê bi kesên dinre têkilî daynin da ku xwe îfade bike û veghastina raman û hestan ragihîne, ew an axaftvane, an guhdareke, an jî nivîskare, an jî xwendevane û di van rewşan de mirov di pêvajoyên derûnîre derbas dibe, naverok û materyalê wê tevliheve, ziman, navdêr, lêker û tîpan jî tê de ye. Mirov bi ziman difikire û bi ziman îfade dike.

1. 1. 3. 2. Têgeha Gihandinê

Gihandin ji çend aliyan ve wekî têgehek hatiye pênase kirin, wekî: têgeha danustandin û gihandinê dibe ku di nav gelek kesan de belav bibe, lê nayê famkirin an nayê sepandin, ji ber ku ew bi hêla teknîkîve an bi pisporiyek akademîkek teknîkîve girêdayîye û dibe ku hewce bike ku di vekolîna kûr heya ku ew hêsan û sepandin be (Ebû Esed, 2009: 41). Gihandin wekî pêvajoyek berdewam tê pênase kirin ku tê de pevgûhartina ezmunan, rênişandan an zanyarî di navbera du an çend aliyande bi peyamên devkî an ne devkî ve tene danûstendin ku dibe sedema têkiliyek zindî, têgihîştin û tevlêbûnê, lewra şewazên reftar an encamdanê tene bandor kirin ji bo mebasta gihîştina armancek taybetî (El-Dais, 2009: 18).

Her wha Pêvajoya gihandinê jî wekî pêvajoya “gihandin di navbera kesek an komek kesan û kesek din an komek kesan de bi mebesta beşdarbûna ezmûnek ku di encamê de guherînek di reftarên van kesan de çêdibe” (Tewînat, 2009: 16). Sebarek gihandina bi bandor, an bi gotineke din gihandina serketî, dema ku raman û zanîn û şîyan û hest ji şanderê tê şandin û zindî û tam, rast û rast digihîje wergir û bi vî rengî gihandina di navbera kesan de di heman demê de kêrhatî û xweş dibe (Ekademiya Erebi Brîtanî, 1). Gihandina bibandor tê wateya têgihîştina wergir ji peyama ku wî wergirtiye, û şirovekirina wê bi awayê ku ji hêla şander ve hatî armanc kirin, û pêvajoya gihandinê ya bibandor berpirsiyariya şander û wergire, her çend giranî bi gelemperî li ser zelalbûna tevahîya peyamêye, gihandin pêvajoyek du-alîye, gihandina yekalî tune, ango şander tenê gihandinê dike, divê şander ji wergir an ji koma wergiran re zelal be. Ji aliyek din ve, wergir ne tenê wergirê peyaman e, wergir divê guh bide şander, di hişê xwe de şiyana wî ya danûstendina bi bandor bi wî re he be. Gihandina jî bi veguheztin û wergirtina rast a peyamên ne devkî yê bi peyamên devkîve girêdayî ye. Di gihandin de danûstendin di navbera her du aliyan de bihevre

ye, an bi gotinek din ew vebûna xwe ji yê dinre di têkiliyek zindîde vedibêje ku heya ku hûn dîsa venegerin qut nabe (Ebû Namera, 2001: 98-102).

Di pêvajoya gihandinêde şander peyamê dirûst dike... û wergirê peyamê (bi zimanê bedenê) ji rwangehê xwe ya kesane dibihîse an jî dibîne... Di gihandinên serkeftî de, wergirê peyamê bertek û baweriya xwe ya derbarê peyamê de pêşkêş dike (Ellis, 2008: 51).

1. 1. 3. Model û Pîvanên Pêvajoya Gihandinê

Di nav vekolînerande du modelên gihandinê hene, ku ev in: modela teknîkî, û modela psîkososyal. Lê hinekan dîtînin dîtir dibêjin sê beş hene: pîvanên derûnî, pîvanên civakî û pîvanên perwerdehiyê, û hinekanjî dibêjin çar beş hene: aliyê mekanîk, aliyê derûnî, aliyê perwerdeyê û aliyê civakî vekolîner bi hin hûrgulî bi hin ji van model û pîvananre mijûl dibe.

Yekem: Modela teknîkî ya gihandinê: Ji rewangeha teknîkîve, têkelyek di navbera du aliyande ye ku mîna listikvanên tenîsa masê du rola dibîne diguhezînin, her aliyek di heman demê de du rola dilîze: destpêker û wergir an şander, û wergir her aliyek bandorê li ser yê din dike û jê bandor dibe, ev kare di encamêde, vediguhere peyamek ku ji hêla şanderê orîjînal ve hatî wergirtin, ku di encamê de dibe wergir (El-Tekwîn, 2002: 4).

Duyem: Modela derûnî-civakî ya gihandinê: Pêwendî di modela derûnî-civakî de wekî komek rêyên ku têde pevguhertina agahî û têgehan di navbera kesên di rewşek civakî de pêk tê, tê pênase kirin û ev model giraniyê dide pîvana têkiliyan, wekî gihandinê. Têkilîye: her bandor û bandorek ku di rê û tevgerê de guhertin û guherandinek encam dide. Gihandin pêwendî: di navbera aktorên civakî de û bi vî awayî girêdanek civakî saz dike.

Gihandin sîstemêke çendîn kanalên, wek: derbirînen rûan / livîn / pozîsyona laş / cûrên ziman bêdengiya ku tê bikar anîn “hemû jî ji bû gihandinê tene bikar anîn û şahidiya xwezaya girêdana civakî dikin”. Gihandin tevgerê civakîye: ji ber ku gihandin di nav rewşek civakî ya taybetî de pêk tê (El-Tekwîn, 2002: 5).

Ji bû lêkolerên ku ji sê alîyan ve li gihandinê dinêrin, wî cudahiya di navbera pîvana derûnî û ya civakîde, berevajî wan kesên ku wan wek modelê yekane dihesibînin, ferqkir û ev sê alî ev in:

Pîvana yekem: Têgeha derûnî ya gihandinê: Pêvajoyek subjektîfe ku di nav mirovî bi û xwede di çarçoweya hest û ezmûnên wîde û dinav sînorên taybetmendî û taybetmendiyên kesayetîya wî de diqewime (Ebû Şayra, 2009: 76).

Pîvana duyemîn: Têgeha civakî ya gihandinê: Ew pêvajoya ku tê de têkiliyên dualî di navbera endamên komeke taybetî ya kesên de çêdibin ku bi taybetmendî û berjewendiyên hevparve girêdayîne, û bi riya wê endam agahdarî, raman, meyl û ezmûnên cihê digurenin.

Pîvana sêyem: Têgeha perwerdehiya gihandinê: Ew pêvajoyên derûnî, laşî, hestiyarî û psîkomotore ku di rewşa perwerdehiyê / fêrbûnêde cih digirin û hemî hêmanên cûda yê rewşa perwerdehiyê tê de beşdar dibin da ku bigihîjin, armancên perwerdehiya behre pilankirî û armanckirî (El-Xetîb, 1998: 58-59).

Li vir, gihandin dikare ji çar alîyan ve were dîtin: gihandina derûnî, ku ew pêvajoya ku di navbera mirovî û xo wî de pêk tê. Gihandina civakî pêvajoya pevguhertina raman û agahiyan di navbera kesên de ye, ku dibe sedema pêkhatina têkiliyên civakî di navbera wan de. Gihandina teknîkî an otomatîkî, ku gihandinê wekî sistemek ku ji şander, wergir, peyamek, û vegerek an pêvajoyek têketin, pêvajoyê û encaman pêktê, dihesibîne û ev sisteme dibe sedema pêwendîya di navbera kesên de, wek faks, û Înternetê.

1. 1. 4. Pênasekrina Gihandinê

Eristo di navbera (322-285 b.z) de jiyaye, û diyar kiriye ku pêvajoya gihandinê ji sê binemayên sereke pêk tê, (şander, mijar ku peyame, muxatab ku wergire (Hemad, 2019: 1089). Gihandin li gorî Eristo; çalakiya devkî ya ku tê de axaftivan hewl dide ku kesên din razî bike û bi civakêre bigihîje armanca xwe, û ew jî ji hêla hunerî û xurte.

John Dewey, (1859-1952) ku pêvajoya gihandinê yek ji karên mirovî yê herî ecêbe, û ku civak ne tenê bi riya gihandinê, belkî di pêvajoya gihandinê de ava dibe û bi koka xweve girêdayîye, lê têgeha gihandinê li gorî têngîna gihandinê diguhere. Ji teoriyên cûdahî dike ên derûnnasîre psîkolojî, ew li pêvajoya gihandinê

bi riya diyardeyên derûnî yên mirovî dinêre, ku bi aliyên têgihîştin, raman, helwest û tevgerêve mijûl dibe, Ji vî alî ve gihandin pêvajoyek derûnî ye ku dibe sedema çalakiya derûnî û behreyîya mirovî, her ku zanyarên perwerdehiyê, ew prosesa gihandinê bi pîvandina bandora bikaranîna gelek awayên gihandinê rave dikin, ku di pêvajoya fêrbon û perwerdeyê wekî civaknasan, ew pêvajoya gihandinê weke pêvajoyeke civakî dibînin ku her carê di navbera endamên civakêde, bêtî ku ferq bike ji kesayetî û cihê kar, pêvajoya gihandinê diyardeyê mirovîye ku xwezayêke wê ya tevliheve, û pîralîye, û ji valahiyê nayê (Hanûn, 2009: 3-4).

Habermas (1987) gihandin wekî "ew şîyanên ku beşdaran li hev dikin ku planên xwe yê pratîkî bi şîyanên derûnî hevrêz dîkin, û dema ku lihevhatinek pêk tê, ku ji hêla xwenaskirin û ji nûve pejirandinê ve têtê destnîşankirin, çalakiya gihandinê ji hêla pergalên mirovî ve bi vî rengî têtê diyarkirin, her kes bi rêya axaftinê yekî din motîve dike ku bi awayekî hevbeş tevbigere (Nujoom & Nadia & Mî & Nora & Noha, 2020: 10).

Anderson û Nuttal (1987): Gihandin hewcedariyek girînga civakî û psîkolojîke ku ji holê rakirina wê diware, Ji ber ku gihandin gelek hewcedariyên mirovî pêk tîne (wek hewcedariya aîdiyetê, hewcedariya pesindayîna, û hewcedariya xwe-rastkirinê). Herwsa girîngiya gihandina civakî ji bû bidestxistina hevsengiya kesayetî, û kêmkirina nexweşiyên behrêye. Vekoleran diyar kirin ku nexweşiyên derûnî di civakên nûjen de zêde dibin. Ev jî ji ber kêmasiyên pêvajoyên gihandinê, îzolasyon û veqetînê û veguhertina van civakan bo civakên zanyarîye (Meşarîqet, 2013: 44).

Okun, (1991) ku şîyanên gihandinê di kêmkirina stîresê de faktorek girînge, ji ber ku pîrsgirêkên kesên ji nefêmkirina hêviyên gihandinê derdikevin, dema ku kes bi van pîrsgirêkan re rû bi rû dimînin, ji ber ku ew şîyan tune ne dest bi lêgerîna dermankirinê dikin. Rahênana li ser şîyanên gihandinê hewleke ji bû kêmkirina asta tansiyonê di navbera kesandê, ji ber ku nakokiyên berdewam di navbera kesandê û zêdebûna asta stresa wan ji ber kêmbûna şîyanên gihandinêye (Hanûn, 2009: 4).

M. Weestrone (2007) gihandinê weha pênasê dike: Veguheztina wateyan û pevguhertina wateya bi her awayê ku aliyên peywendîdar bigihin û bi awayekî rast tevbigerin... (El-Qernî, 2015: 9).

Mc. Pheat, gihandin jî wekî huner û pêvajoya dîtin û pevguhertina ramanan tê pênasekirin, û gihandina bi bandor bi dewlemendiya van ramananve girêdayîye (Mc Pheat, 2010: 10). Gihandin dikare wekî pêvajoyek ku têde zanyarî di navbera kesande, bi rêya sistemekê hevbeşa hêma û îşaret û reftar tê veguheztin were pênase kirin (Rosenbaum, 2005: 1).

Burton û Dimbleby: Gihandinê wekî pêvajoya pevguherîna bîrû, raman û bîrûk û qenaat û hestan di navbera kes û koman de bi rêya medya devkî û ne devkî pênase dikin. Dûv re ew tê wateya beşdarbûnê, angî gihandina paş û paş, mîna ku di nav mamoste û xwendekarên wî de di polê de ye, tê wateya ku pêwendîya baş tê wateya pêwendiyek baş di navbera şander û yê ku vedîqetîne û berevajî (Burton & Dimbleby, 2002:10).

Ebdulêzîz El-Şexsî derbarê gihandinê dibêjît: Gihandin ku pêvajoyeke berfireh ku tê de pevguhertina bîr, nerîn û hestan di navbera kesên de bi rê û rêbazên cûrbecûr wek: nîşan û îşaret û derbirînên rû û tevgerên destan û derbirînên sozdaryê. herweha ziman, û zimanê axaftinê (axaftin) yek ji wan şeweyên gihandinê ye ku dihêle ku mirov bi awayeke rast û bi hûrgilî agahiyan ragihîne (El-Şexis, 2006: 18).

Mihemed Reda El-Bexdadî, ji Elî (2009), bi gihandinê tê naskirin, ew pêvajo an jî rêbaza ku bi wê zanînê ji kesekî bo kesekî din tê veguhestine, an jî ji komê kesane heta ku di nav wan de hevpar bibe, paşê bibe sedema karîgarî û têgihîştinê (Tewînat, 2009: 15).

Stanley (2005) destnîşan dike ku gihandin: pêvajoyek pevguherîna kartêkera di navbera komên kesane bi zimanek hevpar, ne kiriyarek kesane. Têgihîştina hevpar a sembolên hevguhêr, diyar dibe ku gihandin amûreke girtina ferqa di navbera kesên ji jêk cuda û adetên cihêde (El-Qernî, 2015: 155).

El-Bişri, (2007): vegohastina wateyane di navbera şander û wergir de bi kar tîne ziman. Madeya wî zimane û pirî caran proseya gihandina zimanî bi rêya danûstandina hevbeş di navbera her du aliyan de pêk tê: (şander) û (wergir) û di navbera wan de peyamek (nivîskî) an (xwendin) zimanî di kenaleke gihandinê de digere, ku dibe sedema têrkirina hewcedariyên gihandinê yê zimanî yê wekî derbirîn, têgihîştin, an îqnakirinê. axvêr, guhdar, nivîskar, yan jî xwendevan bi

bikaranîna yek yan çend şiyaneke zimanî, û di yek ji warên gihandina zimanî (nivîskî) yan (gotinê) de (El-Bişrî, 2007: 36).

El-Mesûdî (2007) gihandnê wiha pênase dike: pêvajoya afirandina wateyan, û beşdarîya wê bi kesên dinre bi bikaranîna sembolan, ev pêvajo dema ku mirov, pêzanîna û ramana û hestan bi hev re diguhezîne yên din... ew lê zêde dike û ev tenê bi zimanê axaftinê an jî nivîskî ve sînordar nabe, lê di heman demê de zimanê laş, şêwaza mirov û awayê ku ew ji kesên dinre vedibêje jî vedihewîne (El-Mesûdî, 2017: 4).

Ayza Selam: Gihandinê weke pêvajoya di navbera du aliyan de pênase dike; Şandkar û wergirê ku bi navgîniya wan agahdarî û şîyan û meyl an raman ji wergir re têne veguheztin, çi kes be an komek, bi awayên cûrbecûr ji bo gihîştina armancek taybetî (Selam. 2007: 5).

Abulwehab xalid: Gihandin di warê bikaranîna zimanî ya rojane de ye û bi rêya wê wate û raman bi alîkariya dengê axêver tê teşwîqkirin ku were bihîstin (Xalid.2010: 90).

Hogir Mehmood Ferec, derbarê Pênasekirina gihandinê dibêjt: Em dikarin gihandinê weke pêdiviyeye civakî ya ku ji her organîzmaya zindîre têkildare pênase bikin, ew di navbera mirovande bi hemû şêwe û armancên xwe bingehek ji bo naskirinê temsîl dike û di heman demê de pêvajoyek dînamîke. Di zimanê devkî û ne devkî de di navbera şander û wergir de cih digire; Ji bû veguheştina naveroka peyamek taybetî bi rêya Kanalên guncav ji bo bidestxistina hin armancan (Xizir, 2013: 14).

Abdullwahid Mişîr Dizeyî, dibêjt: Gihandin navgîneke ji bû bidestxistina armancên taybetî û veguheztina agahdarî û peyam bi kanalên cûda (Dizeyî, 2013: 1).

Çendîn pênasên dîtir derbarey gihandinê hatîne kirin, li dûv van pênasên serîde gihandinê weha pênase dikem. Gihandin; ew pêvajo an jî rêbaze ku bi rêya wê zanîn û nirx û helwest û şîyan di navbera du an çend aliyan de têne veguheztin da ku bandorê li ser yekê bike û di reftarên aliyên din de guhertinên xwestî pêk bîne. Yan bi şêweyakê kurt gihandin: Tê wateya parvekirin an jî peywendiya paş û paş de, wek ku di dersxaneyê de di navbera mamoste û xwendekaran de ye.

1. 1. 5. Binemayên Gihandinê

Ji bû ku pêvajoya gihandinê biqedîne, pêdivî bi hejmarek binema û pêkhatyên bingeîn ên bi hev ve girêdayî heye û hevdu temam dîkin, û gelek şêweyên pêvajoya gihandinê çî dibe bila bibe, şîyan û qadên wê, Pêkhatyên wê hema bêje sabît in wek:

1. 1. 5. 1 Şandkar

Şandkar Ew kes an sazîye ku peyamê bi gotin an tevgerên an nîşan an wêneyan formule dike ji bo ku ew ji wergirî re veguhezîne, dibe ku şander mamosteyek be ku di pole de peyamek perwerdehiyê vediguhezîne. Bi gelemperî, an rêveberek an serpereşte perwerdehiyê ramanek an şîyanek an têgehek ji mamosteyê xwe re rêve dike dinava dibistanê da, an nivîskarek an nivîskarekê pirtûkan an gotarek an mijareka zanistî an hunermendek, çî wênesazbe an stranbêjbe, an temsîlkarek, an pêşkêşvanê bernameyekê di radio û televîzyonê de, an perwerdekarek ku xwendekaran li ser şîyaneka taybetî, an kesek din ku ji naveroka peyamê berpirsiyare li ser naveroka peyamekê û jêre dişîne kesek din an komek kesan (El-Dais, 2009: 31). Di vê nuqteyê de şander an belavker biryara xwe li ser hewcedariya gihandina bi aliyek din re dide. Pêvajoya gihandinê bêtir ku ferd pêdiviya xwe ya gihandinê nebîne, pêk nayê. Heskirina girîngiya meşandina pêvajoyek gihandinê di encama hewcehiyek netemamkirî ya kesek an jî ji ber hebûna armançek ku ew dixwaze bigihîje derdikeve holê.

Herweha şandkar ew afirînerê peyamê ye, û dibe ku ew be: Kesê ku diaxive, dinivîse, an perçeyên laşê xwe bikar tîne. Pêvajoya gihandinê, Pir kes dema ku çavkanî wekî hev dihesibînin şander û çavkaniya peyamê tevlihev dîkin dişîne, lê rastî ew ku şander ew kes an jina ye ku peyama ku ew dixwaze ragihîne amade dike. Ji bo wergirî (El-Dais, 2009: 31).

Çend Şert hene ku divê şander bi cih bîne da ku ew peyamê veguhezîne û bigihîje armanca xwe jî. Naglaa Saleh; nîşan dide ku wiha ye:

- Divê bi karê ku dike bawer bike.
- Pabendbûna bi prensîbên karî.

- Gihîştina hemî wateya berdest da ku ew bikaribe peyamê bigihîne temaşevanên mebest.

- Ji bû ku bi hin taybetmendiyên wekî lêburîn û xoşewstyê ve tête diyar biken.

- Nasîna tam bi rêberre bi meşandina vekolînek berfireh ji bû hîlbijartina tiştê ku jê re tê ji wateya gihandinê.

- Divê zanîna wî ya tam he be ku jêre karibe karî xwe bike û bandorê li karê wî bike bikarhênerên rêberî ku pêvajoya gihandinê bikar tînin (Salih, 2012: 30).

Bi gelemperî, wergir gava ku pêwendiya di navbera wan de û kapasîteya wan a têrkirina yek ji hewcedariyên xwe fam dikin, girîngiya peyamên ku ji wan re têne gihandin hîs dikin. Herwiha dema ku pêwendiya di navbera wê û rastiya xwe û jiyana xwe ya jiyanî de pê dihesin û dema ku têra xwe balkêşî û seknek tê de he be, eleqeya temaşevanan ji peyamê re zêde dibe.

1. 1. 5. 2. Wergir

Armanca pêvajoya gihandin û pêwendiyê ye, û wergir dibe ku kesek an jî Komeka kesekan be, û wergir bi çareserkirina hêmayên wê û têgihîştina wateya wê, peyamê vekolîn dike, da ku bidestxistina ezmûna nû ku di rewşên jiyanê yên nû de were xebitandin, û serkeftina pêvajoyek gihandin û pêwendiyê nayê pîvandin, tiştê ku şander pêşkêşî dike, lê berevajî radeya ku wergir digihîje armanca xwe, û heya ku armancên pêvajoya gihandinê neyên bidestxistin û gihandin, divê şander ku şander tenê bi pêvajoya îspatkirin û îspatkirinê re sînordar nebe, belkî divê ew rewşa ku pêk tê amade bike. Pêvajoya gihandinê û pêwendiyê bi hemû hêmanên xweve dihevine, ev dihele ku peyama perwerdehiyê bigihîje wergirî, û wergir divê ne tenê guhdar be, lê divê beşdar be, û divê ku Feedback ji bo ku pêvajo û pêvajoyek pêwendiyê gihandinê nebe yek alî, û dibe ku paşeroj xwendekarek li ser kursiyek xwendinê, guhdarek radyoyê, an temaşevanek televîzyon an sînema an lîstik an lîstikvan an wêne an wekî din... û wergir peyamê distîne, wê nas dike û jê fam dike, ew bi têgihîştina peyamêve girêdayî ye ji bo agahyan berê ya têkildarî peyamê nû, û ger wergir karibe peyamê werbigire, û ew wê fêhm dike, peyam bi wî re rûnişt û bû parçeyek ji xwe, û ew dikare di rewşên nû de were xebitandin (El-Dais, 2009: 33).

Komek şert û pîvan hene ku divê di wergir de bêne bicîhkirin, di nav de:

- Rehetiya derûnî û laşî ya wergirî dema wergirtina peyamê.
- Cîh û jîngehek guncaw û hewalêkirin û kursiyên rehet û ronahî û germkirina guncaw.
- Têgihîştina wergir ya girîngiya peyamê, bi raman an zanyarî û ezmûnên ku tê de hene.
- Divê wergir bibe beşdarek erênî (Mensûr, 1982: 106).

1. 1. 5. 3. Peyam

Peyam ewe ku raman û têgeh û hest û rênîşandan û komêk şiyana û adet û nirx rastiyên ku şander ji bo bidestxistina wan ji wergiran re ragihîne. Em dikarin bibêjin ku peyam mijar an naveroka ku şander dixwaze ku ji wergir re bigihîne, rastiyên zanistî yên ku mamoste pêşkêşî xwendekarên xwe dike, wekî peyamek têne hesibandin, û hesta kêfxweşî, şahî û xemgîniyê ya ku hunermend hewl dide têde bike, temaşevan wek peyamek têne hesibandin, û ramana nû ya ku em dixwazin digihînin peyameke ku mirov têbigihe, an jî ew armance ku pêvajoya gihandinê armanc dike ku bigihîje wê. Û gihandina peyamê hewce dike ku ew bi peyvan an wêneyan an nîşanên dinên sembolîk were formule kirin, ji ber cihê ku mimkune ku şander hestek tirs bi tevgerên jêk cuda ku ji wî derdikevin, an jî hestek dilxweşiyê bigihîne. û kêfa bi kenên ku bi zelalî li ser wî xuya dike, û xwezaya mirov û meylên ku wî çêdike, girêdayî ye, nêrînên ku ew eşkere dike û serkeftin an têkçûna wî di jîyanê de girêdayî şarezaiya wî ya di hunera gihandinê deye. Ji ber vê yekê divê mirov çawa ku li ser vegotina rastiyan û ramanên xwe xem dike, hestên xwe û hêviyên xwe û tirsên xwe destkeftiyên xwe û dilgiraniyên xwe û evîna xwe û xemgîniyên xwe diyar bike. Nerastandina jîyanê di pêvajoya gihandinê de, dibe sedema têkçûna lihevhatina civakî, ji bilî perçebûna kesayetiyê, ji ber ku ev yek dihêle ku tak hest bi lawaziyê bike û nikaribe karên ku jê re tê xwestin bi awayê pêwîst bi cih bîne (Nasirallah, 2001: 6). Piştî formulekirina sîntaksî ya guncaw a ramanan di nav form û rêkûpêkkirina guncaw de, divê şander biryarê bide awayê veguhestina wan ji wergir re, û ev hewce dike ku ramanan veguherîne form û formek ku bi riya wan veguhezîne wergir, û ev bi rastî tê wateya "xistina peyamê bi rengek çêker". Bi gotineke din, pêngava şîfrekirina peyamekê bi temsîlkirina ramanan bi şêwazek zimanî ya guncan, ku dibe ku forma peyvan, sembolan, şikilan, wêneyan an

jî hejmaran bigire, vedihewîne. Pêwîste li vir balê bikişîne ser wê yekê ku şander formulên ramanên xwe ava dikin an jî peyamên xwe bi şêweyên ciyawaz ku li gorî xwezaya peyamê û bi hewcedariyên ciyawaz ên programên xwendinê re têkildar in û li gorî asta xwendekaran. Her madeyaka fêrbûnê bi vegotin û ziman û sembolên xwe hene. Berpirsiyariya sereke ya şanderê di vê gava gihandinê de ewe ku ji bû her mijara ziman an sembolên guncaw nas bike an hilbijêrin an jî her peyamê ragihîne.

1. 1. 5. 4. Kenal

Kanal an jî rêbaza ku peyam ji şanderê digihîne wergiyre, ew kanaleke ji bo gihandin û veguheztina zanînê û wek zimanê devkî, nîşan û tevger û wêne û temsîlkirin û sînema hejmareke mezin ji kesan, ango bi navê ragihandina girseyî ku tê de amûrên navbirî têne bikar anîn û xwedî hêz û şiyana ku di heman demê de bi gelek wergiran re têkilî daynin, û ev cûrê gihandinê em jê re dibêjin gihandina nerasterast. Ji ber ku şander û wergir ne di heman cih û dem û pêvajoya gihandinê de ne, li vir bi navbeynkariyek pêk tê û ev cure ne mîna cure yekeme, ku şander û nivîskarê peyamê rû bi rû ne, têkiliya rû bi wergirre û jê re gihandin rasterast tê gotin (Nasirallah, 2001: 8).

Di vî warê de ji me re diyar dibe ku kanal rêya ku peyam tê de derbas dibe û digihêje dawiyê ya din di forma yekeyên zimanî an ne zimanî deye, ji ber vê yekê gava ku peyam ji hev cûda dibe, kanal jî pêre cûda dibe. Dema ku em dipeyivin û guhdarî dikin, ew kanalek denge, wekî ku di diyalogê deye, û gava ku em nîşanan an jî dibînin wêneyên kanalek optîkîne, lê heke mijar têgihîştinek bixwaze, wê hingê kanal kanalek hestî ye wê hingê. Kanal her materyaleke ku ji bû şandina peyamê ji şander heya wergir tê bikar anîn, û her kanal xwedan pîvanek hestî, ya taybetî ye dîtîni an dengî an bihîstî an jî destî (Rays, 2014: 236). Di derbarê veguheztina peyamê de, şander, piştî hilbijartina kanala pêwendyên guncaw, divê şêwaza pêşkêşkirinê û leza radestkirinê ya herî guncaw diyar bike. Gelek gihandin ji ber leza radestkirina neguncaw, an pir zû an jî pir hêdî têk diçin. Pêvajoya gihandina peyamê jî dibe ku ji ber nehiştina faktereke din a girîng di pêvajoya gihandinê de, ku faktora bandorker a peyamê ye, weke hest û helwêstê, têk biçe. Şandkar carinan peyaman bi rengê dînamîk, an bi rengê dînamîkî ya enerjîk vediguhezînin, dema ku carinan ew bi leztir peyaman dişînin. Lêbelê, şanderên ku di veguheztina agahyan de coşiyek

mezin nîşan didin bi gelemperî ji yê din serfiraztir in. Ev nîşan dide ku qenaeta şanderan ji peyama ku ew vediguhezîne astek bilind bandorek li ser bala wergir li ser peyama ku tê şandin heye.

1. 1. 5. 5. *Bandor*

Encama dawî ya peywendî kirnê û gihandinê ye, û ew zanyarî û helwest û tevgerê diguherîne wergir li gorî armancên şanderê, ji bo ku şander bi bandor be, divê ew wergiran peyda bike bi zanyarên rast, balê bikişînin ser xalên girîng, li ser armancê taybetî bin, û ji bo xeletiyên lêborînê bixwazin ne mebesta wî ye, û ne ji bo bersivdana pirsên ku bersîva wan tune, lê tenê dibêje (ez nizamim), an ezê li bersivê bigerim, û radeya bandorê ji wergirekê heya ji bo dawî, û dem bi dem, û ji cîhek bi cîh diguhere, bandora karîger û serketî bi piranî bi wateya tevahî ya peyama gihandinê ya gihandinê ve girêdayî ye, ya ku armanca peyama peywendyê û gihandinê hildigire (Ebû Erqûb, 1993: 165).

1. 1. 5. 6 *Armanc*

Berî gihandinê divê em armanc diyarbikeyn û armancê nas bikin bo çi mebesêke, bi gotineke din divê em ji xwe bipirsin ka çima em vê têkiliyê çêdikin. Ji bo ku paşê bibînin ka ew di vê têkiliyê de gihîştîye armanca xwe an na? Yan çima negihîştîye armanca xwe? (Dizay, 2013: 16).

1. 1. 5. 7. *Şifrekirin*

Dema ku şander biryarê dide ku ew ji peyama xwe çî dixwaze, wek tenê nûçeyek an fermanek radigihîne, an jî bandora xwe li ser vê nûçeyê an wekî din ronî bike, divê ew wateya ku tê xwestin di forma sembolan de bike (Ew wate werdigerîne peyv û raman û nerîn û deng û îfadeyan laşî) ku hemî peyama ku ew ji aliyê dinre dişîne pêktine (Tirkistanî, 2017: 6). Pêvajoya dakêşandin û analîzê ji hêla hest û têgeh û helwest û nirxên wergirtinê ve tê bandor kirin. Pêvajoya dakêşandinê jî hewceyê baldariyek domdare ku ji wergir re dibe alîkar ku ramanên sereke yê peyamê derxe û wan bi agahdariya berê ve girêbide, û ew ya ku wergirê çalak ji wergirê pasîf cuda dike. Pêvajoya wergirtina peyamê ya bi bandor, ji bo asîmîlekirina peyaman û dayîna wateyên kêrhatî û watedar bi karanîna pêvajoyên

derûnî û jorîn-aqilî dihewîne. Operasyonên derûnî tê wateya pêvajoyên ramanê yên ku ji bû çareserkirina pirsgirêkan hewce ne, û operasyonên serhişkî komêk şîyanan in ku ji asta şîyanên derûnî bilindtir in, û ew dihêle ku mirov li tiştê ku di hişê wan de ye bifikire û li ser wê bipirse û dûv re wê bikar bîne. Pirsgirêkek nenas çareser bike, giştî bike, an bi zanîna berê an nû ve girê bide.

1. 1. 5. 8. Feedback

Pêvajoyek vegotinêya gelek forma nîşan dide ka çiqasî wergir ji peyamên ku ji hêla şanderve bi rê û rêbazên cûrbecûr ji wî re têne şandin bandor dike, di heman demêde ew navgîneke ku şander bi qasî bandora ku peyama wî di wergirra kiriye nas bike, ji ber ku wergir neçare ku li ser raman û ezmûn û zanyarya ku distîne de helwestek diyar bigire, ango pêvajoya ji nû ve şandina peyamê ji wergir ji şander re û wergirtina wê û piştrast bike ku ew hatiye famkirin û di vê rewşê de şander guh dide pejirandin an nepejirandina naveroka peyamê û tê destnîşan kirin ku leza bersivê li gorî rewşê diguhere. Bersiv yek an çend kesan digire, ji van awayan:

- Fêmkirina peyamê û naveroka wê.
- Têgihîştina peyamê û bandor kirin.
- Naveroka wê çi û kiryare ne têgihîştina peyamê hewce dike ku ramanên wê ji nûve were formulekirin û bi awayek têgihîştî were zanîn.
- Peyamê fam bikin û li dijî wê tevbigerin, ango ne qane kirin (Saadat, 2016: 22-23).

Feedbak dibe ku rasterast an nerasterast be, digel ku wergir carinan serî, tevgerên sivik ên serê, awirek tevlihev, an tewra çavek jî wekî rengê bertek nîşan dide. Dibe ku wergir rasterast bi pirsirina pirsek an bersivdana pirsek ku ji hêla şander ve hatî şandin ve bertek peyda bikin. Di her rewşê de, ya ku ji şanderê re girînge eve ku van peyaman (Feedbak) bi guncan û demkî ji bo hihandinê paşîn analîz bike.

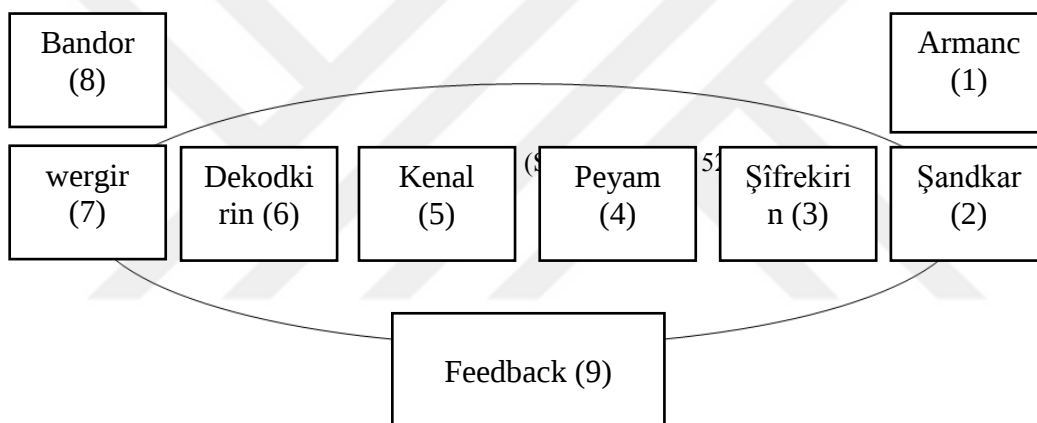
1. 1. 5. 9. Deşîfrekirin, Dekodkirin

Ew pêvajoyeke ku ji hêla alîyê dinve hatî ku peyam wergirtiye, û ew tiştê ku di peyamê de heye û asta bersiv û têgihîştina wî ya jê re rave dike. Ji ber ku peyam her gav ji hemî wergiran re bi heman rengî nayê şîrovekirin, her wergir dê peyamê di

hişê xwe de bişopîne û bide ber hev. Ew bi peyam û serpêhatiyên berê ve kifş dike ka ew ji wî re tê çi wateyê. Li gorî paşxane û serpêhatiyên wergirê, ger van hêmayan bi serpêhatiyên şander an kesê bi alîgirre neyên lihevkin, wê hingê dibe ku şîrovekirina peyamê bi encamên nexwestîre were (Silêman, 2014: 53). Di vê qonaxê de, wergirê nû vedigere rola xwe ya orîjînal wekî veguhêzkar, û wergêra nû vedigere rola xwe ya yekem wekî wergir û bi vî rengî, prosesa gihandina pirs û bersivan berdewam dike, bi awayekî înteraktîf dide û distîne heya ku armanca giştî pêk tê.

Li dûv mûdêl û rê û rêbaza devizî binemayên gihandinê di wênê jêrîn de diyar dibe:

Wênayên hêsan ên pêvajoya gihandinê:

Bo pitir têgehiştinê ev her du xiştên li xwerê diyarkir dike çawa gihandinê derdike ve:

Bavê Ehmedî ji kurê xwe Ehmed re peyamek WhatsAppê dişîne û jê dipirse ka ew li ku ye û jê dixwaze ku berî ya saet 10 êvarê were male ji bo karekê fer. Ehmed bi şandina koda jêrîn 📌 - bersiva bavê xwe dide						
Şander	Peyam	Kenal	Wergir	Feedback	Bandor	Armanc
Bavê Ehmed	Zû vegere	Serlêdana WhatsApp	Ehmed	Koda pejirandinê	Tesdîq	Karekê fer

Rêzdar Mistefa, rêveberê kirîne di şirketekê de, e-mailek ji rêveberê firotinê şirketeke ku ew pê re mijûl dibe re dişîne û jê daxwaz dike ku ji % 10 erzaniyê li ser fatûreya dawî bide wan. Rêvebirê firotanê bersiv dide ku ewê fermanê bi rêveberê giştî yê şirketekê re nîqaş bike, û paşê bersivê dide, ko dê herznanken.

Şander	Peyam	Kenal	Wergir	Feedback	Bandor	Armanç
Birêz Mistefa	Daxwaza dakêşanê	E-mail	Rêveberê firotanê	Daxwazê nîqaş bikin	Dereng kirin	Herznankirin

1. 2. Gavên Gihandinê

Bîrkirin şeklê herî bilindê xebata derûnî ya mirovî ye û ew diyariya mezine ku xwedayê mezin daye mirov û heskirina wî li ser hemû mexlûqên wî ye, şaristaniya mirov jî delîla vê ramanê ye (Ebû Jado & Elî & Bekir, 2007: 25). Ramana dîtinê an jî têgehî ji bû çareserkirina pîrsgirêkan pêwîste, ji ber ku ew rê dide kesan ku ji bo têgihîştina wêneyên rast rêgezên fîzîkî bikar bînin, û di warê zanistên mirovî de mînakî, pêvajoya dîtin an dîtinê pêdivî bi pêkhatina wêneyan bi zanist û kaxezê heye. Û teknoloji yan jî derûnî jî ji bo dîtin, vekolîn û vekolînê, zelalkirin û eşkerekirina tiştêkîye, û vekolînên dawî di warê gihandinê û hînbûna perwerdeyê de li ser bikaranîna ravekirin û şirovekirina forman radiweste. Li ser ramana devkî û ne devkî jêk cûda diken wekî:

- Şiyanên nîşandana peywendiyê û girêdana cîhê û demî.
- Formên dîtin yê temsîlkirinê girîngin û ne tenê amûrên rêberiyê ne, lê wekî amûrek ji bû encamdan û derxistin û fêrbûnêne û gihandinê.

Yek ji wan modelên fêrbonê ku li ser bingeha rêgezên sistematîk hatiye avakirin, modela (Davis)e, ku bikaranîna teknolojiyên nûjen werdigirn, û ramana wê ku mamoste dizaîner fêrkirîne û modela fêrkirinê û fêrbûnê dipejirîne û piraniya pêdiviyên pêwîst bi xwe digrît. Hêmayên ku beşdarî naveroka fêrbonê dibin, û ev model pêwendiya di navbera pêkhateyek û pêkhateyên din ên wê de rave dike, û şêwazek rêzdar peyda dike, ew dikare di stratejiyek perwerdehiyê de were pêşve xistin (Bran & Paul, 2006: 3).

Ji ber ku pêvajoya gihandinê ne li gorî dabeşkirina berê ya hêmanên gihandinê pêk tê, lê tenê ji bo mebesta vekolîna teorîke, ji bo zelalkirina gavên gihandinê çend model hatine pêşve xistin, û hêmanên din hatine destnîşan kirin - tevî ku ew li ser hêmanên berê ne - û yek ji van modelan herî navdar modela (Davis) e (1997 ZN), ku dabeş dike. Raman di nav sembolan de, paşê bi rêya kanala gihandinê

veguhestina peyamê, paşê wergirtina peyamê, paşê şirovekirina sembolan û veguhestina peyamê, paşê çalakiyek an kiryarek (El-Ezzawî & Zekerîya & Bîlal & Şefîq & Mihemed, 2010: 216).

- 1- Dûrostbûna fikrê ji layê şanderve.
- 2- Veguherînin fikrê bu hêmaya.
- 3- Veguheztina peyamê bi riya kanala gihandinê.
- 4- Paşî wergirta peyamê.
- 5- Sembolan şîrove bikin û wê dîsa veguherîn bû peyamê.
- 6- Encamdana karekî yan jî kirina reftarekê (Saadat, 2016: 23).

Modela (Davis) li ser bingeha teoriya pergalên giştî yê girêdayî (ramankirin, plansazkirin û vekolîna zanistî) ye û ji bo destnîşankirina danûstendin, pêvajoyên encamên pêvajoyan hînîkirinê dixebite ku ew bibe pêvajoyek yekgirtî ji bo bidestxistina armancên diyarkirî, zêdekirina bibandorbûna xwendekar di rewşên perwerdehiyê de di warê pêkanîna çalakî û bûyeran û pêkanîna operasyonên derûnî û bernamêkirina hînîkirinê li gorî hewcedarî û berjewendiyên wî, û balkişandina li ser çawaniya fêrbûn û pêşxistina ramana xwe, girîngî û cudahiyeke takekesî bi rêya curbicur di modelên fêrbonê gihandinê de li gorî hewcedarî û berjewendiyên xwendekaran, xwazayên materyalê zanistî û şîyanên xwazayê û maddî yê li dibistanê û zaningehê hene, destnîşankirina aliyên erênî û nerênî û çareserîkirina kêmasiyan bi pêşkêşkirina nerînan. Ev rêbaze ewe ku fêrkirin û nirxandinê dike du pêvajoyên ku bi hev re dimeşin. Ew li şûna ku ew di dawîya dersê de çêbike, formûlên nirxandina çêkerên ku bi wanegotinê digel wan digire, an jî dibe ku ew bi awayê asayî neyê kirin (El-Cebban, 1997: 109).

Egerê bikarînanan vê modelê di hemû qonaxên akademîk de ji her modelek gavên praktîkî de ku dikare bi hev re têkilî daynin û hin şîyan û raman û prensîbên ku dikarin di pêvajoyan gihandinê de encamên baş bi dest bixin pêşve bibin. Ji ber vê yekê vekolîner modela Davis hilbijart.

Her weha pirsgirêka herî mezin di gavên gihandinê de xeyale ku hûn bi rastî bi yê din re gihandinê dikin, ji hêla George Bernard Shaw (1856-1950) dibêje:

Gihandin şêweyek pevguhertina ramanên kûre. Gihandin baş şîyanên ku divê were pêşve xistin, hêmanên wê yên herî girîng evin:

- 1- Avakirina baweriyê: Tiştê ku hûn dixwazin bi zelalî diyarbikin da ku hûn pêvajoya avakirina pê baweriyê dest pê bikin, bêyî ku hûn bi tiştê ku kesê din difikire re mijûl bibin. Hûn dikarin yên din piştrast bikin ku hûn ji wan re ne xeternak in heke hûn heval û exlaqî û pispor û pêbawer bin.
- 2- Guhdarî krin: Guhdariya aktîf baldarî, lîbûrdey û hestiyariyê hewce dike. Tenê li ser tiştên ku axaftvan dibêje bisekinin. Bila hişê we ji tiştê ku yê din re dibêje vekirî be, ne ku pêşî li wê hukmî bikin an bi berevaniyê re mijûl bibin.
- 3- Bi kurtî û zelal biaxivin: Axaftina ne zelal dikare bibe asteng, ji ber ku kes wextê xwe nagire ku axavtin an ferhenga xwe baştir bike. Hewil danek hişmendî bikin ku şêwazek axaftinê ya guncan bikar bînin.
- 4- Astengên gihandinê nas bikin: Astengên li pêşîya gihandina bi bandor dibe ku ziman û pêşgotin, tehrîbkirina axaftinê, an urojandina bi qestî ku karvedaneka neyînî derxîne holê. Carinan dibe ku tirane an henek bi sivikî were girtin û bibe sedema heqaretê li yê din.
- 5- Fêmkirina zimanê laş: Dema ku hûn dipeyivin, li nîşanên têgihîştinê, tevlihevî, baldarî, an bêhtengiyê ji temaşevanên xwe bigerin û li gorî tevgera xwe eyar bikin. Û heke hûn karvedan nayê fêmkirin kî rin bibînin, ji hevpeyivîna xwe bipirsin ka wateya livînên wî çî ye.
- 6- Bêyî zelalkirin texmînan dikin: Tu carî tiştek texmînên neke. Pir kes tiştan bi awayê ku hûn dibînin nabînin û hestên wan ên wekî we tune. Texmînên we çiqas hindik be, ew çêtir.
- 7- Li ser pîrsgirêkên ku ji hêla teknolojiyê ve têne çêkirin fêr bibin: E-name (email) ji bû gihandinê rêyek tirsnaqe ji ber ku ew wateyek kûr an sarkazmayê nagihînin, ne jî çavê xwe nagirin. Peyamên dengî dikarin şaş werin, û rê nadin zelalkirina ne-devkî. Astengên din ên ji bo gihandina bi bandor pêşdaraziyan didomînin û di navbera mirovan de li ser bingeha nijad, zayend, temen, netewe, an ol cihêkariyê dikin. Divê ji her mîr an jinekê re derfet bê dayîn ku li ser bingeha kirinên xwe xwe îspat bike (Xelîfe, 2012: 3733).

Cewherê kar û erkên rêveber ji yên din cuda ye, ji ber ku ew gelek caran ji aliyên din zêdetir bi aliyê mirovî ve mijûl dibe û di gihandinên xwe de ji awayên din (peyvên gotinê) zêdetir wateyên devkî bikar tîne, ji ber vê yekê dikare were gotin, ku pêdiviya wî ya pêşîn di şîyanên gihandinê de di şîyanên guhdarîkirin û axaftinê de ye (El- Qûaaydî) ko çwarde gavên rêber destnîşan kirîne ku ji serkirdrê re an rêveberek re ... an her kesekî re dibe alîkar ku bibe gihandinek bibandor bi kesên beramber û civakî bigehîne ev in:

1- Pişkinîna egerê pêwendî û gihandinê

Berî ku hûn têkevin pêvajoyek pêwendiyê û gihandinê, ji xwe bipirsin: Armanca wê çi ye? Ger armanca wê zelale û hêjayî şopandinê ye, pêwendiya li vir hewce ye, wekî din çêtir ku hûn dev jê berdin.

2- Derdora bîr û ramana xwe fireh bike

Bînin bîra xwe ku peyv sembol in û her ku em li ser mijarên ku hûn li ser dipeyivin bêtir zanibin, ew qas bêtir em dikarin bandor bikin û razî bikin.

3- Bi baldarî guhdarî bikin û peyama ku kesên din ji we re digihînin fêr bikin

Hemî wateyên wan bibînin, û xwe bi çend peyvan ji peyamê sînordar nekin, wateya wan peyvan ji bo we dibe ku ji wateya wan ji bo kesek din cûda be.

4- Her tim çavkaniya peyamê li ber çavan bigire

Her kû hûn pêwendîkareke çêtir nas bikin, hûnê çêtir karibin peyamek û motîvasyonên li pişt şandina wê binirxînin.

5- Peyama xwe li gorî temaşevanan çêbike

- Peyv û têgeh û ramanên ku wan bi we re têkilî daynin li gorî paşxane û zanîna wan hilbijêrin

- Pirs bipirsin û paşê bihêlin axaftvan we piştrast bike ku tiştê ku we bi rastî fêr kiriye raste.

7- bi zane ku hûnê qala çî bikin

Bandora li ser kesên din û qanihkirina wan bi tiştê ku hûn dixwazin divê bi zanîna baş û serweriya xurta mijarê ve girêdayî be.

8- Zelal û taybetî bin

Bi axaftinên giştî yên nezalal li dora mijarê negerin, heke hûn bi gelemperî diaxivin, tiştek taybetî hebe ku mebesta we rave dike.

9- Netirse ku bêje: Ez nizanim

Pir kes ji me di derbarê cîhana ku em tê de dijîn ew qas hindik dizanin û îdiakirin an berhevkirina bersivê tenê pirsgerêkên nezaniyê tevlihev dike.

10- Bînin bîra xwe ku her tiştê ku digihîje kesên din amûrek gihandinê ye

Aliyê ku dişîne zêde bi hûrgiliyan ne eleqedare, balkişandina li ser formalîteyên pejirandî û bê zêdegavî, awaza deng, bilindbûn û tundiya wê û bêdengî, hemî rêgezên gihandinê ne ku divê hûn li ber çavan bigirin da ku hûn nakevin wê dubendiyê ku hûn bi peyamên çewt bi bêhemdî xîtabî kesên derdora xwe bikin.

11- Ji rawestana di xefîka hevokê de (yan/an) dûr bisekine

Ev ji ber ku di jiyanê de gelek tişt ne di bin kategoriya tenê reş û spî de ne.

12- Bi tevayî bala xwe bidin wan ên ku hûn pê re dipeyivin

Ger hûn wextê xwe bigirin ku bi kesek re têkilî daynin, bala wî bidin. Gava ku hûn berjewendiya pêvajoya gihandinê bibînin û ji sohbeta wî re bibin û beşdarî wê bibin.

13- Gotina kesê din qut neke

Boycot weke ku ji aliyê din re bê gotin, "Ji kerema xwe re bêdeng bike. Ya ku ezê bibêjim ya herî girînge"

14- Hewil bide bîr û fikrên xwe di cîh û wextê rast de bi cîh bikin

Helwest û çerçoveya hişê ku hûn bi alîyê din re tê de ne pir bandor dike ka nêrînên we çiqasî baş têne wergirtin û pejirandin.

15- Piştrast bike ku gihandina rû bi rû pêvajoyek berdewame

Li cihê ku vekolîn destnîşan dîkin ku şandina yek peyamê tê vê wateyê ku bi kêmî ve şeş peyamên cûda hene, ku ev in:

- Mebesta te ji gotinê çî ye.
- Tu bi rastî çî dibêjî.
- Yê din çî dibihîze.
- Yê din çî difikire ku ew dibihîze.
- Yê din çî dibêje.
- Hûn çî difikirin ku yê din dibêje (El- Qûaaydî, 1422 h :413-414)

1. 3. Cur û Astên Gihandinê

1. 3. 1. Cur û Formên Gihandinê

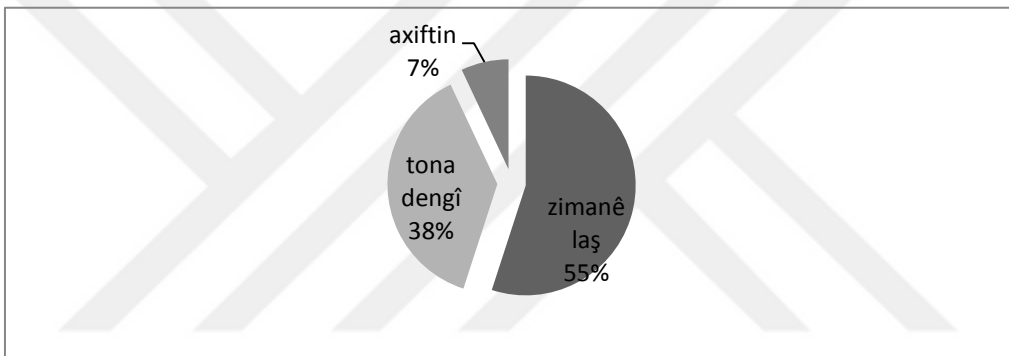
Pêwîstiya mirov bi pêvajoya gihandinê bi hemû cure û şêweyên wê heye, ku tê de gihandin yek ji pêvajoyên girînge ji bû veguheztina zanyarî ku takî karîbû bi kesane an komî bigihîje wê, di heman demê de gihandinê wekî pêvajoyek girîng di navbera mirovan de destnîşan dike. Wek diyardeyeke ku mirov di reftar û reftarên xwe yê eşkere û veşartî de bikartîne were naskirin devkî û ne devkî. Herweha gihandin di jiyana mirovîde rolek bingeîn dilîze, bi têkirina hewcedariyên wî yê xwezayî dest pê dike û bi dawî dibe. Nirxandin wekhevî lê xwe bawerî tenê bi gihandinê bi kesên din re di malbat an dibistanê de an zanîngehêda an cihê kaerî.... tê bidestxistin her çendî ku gihandin di her dem û mekan de hebe jî, mirov wê dike bi piranî bi îhtîmaleke mezin an bi zikmakî, çî ji hêla îşaretekê an jî zimanî ve, û eve ya ku wê ji xeletî û xeletiyê xeternak dike ya rast gihandina armancên xweye.

Kes di gihandina xwe de çend rêbazan bikar tînin da ku armanc û raman û hestên xwe ji kesên din re diyar bikin gava ku ew dengên taybetî bi wateyan re digihînin yê din wateya mebesta peyamê fam dîkin, û dibe ku îşaretên leşî bikar bînin û fîzîkî û îşaret an nîşanên ku wateyên ku ji kesên din re têne fêm kirin jî

hildigirin, û ew dikarin peyvên nivîskî ji bo gihandinê bikar bînin. Derbarê kartêkirna axiftinê liser pêvajoya gihandinê de % 7 e û tona dengî % 38 e û bandora zimanê laş û îşaretan % 55 ê pêvajoya gihandinê diket (El-Mufileh, 2015: 31)

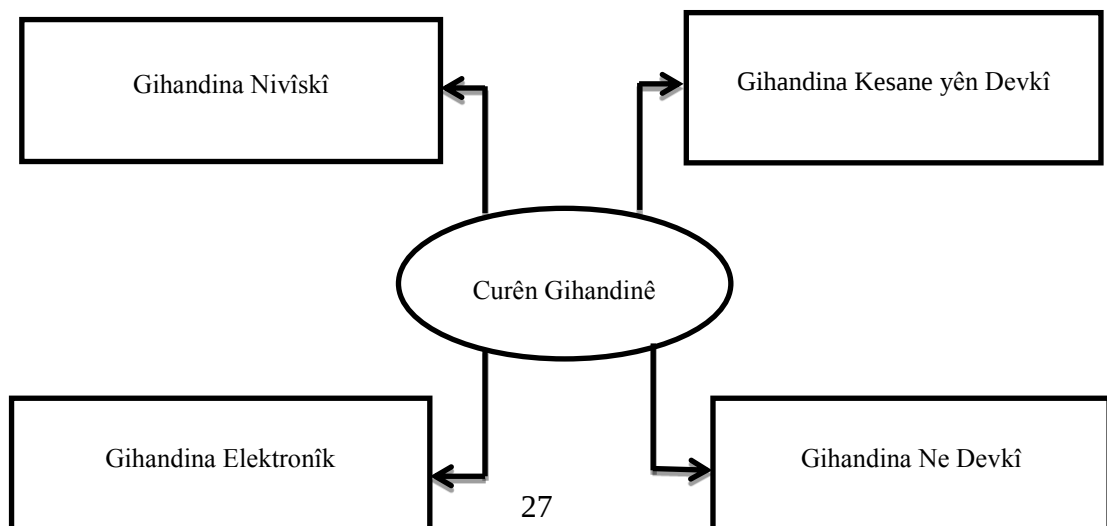
Hilbijartina rêgezên guncanên gihandinê bi kesên din re bi çend xalan ve girêdayî ye:

- 1- Girîngiya peyamê.
- 2- Rastbûna peyamê.
- 3- Cureyê peyama ku were gihandin.
- 4- Leza gihandinê ya pêwîst (dema ku ji bû şanderê heye.)
- 5- Leza pêwîst divê hebin.

- 6- Pêwîstiya bi belgeyan.
- 7- Mesrefa guncaw.
- 8- Wergir çiqas nêzik an dûre.
- 9- Hejmara wan kesên ku gihandiê pêra dike (Xizir, 2013: 31).

Çend awayên gihandinê hene, di wêneya jêrîn de form û cureyên gihandinê yên herî girîng nîşan dide:

(Silêman, 2014: 83).

Û li gorî vê yekê gihandin li ser bingeha derxistina deng an karanîna an nebikaranîna wan di pêvajoya gihandinê de dikare li du cûrên sereke were dabeş kirin

1. 3. 1. 1. Gihandina Devkî

Gihandina devkî peyv û rste û hevok û giştîyekan ji bû gihandinê bi kar tîne, di wateya ku gihandina devkî veguheztina data û zanyarî bi rê ve ye bikaranîna ziman, an jî peyvên axaftin û nivîsandinê, tê wateya ku gihandina tê de tête kirin forma devkî, nivîskî, an elektronîkî (Ebû El-Nasr, 2009: 28). Kerîgera bi axaftinê, bandorê li %7 dike li ser gihandinê, her weha tonê deng % 38 e bandorê li gihandinê dike (El-Mufleh, 2015: 31). Û gihandina devkî bi giranî bi peyvên devkî an nivîskî re têkildare, ji ber ku ziman yek ji girîngtirîn rêgezên gihandinê ye rewşên jêk cuda çi perwerdeyî an îdarî an sazî an girseyî, em cûdahiyek dibînin gihandina devkî ji kesek ji kesek din re, tê vê wateyê ku her kes dikare heman ramanê îfade bike lê bikaranîna peyvên cuda (helbest, pexşan, zajal, zargotin) û ev dibe sedema pir rengî di pêvajoya gihandinê de (Silêman, 2014: 84). Mirov li ser bingeha gihandina devkî li ser sê nimûneyên cuda tîne dabeş kirin:

- Nimûneya yekem (şabloya dîtbarî): ku yeke Peyvên bikar tîne mîna: es dibînim, Weke ku ez dibînim... ango, hevokan bi kar tîne ku meyla dîtînê dike.
- Nimûneya duyemîn (şabloya bihîstinê): Ku yeke Peyvên bikar tîne mîna: We bihîst ku çi qewimî? Werin em bi dengê bilind bi fikirin... Gotinên ku tên bihîstin bikar tîne.
- Nimûneya sêyemîn (şabloya hestî): ku yeke Peyvên bikar tîne mîna: ez hest dikim, hestek min heye ku... ew îfadeyên ku hest û hestan vedibêjin bikar tîne (Silêman, 2014: 84).

Gihandina kesane ya devkî gelek mifa yên xwe hene: di nav de ew dem xilas dike û rê dide danûstendina kesane, ew ruhê hevaltî û hevkarîyê diafirîne, pirs û bersivan teşwîq dike û fersendê ji bo bersivdayînê peyda dike.

Şiyanên gihandina navbeynkariya devkî:

Şiyanên axaftinê: Ev ji hêla:

- Leza dengî
- Asta dengî
- Bilindbûna dengî

Şiyanên bihîstinê: Guhdarî çend qonaxan derbas dibe:

- Gûhdarkirin
- Bîranîn
- Şîrovekirin
- Nirxandin
- Têgihiştin
- Bersivdan (Silêman, 2014: 86).

Girîngiya gihandina devkî, gihandina devkî yek ji kevintirîn û girîngtirîn pêvajoyên gihandinê ye. Mirov ev yek dizanibû û girîngiya wê fêhm kir. Ji demên kevnar ve, û bi gelemperî, gihandina devkî ya rasterast ji hêla taybetmendiyên taybetîve hatî destnîşan kirin, ku ya herî girîng ev in:

- Rêya herî kurt û hêsane.
- Rêbaza herî kêr biha û bêhêz.
- Li ser bingeha hevaltî û zelaliyê.
- Bi dostanî û dûrî bandorbûn formalîte û resmî tê kirin (Xizir, 2013: 86-87).

Ji bo ku gihandina devkî erka xwe ya bingehîn pêk bîne, divê çend erkan ber çavan bigirîn:

- Asta guhdaran û berjewendiyên wan bihête dan.
- Mijara ramanê diyar bike.
- Diyarkirina armancê.
- Organîzekirina pêşkêşiyê.
- Ku ferd hestên xwe di deng û têgihiştina xwe de derdixe pêş.

- Bi temaşevanan re têkilî daynin.
- Nermî û çavdêriya note û bersivên din.
- Li gorî berjewendiya gel biguhere.
- Kontrolkirina formulên beşdariyê li şûna formulên xwe nîşan dide (Xizir, 2013: 87).

Gihandina devkî dabeşî sê cûran dibe

Gihandina kesane Yên Devkî

Gihandina zarekî pevguhertina raman û deta û zanyarî di navbera şander û wergir de îfade dike bikaranîna peyvên axaftinê. Mînakên vê gihandinê ev in: gihandina rasterast di navbera du aliyan de, gihandina rû bi rû hevdişin û telefon û gotûbêj...heta dumahyê. Ev cûrê gihandinê dihêle ku meriv bertekên kesên ku peyamê distînin nas bike, û biryar an rênmayen dikare tavlê were guheztin da ku li gorî rewşê piştî nîqaşê were guheztin, lê ji hêla din ve dibe ku lêçûn û hewldanek bêtir hewce bike, ji ber ku hewce dike veguheztina rêveber an komêk bindest bo cîhê civînê di heman demê de pêdivîye ku rêveber karibe bi rewşê re rû bi rû bimîne û ji bo tiştê ku dibe ku ji nîqaşan derkeve amade be (Ebû El-Nasr, 2009: 28). Gihandina zarekî çend cûreka temsîl dikin pêk tê:

- Hevpeyvînên şexsî.
- Nîqaş, semîner, ders û civîn.
- Peîwendiyên telefonê (Xizir, 2013: 28).

Kesê kerr û lal zimanê lêvan bi kar tîne, ku li ser bingeha xwendina lêvane, û girêdayî şiyana kerre ku li tevgerên dev û ziman û qirikê binere û van livînan bike form. Ev rêbaz bi giranî bi radeya ku kesên astengdar ji teşwîqên bihîstinê fam dikin ve girêdayî ye. Axaftina pê re wek awirên rû, livîna destan, leza axêverê, û nasîna mijara axaftinê ji bo kesên kêmbihîs, û tevgerên lêvan qonaxek pêşkeftî ya hêza çavdêriyê ye. Peyv rasterast ji lêvan in, di heman demê de heywan, çûk û rewîşt bi devkî bi hev re diaxivin.

Gihandina Nivîskî

Gihandina nivîskî bi peyvên nivîskî veguhestina raman û deta û zanyarîa îfade dike. Nimûneyên vê gihandinê ev in: rapor, rênmay, têbînî, weşanên çapkirî, peyamên ku bi rêya torên kompîturê tên şandin, peyamên faksê. Gihandina bi nivîsandinê an axaftinê tê wateya gihandina devkî, ji ber vê yekê pêwendîya devkî her dem pêdivî bi karanîna zimên heye, mirov berî ku fêrî nivîsandinê bibin dest bi axaftinê dikin, ji ber vê yekê gihandina devkî bi gelemperî bi axaftinê dest pê dike.

Gihandina nivîskî rê dide ku zanyaryê ji hejmareke mezin ji kesan re were şandin, bi şiyana ku ew bi leza xwe wan bihelînin, ji bilî wê yekê ku di wergirî de îhtîmala behskirina wê, û herweha bikaribe van zanyarîan bi awayên cuda rave bike, bi pesinkirina gelek hûrguliyên heke hewce be - mînakî, raporta ya ku gelek hûrgulî û jimarên vedihewîne, dibêje: Bi kerema xwe wê bi nivîsandinê were gihandin. Ji bo ku ev gihandin di gihandina deta û zanyarya de bi bandor be, divê nivîsandinê temam be û hemî zanyaryên pêwîst peyda bike, lê kêleka zelalbûna pêşkêşkirinê û dûr girtina peyvên tevlihev an şaş dibe sedema têgihîştina xwendevan, ji bilî formulekirina baş û dûrketina ji xeletiyên rastnivîsê û rêzimanî...yêndin (Ebû El-Nasr, 2009: 28). Mînakên vê cureyê ev in:

- Rapor û ferman.
- Talîmat.

Ev cureyê gihandinê hind mifayên herî girîng hene:

- Hêsaniya tomarkirin û belgekirinê.
- Îhtîmala weşan û şandina wê ji bû hejmara herî zêde ya kesane, bêyî ku tu destwerdana naveroka giştîye peyamê bike.
- Di pêşerojê de îmkana referansa belgeyan.
- Îhtîmala pêşkêşkirina gelek hûrgulî, delîl û delîlan di vê cure gihandinê de.
- Îmkana bikaranîna wêne, grafîk, tablo û Yêndin (Xizir, 2013: 29).

Gihandina Elektronîk

Pêşketinên teknolojiyê yên li pey hev hişt ku gelek û cûrbecûr rêyên veguhestina raman, dane û agahyên di navbera mirovan de, û herweha bandor li gihandinê bi gelek awayên nûjen ên wekî: toreyên kompîturê, makîneyên faksîmîlê, posta deng, e-mail, kasetên vîdyoyê, torên televîzyonên taybet, û teknolojiyên din ên pêşkeftî ew di pêşerojê de şûna rêgezên gihandinê yên kevneşopî digire.

Van peywendiyên nûjen rê didin ku hejmareke mezin a zanyarî û agahdarî û bileztir veguhezînin hejmareke mezin ji kesan, mînakî, posta dengî dibe alîkar ku dema wendakirî di amadekirin û bersivdana bangên têlefônê de xilas bike, û torên konfêransa têlefônê di şandina peyamê de ji bo hejmareke mezin ji mirovan li cihên cûda bêyî lêçûnên rêwîtiyê an dem. Tevî mifayên ku gihandina elektronîkî di warê bilez, hêsan û bikêrhatî de, û kêmkirina lêçûnên şandina agahdariyan pêşkêşî dike, divê em ji bîr nekin ku ew ji makîne û amûran pêve ne tiştek din in, û agahdariya rast û guncaw û peyamek baş diyarkirî ne, her gav ji hêla mirovan ve têne derxistin û ku tu feyde tune ye Ji kerema xwe van awayên nûjen bikar bînin heya ku kesek nekare wan bikar bîne (Ebû El-Nasr, 2009: 28-29). Ev cureyê gihandinê bi du awayan tê bikaranîn: gihandina nivîskî (e-mail) û gihandina devkî (konfêrans û vîdyoyê). Mînakên vê cureyê ev in:

- Email, foksmail.
- Tomarên vîdyoyê.
- Peywandyên telefonê.

Taybetmendiyên gihandinê yên devkî

Gihandina devkî (devkî û nivîskî û eliktirûnî) girêdayî bikaranîna zimanê devkî yan jî nivîskî yan jî eliktirûnî ye, lewra taybetiyên wî ji taybetiyên ziman, di warê peyv, tîp, pêkhate û çandê de peyda dibin. Ji girîngtirîn taybetmendiyên gihandina devkî ev in:

- Nîşanan wekî peyvên gotinê an nivîskî yên watedar bikar tîne.
- Di warê rêziman û şewaz û pêkhate û binyatê de ji hêla rêzimanê her zimanî ve tê rêvebirin.

- Ew tenê bi yek çandê re sînorkirî ye, ew jî çanda zimanê ku jê tê, wate û têgînên xwe hildigire.
- Bandorek kêmtir di pêşerojê de.
- Ew di qonaxek dereng a pêşveçûnê de, ku qonaxa axaftinê ya zarokê ye, tê bidestxistin.
- Ji gihandina nedevkî kêmtir rastgo (El-Aliktirunye, 2012: 56).

1. 3. 1. 2. *Gihandina Ne Devkî*

Ew pêwendiya ku ne girêdayî derketina dengên di pêvajoya gihandinê de ye, lê bi tevgerên laş di pêvajoya gihandinê de û bi hêmayên gihandinê yên pêwendiyê ve girêdayî ye û bandora zimanê laş û îşaretan % 55 ê bandore di pêvajoya gihandinê diket. Gihandina nedevkî ew hemî peyam an wateyên ku bêtir wan tîne bêtir, û pevguhertin û tê veguhestin û gihandina in bikaranîna peyvên gihandinê, di navbera şander û muxatab ne tenê sistemeke rêzimanî ya devkî bi kar tîne Belê ew pergalek nîşan û tevger û îşaretan bikar tîne ku dikevin nav tiştê ku em jê re dibêjin gihandina nedevkî Ew gihandina ku di navbera mirovan de bi awayên ne devkî pêk tê ye bersiv dide organîkên wekî tevger, mîna tevger û îşaret û nîşanan gihandina ne devkî tê bikar anîn. Ji bû Tevger û laş û rêgezên laş û taybetmendiyan xwezayî an laşî yên laş, destnîşan bikin. Bi saya zanyarî agahdarî tê radest kirin, ji dêvla ku tişt çawa tîne organîzekirin (Dizeyî, 2013: 25-26). Herwesa jî zêde kirin Mistefa Hîcazî weha bas gihandina nedevkî: Yê ku ziman jî di nav de gelek form diheve û dihejîna û îfadeya tevger û meylên me yên laşî ye (Hîcazî, 1990: 30).

Gihandina nedevkî, pêvajoyeke ku tê de fikir û wate di navberê de tîne guheztin Kesên bêtir ku peyvên bikar bînin, piraniya tevgerên mirovan dikarin wateyek an wateyek nîşan bidin ev jê, livîn û nîşan dikarin bi peyvên werin wergerandin.

Gihandina nedevkî hemû rastiyên gihandinên mirovî ku ji peyvên derbas dibin, axaftin an nivîsandin û ku gelek tevgerên nedevkî ji hêla hêmayan devkî ve tîne xirab kirin (Silêman, 2014: 88).

Ji ber vê yekê, ew di nav hemî cûreyên gihandinê yên ku bi zimanê ne devkî ve girêdayî ye û jê re tê gotin zimanê bêdeng, û hin zanyar pêwendiya ne devkî li ser sê zimanan dabeş dikin:

- Zimanê îşaretan: Ji nîşaneyên sade yan aluz pêk tê ku Mirov wê bikar tînin da ku bi kesên din re di têkiliyê de ye.
- Ziman Tevger an Lêker: Hemû tevgerên ku pê re tên dihevin. Mirov tiştên ku ji wate û hestan dixwaze ji yên din re digihîne.
- Zimanê tiştan: Wateya ku ji bilî nîşanê ji hêla çavkaniya gihandinê ve tê bikar anîn amûr û tevgera îfadekirina wate an hestên ku ew dixwaze ji wergir re digihîne, weke mînak cil û bergên (Silêman, 2014: 89).

Kêrhatî ye ku were zanîn ku hin rêgez hene ku dikarin beşdarî baştirkirina fakulteyên gihandina ne-devkî bibin, di nav de:

- Vekirîbûn Ji yê din re, û pêşniyaran bi dilgermî qebûl bikin.
- Nermbûnê di dema rûniştinê de, ku nîşana rêzgirtina ji bo kesên dine.
- Dema ku pê re danûstandinê dikin girîngiya dîtina li yê din ji bîr nekin.
- Berî û piştî pêvajoya gihandinê bi nermî destên xwe bi alîyê din re bihejin.
- Guh bidin aliyê din û aram bin (Esaf, 2016: 18).

Di rastiye de, em her du cûreyên gihandinê bi hev re bikar tînin ji ber ku ew piştgirî didin hev di gihandina peyama gihandinê de, û di dema performansê peyama gihandinê de di navbera her du cûreyên gihandinê de qutbûnek teqez û teqez tune ye, lê em bi gelemperî li ser bala xwe didin, gihandina bi kesên din re li ser peyvan û hevok û hevokan ji em bêtir li ser gihandina ne devkî disekinin. Ji bû hêskirina xwendinê, em ê di vê yekê de bi hin hûrgulî bi gihandina devkî re mijûl bibin, û di beşa pêş de em ê bi gihandina nedevkî re mijûl bibin.

Taybetmendiya gihandina ne devkî

Gihandina nedevkî ji gihandina devkî di gelek taybetmendiyan de cihê dibe, ya herî girîng ewe ku ew tişteke ku meriv jê dûr nekeve, jê were dûrxistin an jî jê birevin. Ew ji hêla cewhera wî ya mirovî ve ji mirovî tê û taybetmendiya herî girîng ên gihandina nedevkî weha tene kurt kirin:

- Bi derxistina amaseyan û îşaret û livînên laşî ve girêdayî ye.
- Gelek caran girêdayî hesta dîtinê ye û nîşan û nîşaneyên watedar bi kar tîne.
- Ew ne girêdayî qaîdeyên zimane û ji ber ku tevî ziman û zaravayên cihê yê wekî ken û tirs û şermokî di karanîna giştîgêrde ye.
- Di qonaxên destpêkê yê pêşketina mirovî de hatiye bidestxistin, dibe ku zarok bi girî an bi ken ji dayik bibe.
- Ji gihandina devkî li ser wergirî bandorek bihêztire, ji ber vê yekê ew xwediyê astek bilind a rastgotinê ye.
- Dikare şiklên ku bi peyvên vebêja wan zehmete diyar bike.
- Bi gelemperî bêyî ku zêde fikirîn hewce bike, jixweber derdikeve.
- Kêmtir têkçûna dengê zêde dihên encam, li gorî gihandina devkî ya ku bi derketina dengê ve girêdayî ye.
- Bi kurtahî û lezê ve girêdayî ye (El-Aliktirunye, 2012: 126-127).

Xiştêyê jêrîn berhevokê di navbera gihandina devkî û gihandina nedevkî de nîşan dide:

Gihandina devkî	Gihandina nedevkî
Li gor qaîdeyên ziman tê birêvebirin	Ew faktorên biyolojîkî kontrol dike
Tenê ji hêla çandek ve tê fêr kirin	Têgihîştina gerdûnî çiqas çandên cuda hene
Ji bo peyvên ku tene gotin wateyên taybetî digire	Tevî yekbûna tevgeran jî gelek wateyên xwe hildigire
Di qonaxek paşerojê ya pêşveçûnê de fêr dibe	Di qonaxên destpêkê yê pêşveçûnê de fêr dibe
Bi civakîbûnê fêr bibin	Bi awayek xwezayî fêr bibin
Bang li hestên mirovan dike	Tejî ye ji hestên mirovane
Dibe ku di derbirînê hest û ramanan de xeletiyên bike	Rasttirîn di derbirînê hest û ramanan
Bi bihîstin û bilêvkirina ziman ve	Ew li ser hesta dîtinê û hestê deslêdanê

girêdayî ye	girêdayî ye
-------------	-------------

(El-Aliktirunye, 2012: 65).

1. 3. 2. Cureyê Gihandinê li Gorî Hejmara Beşdaran di Pêvajoya Gihandinê de

- 1- Gihandina Xwe: Ew gihandina ku di hundurê kesan de, an jî di navbera kes û wî de pêk tê. Ango ew gihandine ku di hişê mirov de pêk tê û raman û serpêhatî û têgihîştina wî werdigire.
- 2- Gihandina Kesane: Ew gihandina rasterast, an gihandina rûbirû ye, ku tê de em dikarin pênc hestên xwe bikar bînin, û ev têkilî rê dide gihandin di navbera du an bêtir kesan de, di mijarek hevpar de, û herweha derfetê dide ku zû û rasterast bandora peyamê nasbike, ku fersetekê dide gihandinê ku peyama xwe biguhezîne, bêtir bibandor û bandor bibe.
- 3- Gihandina kolektîf: Ew di navbera komek kesan de, wekî endamên malbatê, hevalên polê an kar, ku her kes destûre ku beşdarî rewşa gihandinê bibe de pêk tê.
- 4- Gihandina Giştî: Ew tê wê wateyê ku bi komek mezin ji kesan re, wekî ku di semîner, ders û şanoyan deye û bersivek heye.
- 5- Gihandina gel: Ew pêvajoya gihandinê ye ku bi karanîna medyaya girseyî pêk tê, û bi şiyana wê ya gihandina peyaman ji temaşevanek berfireh a rêgez û astên cudare û ji kesên ku ji gihandinê nenas in, ku peyamê li ser distînin tê diyarkirin.
- 6- Gihandina navîn: Ew di navbera gihandina rû-bi-rû û gihandina girseyî de pozîsyonek navîn digire, û ew pêwendiya tîl ji xalek heya xalek din, wek tîlefona û teleks, wê digre (Hemdî, 2015: 15-18).

1. 3. 3. Astên Gihandinê

Di çarçoveya gihandinên mirovan de çend astên gihandinê hene, her ast xwedan çarçove û taybetmendiyên xwe yên ciyawaz hene, ev astan ev in:

1- Di hundirê mirov de: ango di asta mirov de (Diyaloga hundirîn a di navbera mirov û xwe de) (Intrapersonal Communication): Ev asta gihandinê ya hundirîn bi guhdarkirina wî dengê ku di hişê we de dijî, tê fam kirin. Ev deng dengê ramana te ye. Em her gav bi devkî nafikirin, lê gelo em ramana xwe dibihîzin an na, awayê ku mejiyê me agahdariya pêvajoyê dike bandorê li gihandina me ya bi kesên din re dike. Ji ber vê yekê, her çend gihandina navxweyî di asta gihandina rûbirû de dernekeve jî, lê bandorê li hemû danûstandinên me yên mirovî dike, lewra reftara me bi awayekî di rewşên jiyanê yên coraûcor de, berhema wê diyaloga fikirî ya hundirîne ku li pêşiya tevgerê ye (Adler & Ronald & Rodman, 2006: 7).

2- Gihandina Rasterast: Ev yek, di encamê de, li ser du astan tê dabêş kirin, ku ev in:

- Gihandina Du Alî (Dyadic / Interpersonal Communication): Civaknas vê tîgînê ji bo ravekirina celebê tîkiliya ku di navbera du kesan de çêdibe bikar tînin û ev asta gihandinê ya herî berbelave. Vekolînan destnîşan kirin ku pêwendiya piraniya xwendekarên zanîngehê dualî ye ne pir-ferdî (Wheeler & Nelek, 1977: 742).

Têbînyakan di çend rewşan de destnîşan dikin; Li qada lîstîkê, stasyonên trêne, bazarên bazirganî, heta dumahîkê, piraniya gihandina mirovî di asta dualî de pêk tê, û tewra di nav gihandina komê de jî pêk tê (wek axaftinên dualî li dersan an di civînan de). Lêbelê, hêjayî gotinê ye ku ne her gihadînek dualî di navbera du kesan de danûstendînek rastîne, çawa ku gihandina dualî dibe ku di navbera kesek û komek de be, dibe ku di navbera komek û kesek de be (Adler & Ronald & Rodman, 2006: 9).

- Gihandina di nav komên piçûk de (Small Group): ku tê de her endamek komê bi komên mayî re gihandin û danûstandinê dike û komên piçûk di jiyana kesên wekî malbat, tîmê werzîşê, koma hevkarên de mijarek dubare ye. bi hev re dixebitin, û komek xwendekar beşdarî projeyekê dibin. Pêkhatiya vê koma piçûk çî dibe bila bibe, ew xwediyê taybetmendiyên ku di gihandina dualî de nayên dîtin (Gillespie, 2005: 21).

- 3- Gihandina nerasterast (Gihandina girseyî / komî) (Mass communication):
Tê wateya gihandina li ser asteke berfireh a gel bi rêya medyayên coraûcor yên wekî çapemenî, radyo, televizyon û wêbsayt vê... heta dawiyê. Tevî ku di van demên dawîn de eleqeya zêde di warê gihandin û şîyanên gihandinê de zêde bûye, hin kes hîn jî ji ber nekaribûna ramanên xwe bi zelalî û bi rêkûpêk ragihînin, û nebûna wan şîyanên bandorê li ser karînen wan ên fonksiyonel û civakî dike, hêman û prensîbên gihandina serketî, û astengiyên li ber gihandina bi bandor (Adler & Ronald & Rodman, 2006: 26).

1. 4. Gihandina Fermî Û Gihandina Nefarmî

1. 4. 1. Gihandina Fermî

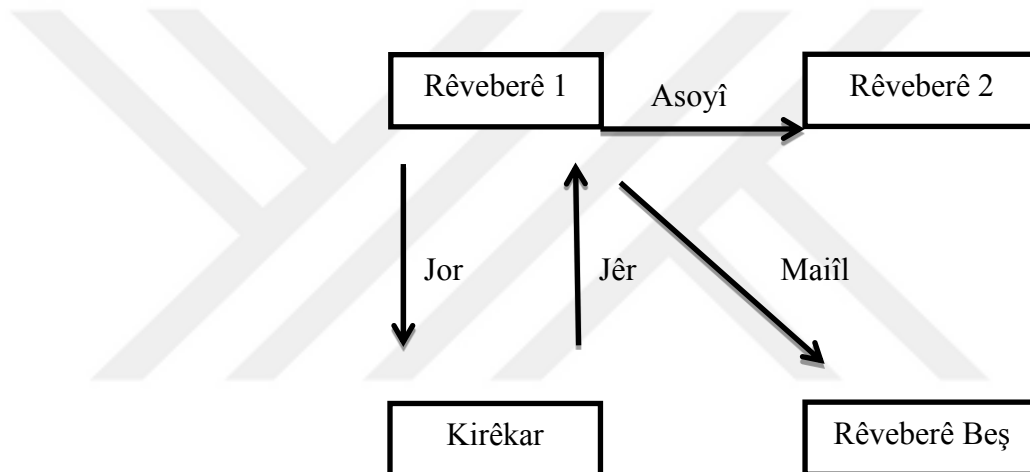
Gelek rêgez hene ku di nav saziyên fermî de peywendî û gihandinê bi dest bixin û ji bû ku rêxistin bi bandor û bibandor be, divê di nav sazûmana xwe ya rêxistinî de çwar rêgezên gihandina fermî bikar bîne gihandina ber bi jêr û gihandina ber bi jor û gihandina asoyî û gihandina maiîl.

Ew bi riya kanal û rên gihandinê yên fermî tê kirin, wek derxistina talîmat, ferman, biryar û rênimayên ji rêveberiya jorîn heya astên navîn û jêrîn ên rêveberiyê, an wekî gilî, pêşniyar û daxwazkirin pêşkeftinên ku ji astên jêrîn ber bi jor ve û piştê ber bi astên bilindtir û... hwd. Ev cureyê gihandinê bi yadaşt û rapor û civînên fermî ve girêdayî ye, û dibe ku ew ber bi jor, ber jêr an asoy be an bingeîn û têkiliyên di vê cûre gihandinê de ji kesane dûr in û bi hin rêzikan ve girêdayî ne (Assaf, 1999: 221).

Tora gihandinê ya fermî xet û riyên gihandina fermî dihewîne ku piraniya danûstendinên xebitandinê (navde û derve) diherikin, Ev rê û rêzên fermî ji hêla siyaset, plan û strukturên rêxistinî yên rêxistinê ve tene pejiirandin û diyar kirin, û ev tore ta radeyekî yê hêsan û arame. Û em dikarin zanibin ku gihandina fermî ew kanalên fermî ne ku ji aliyê rêveberiyê ve ji bo herikîna agahiyan hatine destnîşankirin, û ew di pêkhateya rêxistinê de hene û ji hêl û kanalan pêk tên li gorî yasa û rêgezên rêxistinê. Gihandina fermî jê re têngîna gihandina rêxistinî tê gotin û ev cure gihandinê bi karanîna rê û kanalên gihandinê yên jêk cûda bi bandor di nav

rêxistin û saziyan de tê kirin da ku alîkariya wan bike ku bigihîjin armancên xwe yê rêxistinî, girîngiya gihandina rêxistinî di sazî û rêxistinên ku hewl didin têkiliyên xwe bi gel re kûr bikin û jîngehek bibandor ji bo pêwendiya bi wan re peyda bikin, zêde dibe, nemaze ku em di serdema saziyan de dijîn wekî pergalek civakî ya vekirî ku peyama û zanyarî ya digihîne û ji temaşevanên xwe.

Gihandina rêxistinî ji hêla danûstendina kesane an rûbirû (rû bi-rû) ve tê serdest kirin, gelo pêwendiya kesane dualî be wek diyalog û danûstendina di navbera hevkarên li ser kar an bi rêveber re, an jî gihandin bi kombûn û civînên beşê re be (Salame & Elyan, 2002: 152-153). Gihandina fermî li ser çwar cureyên bingehîn tê dabeşkirin:

1. Gihandina ji jêr ber bi jor: Ev cureyê gihandinê bersiva mamosteyan ji mudîr re û herwiha pêşniyar û nêrîna wan a li ser mijarên curbicur pêk tîne (Tewînat, 2009: 33). Bi gelemperî ev curê gihandinê bi plansaziya desthilatdariyê re hevahenge û bi gelemperî forma talîmat û ferman û rêwerz û biryarên ku ji hêla serek ve têne derxistin digire, an jî dibe ku wî ew ji rayedarên bilind bi mebesta organîzekirin û rêvebirina perwerdehiyê werdigire. Pêvajoya di nava zanîngeh û dibistanê de. Gihandina ber bi jêr bi piranî ji bo gihandina telîmat û biryar û ferman û rapor û ...hwd ji asteke bilind a rêveberiyê berbi astek jêrîn a rêveberiyê ve tê armanc kirin (Diyab, 2001: 243).

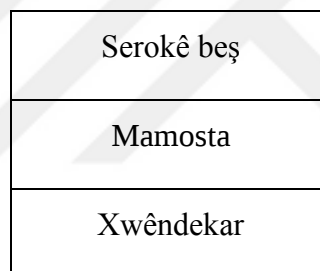
Û gihandina daketî di piraniya rêxistinan de corê gihandinê yê herî tê bikar anîne, û ew corê gihandinê yê herî bi bandore. Kesê xwediyê hêzên îdarî dikare

fermana ku di rê de ye ji bû cîbicîkirinê bide, ji ber vê yekê gihandina dakêşanê hêsane ku bikar bîne, lê wergirtin û têgihîştina gihandinê mijarek dine.

Kahn û Katz pênc cureyên gihandina jêrîn destnîşan kirin: (Îlyas & xelîl, 1993: 83)

- 1- Rêbernameyên taybetî yên kar - talîmatên kar.
- 2- Zanyaryên ku ji bû têgihîştina kar û gihandina wê bi erkênên din ên rêxistinê re dibe alîkar - rewakirina kar.
- 3- Zanyarî li ser rêgez û pratîkên rêxistinî.
- 4- Feedback ji bo karmendê li ser çalakiya wî.
- 5- Zanyarya xwezaya îdeolojîk a ku di gihandina hesta peyama gihandina armancan de dibe alîkar.

Bo pitir ber çavbona gihandina ji jor ber bi jêr di vî wênê jêrî diyar dibe:

2. Gihandina ji jor ber bi jêr ve: Li vir agahî, raman, pêşniyar, ferman û talîmat ji serî heta bindestan (rêveber heta mamosteyan) têne dayîn. Reftarên xwe araste bikin û plan û bernameyên amadekirî pêk bînin (Tewînat, 2009: 33). Ev cure gihandinê rastî gelek pirsgerêk û astengiyên tê, ji ber ku hin rêvebir gelek caran rê nadin ku agahî bigihêje serokê payebilind, nemaze ku ew nûçeyên ku rêxistinê aciz dike an jî dibe sedema nerehetiya wî hilgire (Selame & Elyan, 2002: 155).

Di nav astengiyên li pêşiya gihandina jor ber bi jêr de ev in:

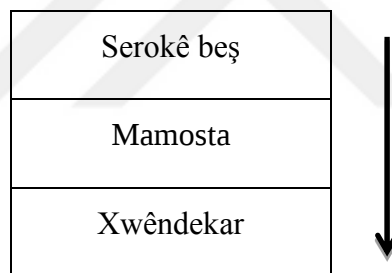
- Dûrahiya di navbera rêveberiya jor û astên rêxistinî yên jêrîn de.
- Çewisandina agahiyê di dema veguheztina wê bû jor.
- Helwest û nirx û bihaên serpereştyar û serperiştan li hember bindestan.

- Belavbûna tirsê di nav bindestan de.
- Ji kar avêtina serokan (Xebaş, 1989: 70-73).

Nimûneyek ji gihandina hilkişînê ewe ku ji hêla mamoste ve ji mudîr re tê dayîn, dema ku mamoste bixwaze bi hin agahdarî, nerîn an lêpirsînên mudîr re bibe nas, di nav de têkiliya ku di navbera xwendekar û mamosteyê wî de çêdibe dema ku ew xwendekar. Dixwaze hin agahî û serpêhatî, an rêbazên çareserî û sepanê bipirse... û yên din (Diyab, 2001: 244).

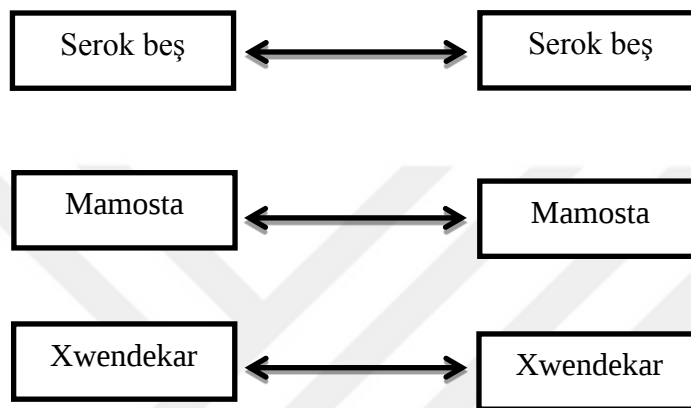
Ev cureyê gihandinê di heman demê de alîkariya rêveber dike di standina biryarên xwe de, û danîna siyaset û bernameyên pêşerojê ku tê de ew xwe dispêre agahdarî û statîstîkên ku ji xebatkarên wî diherike di derbarê hejmara xwendekaran, rêjeya dubarekirin û berdanê, û pirsgrîrêkên wan de. Di dema karên xwe yên cuda de rûdiniştin.

Bo pitir ber çavbona gihandina ji jêr ber bi jor di vî wênê jêrî diyar dibe:

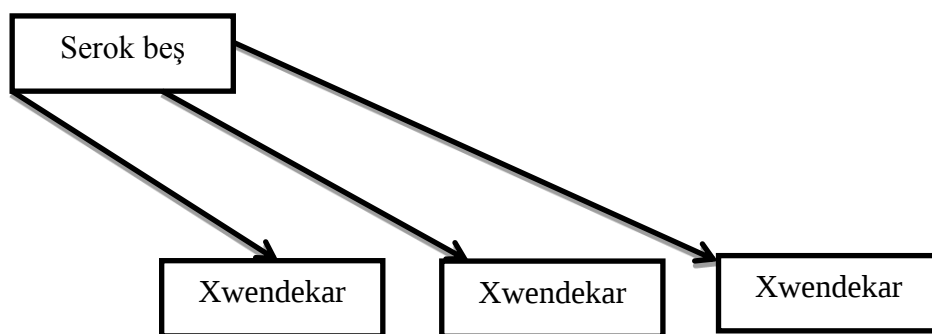

3. Gihandina asoyî yan jî li ser hev: Mînakê vê yekê ew gihandina ku di navbera mamostayên heman babetê de, yan jî midûrên dibistanan li deverêke taybet bi armanca hevrêzkirina hewlan di navbera wan de pêk tê (Tewînat, 2009: 33). Ev cureyê gihandinê pir girînge ji ber ku ew dibe sedema krîstalîzekirin û têgihiştina talîmat û rênimayên ku ji hêla astên bilindên îdarî ve têne derxistin û xurtkirina ruhê xebata tîmê ku li wir şêwirdarî û hevrêzî di mijarên cûrbecûr yên têkiliyên hevparên di van astan de pêk tê, û herweha dikare di navbera dezgehên perwerdehiyê yên di navbera xwe de an jî di navbera rêveberiyên dibistanan de di heman qonaxê de an jî beşên mîna heman saziyê bi civînên komîte an meclîsên cûda were sepandin (El-Exbarî, 2000: 316).

Gihandina asoyî hevkarî û hevrêzî û çareserkirina pirsgerêk û pevguhertina nûçe û raman û hest û nêrîn, agahdarî û ezmûnan di navbera kes an hevkarên heman astê îdarî, kar û pîşeyê de armanc dike. Gihandina asoyî bi gelemperî devkî û rasterast bêyî ti aloziyên îdarî ye. Ew bi gelemperî bi civînan, danûstandina serdan û civîn û komîteyan û şewazên cûdayên tevgerê di dema xebatê de tê kirin (Selame & Elyan, 2002: 157).

4. Gihandina Maiîl (Eksial): Jê re tê gotin têkiliya diagonal, hemî wateyek wan heye, ew jî ewe ku di navbera kesên di astên cuda yên îdarî de ku di rêxistinê de têkiliyên wan ên fermî nînin. Rêveberê berhemînanê bi yek ji beşên rêveberiya bazarkirinê ve girêdaye (El-Alilan, 2005: 244).

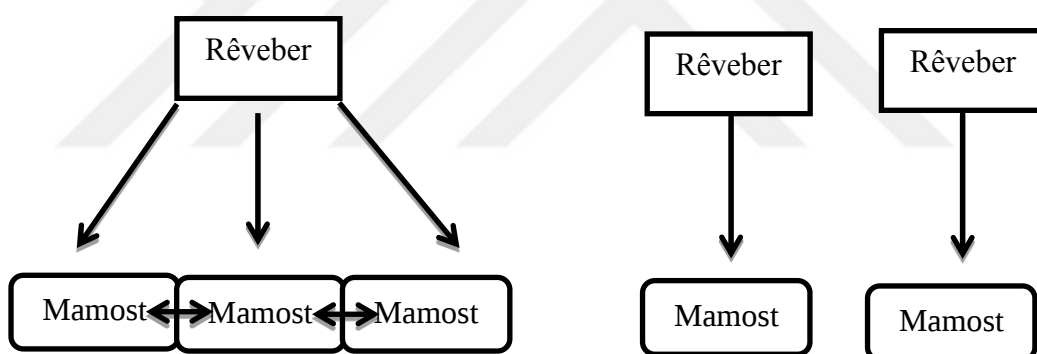

Ji hemû tiştên ku me ji cureyên gihandina fermî pêşkêşî me kiriye, dikare girîngiya her formek û sînorên wê yên bandorkirina li rewşeka rêxistinî ji me re were destnîşan kirin û li gorî vê yekê, bala xwe bide ser hemî cur û fermî yên ku berê hatine behs kirin. Gihandina li ser bindestan dibe sedem ku bandorek baş çêbibe û bi

têra xwe alîkariya prosesa agahdarkirinê di çarçova îdarî û perwedey de bike. nerînên wan di karê ku dikin de, û ev yek dibe alîkar ji bo pêşxistin û zêdekirina mebestên navxweyî yên aktoran, ku kar dike ji bo zêdekirina hevgirtin û hevkarîya wan û bi vî awayî gihandina razîbûna di karêde.

Vekolîner di wê baweriyê de ye ku gihandin û gihandinê di rêveberiya dibistanê de, mîna qadên din ên îdarî û rêgezên cûda digire, mamoste an xwendekar û carinan jî peyamên din ji binî ber bi jor ve ji mamosteyan ber bi midûrê dibistanê ve derdikevin, û carinan jî têkilî û pêwendîya di navbera mamosteyek û mamosteyek din de, an jî di navbera midûrê dibistanê û midûrê dibistanek din de, asoîye, ku nîşan dide wêneyên pêvajoya gihandinê û pêwendîya gihandina hevbeş û komel.

Wêneyên pêwendîya kesane û pêvajoyên gihandinê ji yek partiyeke û kesane û komal a hevbeş nîşan dide, bi vî rengî ku rêwerzên tîrê rêça veguheztinê an veguheztin û pêşwaziya hevbeş di navbera rêveber û mamosteyan de destnîşan dike.

1. 4. 2. Gihandina Ne Fermî

Ew li ser bingeha têkiliyên kesane û civakî di navbera kes û komên xebatê yên jêk cûda de ye, û bi gelemperî di encama xetên dirêj an kurt ên gihandinê de di pergala fermî de, an geşekirina têkiliyên civakî de diyardike, û tîrsa ji gihandinê tune ye, an jî gihandina nefermî heta ku ew nebin sedema berevajîkirina zanyaryan ku ji rastbûna wê hatî şandin, bandoriya wê sînordar dike û bi lawazyek di pergala fermî ve ne girêdayî ye (El-Bîlawî, 2000: 53). Ev gihandine bi leza temambûna xwe li gorî gihandinê tene diyarkirin, gihandina fermî ji hêla kontrol û prosedûrên fermî yên taybetî ve hatî destnîşankirin (Mehmûd, 2002: 124). Nimûneyên vê peywendiyê axaftinên di navbera hevkarên kar de li ser mijarên ku hişê wan dikişîne (Tewînat, 2009: 33).

Ew gihandina ku bi berdewamî dimeşe, nû dibe û diguhere, û ew bi rêgezên ku li gelek alî û rêgezên jêk cûda belav dibin pêk tê, bêyî ku rêveberî mijar an rêbaza wê diyar bike an jî şiyana kontrolkirina wê bi tevahî hebe. Ger hûn li cihekî hewl bidin pêşî li wê bigirin, ji ber girêdana wê ya bi xwezaya mirov û deworûberê mirovre li cihek din xuya dike, lewra nikare bi tevahî were tepisandin (El-Haşemî, 2006: 237). Ji ber vê yekê, gihandina nefermî bi awayên bê kontrol û nekodkirî pêk tê, û devkî ye ku nayê pejirandin an girêdan, û ji mere xuya dike ku gihandina nefermî girîngiya xwe li ser bandora ezmûn û ramanên ku ji hêla piştgirên ve hatî pêşkêşkirin derketiye hole, dibistana têkiliyên mirovan, ew li ser rola girîng a ku gihandina nefermî di gihandina armancên rêxistinê de dilîze tekez dikin.

Gihandina ji jor-bi jor biraman û agahdarî û fermanên ku ji hêla midûr ve ji mamosteyên xwe re têne derxistin, dema ku gihandina jêrîn bi pêşniyar û gazine mamosteyan têne temsîl kirin. Ji bo gihandina asoîy û ew wekheviya aliyên berdewam nîşan dide; Ew her du jî di heman astê de ne, mîna ku ew herdu mamoste an rêveber bin. Her weha bawer dike ku gihandina ne fermî li ser bingeha têkiliyên kesane yê ne fermî ye, ango ne fermî ye. Ji bû gihandina cure û qalibên, vekolîner hinek ji van cureyên, wek nimûne, lê ne bi sînor.

1. 5. Astengiyên Gihandinê

Pêvajoya gihandinê bi armanca pevguherîna zanyarî û ramanan di navbera şander û wergir de bi hin kanal an forman pêk tê. Ji ber vê yekê normal e ku ev pêvajo di wateya xwe de berbi hinek xiravbûnê ve bibe, an jî bête asteng kirin, di encamê de peyamê xelet têgihiştin, an nebûna zelaliyê di pêşerojê de.

Astenga gihandinê wiha tê pênasekirin: kêmasiyek di şiyana kesane ya ji bo têkilî û gihandina bi kesên din re, ku di encamê de ew nikaribe xwestekên xwe bibîne û diyar bike, û ji ber vê yekê di rewşek domdar a girêdayîbûna bi kesên din de ye, da ku hewcedariya wî bi alîkariya kesên din û ev kêmasî di hemû aliyên jiyana wî ya derûnî û civakî de xuya dike (Silêman, 2014: 99).

Astengên gihandinê wiha têne destnîşan kirin, Pirsgirêk an pirsgirêkên ku yek ji hêmanên gihandina rû bi rû ne, û bandor li ser kalîteya pêvajoya gihandinê dik"

(Esaf, 2016: 19). Ev jî wek hatiye pênasekirin, Hemî guhêrînên ku pêşî li pêvajoya pevguhertina zanyarî digirin, veguheztin an wergirtina wê dereng dixin, an jî wateya wê berovajî dikin (Ebû Erqûb, 2015: 1348). Ji ber vê yekê girînge ku bizanibin Ev astengî, û hewildana kêmkirina wan bi qasî ku pêkane, ji bû misogerkirina pêşkeftina pêvajoyek gihandinê ku digihîje armancên ku ji bû peyamê hatine destnîşan kirin:

1- Astengiyên Navxweyî

Wek nerîna yekîyê biçûktir û dîtina wî di asteke nizimtir de ji şanderê, û hestên kêmtirxemî, ango nebûna mitmana xwebaweriyê, ku dibe ku bi hestiyariya zêde ya li hember kesên din, an jî hewildana zêde ji bo îsbatkirina jêhatîbûnê were diyar kirin, ku dibe sedema pesnê xwe, pesnê xwe û rexneyên zêde yên kesên din.

- Fikr an zanyarî pêşwext û ne rast di derheqê mijara gihandinê de, û astengên nafxoyên xwezaya derûnî, ku ji hêla komek faktorên derûnî ve têne komkirin, mîna têkçûna wergirî ji bû deşîfrekirinê, wek cûdahiya referansê û cûdabûna têgehan, di navbera wî û şanderê de (Tewînat, 2009: 191-197).
- Yek ji astengên kesane yên li pêşîya gihandinê nebûna şîyanên gihandinê ye: Gihandina bi bandor hebûna hin şîyanên hem ji bo şînder û hem jî ji bo wergir hewce dike, wek şîyanên nivîsandinê, gihandina ramanan, axiftina rewşa, şîyana xwendinê û şîyanên guhdarîkirinê, di ramîna mentiqî de şêhrazayî û şîyana avakirina ramanan û girêdana wan bi hev re. Pêwîste bi bernamêyên perwerdeyê û beşdarbûna civîn, konferans û komîteyan li ser pêşxistina van şarezayan xebat bê kirin (Ereb, 1427h: 41).

2- Astengiyên Derve

- Wek astengên laşî: Amûr û kêmasiyên tora gihandinê, faktorên laşî yên vegohaztinê û wergirtinê û şert û mercên xwezayî yên wekî serma, germ, qerebalix û deng vedihewînin.
- Hejarya zanînî yan zimanvanî: Kontrolkirina ziman û zanîna ku tê veguheztin, di serkeftina gihandinê de faktoreke krîtîke, eger nebe armanca wê dê berovajiyê wê bibe. Û cîhê ku tê de gihandin çêdibe, Cih ji

hêla derûnî û fizîkî ve her ku nerehettir be, ew qas gihandin di binê asta tê xwestin de be, û bandora wê ya erênî tune be, dem ne guncawe û mijar ne li gorî hewcedariyên wergirane.

3- Astengên Civakî

Mîna rûniştina zêde an dest têwerdan, ku şander erêkirina kesên din li ser hesabê mijara rastîn a gihandinê û hewcedariya kesên din bi wê re zêde dike ... û nezanîna taybetmendiyên wergirî.

4- Astengiyên Metodolojîk û Pedagojîk:

Di nav wan de ev in: Astengên ku ji peyamê têne, astengên ku ji rêyên metodolojîk têne, yên ku ji şanderê têne, û asteng û astengên ku taybetmendiya wergir in (Tewînat, 2009: 191-197).

Di nav astengên ku di yek an çend qonaxên pêvajoya gihandnê û pêwendiyê de radiwestin ev in Yên ku bandorê li şandin an wergirtina peyamê bi tevahî û hemî aliyên wê yên rewşenbîrî dikin ev in:

- 1- Astengiyên Teknîkî: Ev rasterast bi pêvajoya amadekirina peyamê û gihandina wê ji serbixwe re têkildar in, û ew jî hene:
 - Astengiyên li pêşiya derketina peyamê, wekî faktorên aborî an sansûr.
 - Astengiyên ji bû gihandina peyamê bi rêbazên kevneşopî (bêkêrhatina rê û rêbazên ku di gihandina peyamê de têne bikar anîn) peyam.
 - Astengiyên ji bû veguhestina peyamê bi rêgezên nûjen ên ragihandinê, ji ber ku pêvajo pêdivî bi veguhestin û veguherîna peyamê heye. nav sembolên ku amûrên veguhestinê piştî deşîfrekirina wan û veguherîna wan di nav sînyalên bikar anîne de dikarin hilgirin, di vê qonaxê de, wek qutbûna telefonê an qutbûna elektrîkê, gelek astengî derdikevin holê Elektrîk an jî destwerdana ji ber hewayê xirab û ...
 - Astengiyên ji bû analîzkirina peyaman, hilanîn û wergirtinê.
- 2- Ziman: Nivîsandina peyaman bi zimanekî ku bi şiyana paşerojê ya ji bû têgihiştin û têgihiştinê û pirsgirêkê nagire di hewînê. Pirjimariya zaravayên devkî, Pirsgirêka di jwariya zimanê klasîk û pirsgirêka zimanên biyanî.

- 3- Pirsgirêka nexwendewariyê: Li pêşiya bikaranîna mafê xwe ya têkilî û danûstandina bi medyayê re ji aliyê takekesî ve wekî asteng tê dîtin, nivîsandin û xwendin.
- 4- Astengên aborî: wek xizanî, çî di nav kesan de çî di nav welatan de, ku rê li ber wan digire ku bi hev re mijûl bibin. Bi navgîn û teknolojiya pêşkeftî ya ragihandinê
- 5- Astengiyên psîkolojîk û çandî, di nav de:
 - Peyama şaş famkirin.
 - Xwe hilbijartin û dûrxistina hin peyaman.
 - Gelek girêdan û nêzîkbûna komê (El-Dais, 2009: 58-59).

Li vir astengî bi şanderê re têkildar in, wek mînak nebûna wî ya şîyanên gihandinê. Astengên bi wergirîve girêdayî hene, wekî nebûna wî ya guhdarîkirinê an qelsiya hin hestên wî, Astengên girêdayî peyamê hene, wekî ne zelalî, rastbûn, yekparebûna zanistî û ne temambûna wê. Li ser asta wergir û hewcedariyên wan, û astengiyên girêdayî kanala gihandinê hene, wek têkçûna wê an Ew ji bo peyamê ne guncawe, û di dawiyê de astengî hene ku bi hawîrdora derdorê û faktorên tevliheviya hundurîn ve girêdayî ne. Ji bilî hin rewşên awarte, pêwîst e ji bo astengiyên wiha amadekarî û perwerdekirin Rêvebir li ser awayên rûbirûbûna wê û nehiştina bandorên wê yên neyînî li ser pêvajoya gihandina îdarî.

Astengiyên ji bû gihandinê dikarin li ser astengên ku bi şanderê ve girêdayî, astengên bi wergir, astengên bi peyamêre û astengên bi hawîrdora derdorê re têkildar in werin dabeş kirin.

Astengiyên ku bi şanderê re têkildar in, wek:

Cûdahiyên çandî û perwerdeyî, cudahiyên di adet, kevneşopî, nîrx û baweriyên de, kêmbûna eleqe an jî nebûna xwestekên dayîna dayînê, nebûna plana baş ji bo çalakiyên ku hatine kirin... û lawazî şîyanên gihandinê yan jî bi guncau bikarneanîna wan û yên tiştan din.

Astengiyên bi wergir re têkildar in, wek:

Kêmasiya xwebaweriyê û mijûlbûn û serqalbûn, desdana baweriya bi kesên din, tîrsa ji rexnekirinê û xwebaweriya zêde, ezmûn û serpêhatiyên neryînyên berê, şîyanên nebaş a gihandinê, astengiyên têkildarî hestan ên wekî kêmbûna bihîstinê, an pîrsgirêkên axaftinê, û tiştên din.

Astengîyên têkildarî peyamê, wek:

Ne zelalbûna peyamê, nebûna peyamê, neliheviya peyamê bi adet, kevneşopî û nirxên ku di civakê de serdest in, hebûna peyamên nakok û nakok û peyamên tevlihev an tevlihev.

Astengîyên ku bi jîngeha derdorê re têkildar in, wek:

Hilbijartinek neguncaw a dem, cîh an jî ji bo amûrên ku têne bikaranîn (Ekademiya, 2-4).

Vekolîner di wê baweriyê de ye ku eger niyet û xwestek hebe ku bi mudîr û mamosteyên wî re, ango bi (şander û wergir) re, peywendiyek serketî pêk bîne, ev hemû astengî dikarin werin derbas kirin. Ger her du alî bi serkeftina pêvajoya gihandinê re eleqedar bin, şander (rêveber) dê baldar be ku peyama wî zelal û hêsan be, û ewê baldar be ku atmosfera ku tê de pêvajoya gihandinê tê de derbas dibe, atmosferek erênî û rehet be, ku di encamê de dê bandorê li mamosteyan, performansa wan û razîbûna wan bike. Ji bu naskirina bandora ku gihandinê dikare li ser performansa karmendan bike, vekolîner bandora gihandinê û gihandinê li ser performansê wiha destnîşan dike:

Bandora gihandinê li ser performansê (Eday):

Elugorî wate û zanyaryan pêdiviyek mirovî ye û di rêxistinan de ji bû xebatkarên wê mijarek jîyanî tê hesibandin. Û her gava ku pêwendiyek hate asteng kirin, an kêmkirin, an bi nezelaliyê ve hat xemilandin, ev yek bi neyînî li ser razîbûna karmendan û baweriya wan a xebatê xuya dikir û şansê derketina wan zêde dikir (Huseyn, 2004: 242). El-Şêx, performans asta qedandina kar nîşan dide û ji ber vê yekê pir bandor li deûrober û laşî ya kar dike, ku yek ji hêmanên herî girînge. Gihandinên ku rêbazên xebatê hêsan dikin, bi zêdebûna daxwaziya karkeran a ji bo

xebatê di encama bidestxistina meylên erênî de, wateya hanê ji hêsanbûn û leza kirina kar de çî destûrê dide û dûv re helwêstên kesan li hember kar bandorê li asta performansa wan dike, Kesê ku bi sûdwegirtina ji mifayê gihandina bi bandor karibe karê xwe bi hêsanî û rehet û zû bi cih bîne, ji karê xwe hez dike û dixwaze tê de bimîne û paşê asta performansa wî baştir dibe, ezmûna wî zêde dibe û xwesteka wî ya ji bo xebatê zêde dibe. Roj bi roj, Kesê ku rêbazên hêdî, kevneşopî yên ku bêhtengiyê derdixe bi kar tîne, li hember kar nihêrînek neyînî heye û dixwaze ji kar derkeve, asta performansa wî dadikeve û ew kar nahesibîne û napejirîne. Giringiya gihandinê di bandora wê ya rasterast de ye li ser helwêstên kesan, ku bi erênî an neyînî li ser reftarên wan xuya dike (El-Şêx, 2011: 31).

Û hat dîtîn ku yên ku ji gihandinê şerm dikin, zehmete ku bi mirovên nû re biaxivin û ew jî digihînin ku ew zehmete ku bi rehetî biaxivin û ku ew nikarin dîtîn û nixrên xwe diyar bikin herweha ev dijwarî bandorê li gihandina wan bi kesên din re dike, û ev yek dibe sedema hestek depresyonê, û ew dibêjin ku ew hest dikin ku civak bi baldarî û rexnegir li wan dinê (Tewînat, 2009: 194).

Û gava ku gihandin tê asteng kirin, an kêmkirin, an bi nezelaliyê ve girêdayî ye, gava ku ev yek nerênî li ser razîbûna karmendan û baweriya wan a xebatê nîşan dide, û şansê derketina wan zêde dike ... Kesên ku îmkânên beşdarbûna di biryardayina saziyên xwe de hebin, dê bibin xwedî motîvasyon û zanîna kûrtir, ku dê bandorek erênî li ser hilgirtina encamên van biryaran bike. Hawûrdorek demokratîk ku ji hêla gihandinê ya bi bandor ve tê serdest kirin, ku fersendên tevlêbûna erênî ya çalak peyda dike.

1. 6. Faktorên Gihandinê

Faktorên ku bandorê li şarezaiya gihandinê dikin, şîyanên gihandinê ew şîyene ye ku mirov bi riya wan di warên jiyana rojane de pêwendiyê bi hev re dikin, û ew şîyene ye ku hemû çîn di civakê de bi hev re hevaheng dikin. Di heman demê de ew alîkariya civakê û hemî endamên wê dike ku bi cîhana derve re gihandinê bikin, ji ber vê yekê bipeyivin ka faktorên ku bandorê li şîyanên gihandinê dikin çî ne.

Faktorên ku li ser şîyanên gihandinê bandor dikin çi ne?

Gelek faktor û sînorkirinên coreûcor hene ku rasterast bandorê li şîyanên gihandinê dikin, yê herî sereke û girîng ev in:

1- Deng

Tevlihevî yek ji faktorên herî girîng tê hesibandin ku bandorek pir xurt li şîyanên gihandiya di navbera kesan de dike, ji ber ku ew li ser nebaşbûna agahdarî û peyv û wateyên ji çavkaniyê heya kesên ku agahiyê werdigirin kar dike, û destwerdaneke. li du cure dabeş dibin: destwerdana navxweyî û derve.

1- Destwerdana Navxweyî

- Tevliheviya hundurîn ew faktorên navxweyî ne ku bandorê li ferd bi xwe dikin, wek faktorên derûnî, bandorên derûnî û faktorên din ên hundurîn.
- Hin kes hene ku ji ber hin faktorên fîzyolojîk ên ku bandorê li mirovan dikin, di dema wergirtina peyamên cihê de nikarin balê bikşînin.
- Faktorên hundurîn ên ku rê nadin ku kes bi zelalî agahiyê werbigirin, wek kêmbûna çavan an kêmbûna bihîstinê an jî kêmbûna kêmya zîrekî an asta kêmbûna hizrê.
- Hin faktorên xwezayî yê din jî hene, wek guhiîna bare derunyê movî, xemgînî, êş, birçîbûn, tîbûn, an jî faktorên din.
- Herweha dibe ku mirov ji ber hin bandorên psîkolojîk ên ciyawazên ku bandorê li rewşa kesane bi gelemperî dike, tevliheviyek navxweyî he be.

2- Destwerdana Derve

- Destwerdana derve komek ji gelek faktorên derve ye ku bandorê li kesan dike û rê li ber wergirtina agahiyan digire.
- Çend faktorên derve hene ku rê li ber gihandina agahiyan ji kesan re digirin, wek deng, ronahiya ne asayî û germahî û xwezaya cih û rengê boyaxayên cihê.
- Cihên ku ji bo rûniştinê hatine destnîşankirin û dengên pirjimar ên li cih û an hebûna hin kêzikan an jî bandorên din li cih.

- Tevahiya van faktor û bandorên derve bandoreke pir berçav li ser awayê balkişandina kesan û têgihîştina peyama ku ji aliyê mirovan ve ji wan re tê heye, ku bandorek pir neyînî li ser şîyanên gihandinê bi kesan re dike.

3- Di Gihandina Peyamê de Rastbûn

- Her kesê ku bixwaze peyamekê bigihîne kesek an komek kesên din, divê di hîlbijartina naverok û naveroka peyamê de baldar be.
- Divê hemû kes ramanan birêkûpêk bikin û hin analojîyên realist bikar bînin û bi hin delîl û delîlên zelal ve girêdayî bin, da ku bikarin wergirê peyamê bi girîngî û hewcedariya pabendbûna bi vê peyama hatî radestkirî razî bikin.
- Divê giranî li ser eşkerekirina armanca peyamê be ku armanca sereke ya peyamê di nav peyv û biwêjên peyamê de winda ne be û wergir wê pê nehese.

4- Şîyanên gihandinê

- Hin şîyanên gihandinê hene ku bi awayekî xwezayî di hin kesan de hene, lê hin kes hene ku dixwazin jêhatiya xwe ya gihandinê xurt bikin û serdest bikin.
- Divê hemî mirov di warê gihandinê bi kesên din re baş werin perwerde kirin da ku bi tevahî pê bawer bin ku di dema danûstandina bi kesên din re bêtir kêmasî û xeletî bi hemî mirovên bi mamelekîrî bi hestên re mijûl dibin da ku ew xwe tenê û otîstîk, an nexweşiyên derûnî yên din (Nasir, 2022).

Hin Faktorên dîtir hene ku bandor li ser gihandinê dikin:

- 5- Kesayetiyên kesên ku di pêvajoya gihandinê de beşdar dibin, û têgihîştina wan a rolên wan ên ragihandinê.
- 2- Bala kesên ku beşdarî pêvajoya ragihandinê dibin, ji ber ku baldarî şertek e ku pêwendiyek bi bandor çêbibe.
- 3- Hebûna palneran di nav gihandinkaran de, ku li ser berdewamiya gihandinê dixebite ku hewcedariyên wan tîr bike û bigihîje armancên xwe (Ebû Namera, 2001: 114-116). Hin palnerên civakî hene ku di zêdekirina pêvajoya gihandinê de dibin alîkar, ev in: palnerên (Motîfa) gihandiyê û ev

tê wateya daxwaza pêwendiya di navbera aliyên pêvajoya gihandinê de, ew gihandina li ser bingeha hestên evînê û sozdaryê û hevsozyê û entegrasyonê ye. Û palnerên destkeftiyê, ku pêvajoya gihandinê aktîv dibe dema ku ew li ser bingehe bidestxistina ferd ji hemî şîyan û potansiyelên xwe û şert û mercên civaka derdorê ji bû avakirina têkiliyên pevgerêdayî yê pevgerêdayî be, Û bigihêje astek pêşkeftî ya serkeftinê. Motîfa xwenaskirinê, weke ku ferd ji bû xwenaskirinê motive dike ku xwe zêde bike. Ew vê hewcedariyê têr dike, ji ber ku ew dikare di warê xebata xwe de nûjen bike da ku potansiyel û şîyanên xwe veguhezîne encamên baş, û xwe-razîbûn piştî têrkirina hewcedariyên ku di nêrga Maslow de hatine destnîşan kirin pêk tê. Ku di hewcedariyên bingehîn, hewcedariyên ewlehiyê, hewcedariyên civakî û pêdiviya nirxandinê de, ku hev temam dikin de tene temsîl kirin (Herîrî, 2010: 87-91).

- 4- Hestkirin bi aramî asayiş li şuyna tirsê, hesta ewlehî û aramiyê, ji ber ku hesta ewlehiyê ferd di hewldana gihandinê de bi aliyên beşdar re wêrektor dike, û asankarya bo gihandina bi bandor hêsan dike.
- 5- Şert û mercên civakî yê derdora aliyên gihandinê ar bi awayekî eşkere bandorê li gihandina wan dike.
- 6- Hebûna zimanekî hevbeş ku ji aliyê hemû aliyên gihandinê ve tê fêmkirin û ziman li vir tê wateya zimanê axaftinê û ne devkî. Di heman demê de divê zimanê ku tê bikar anîn jî, ji bo koma armancê guncaw be, hêsan were fam kirin, bi karanîna guncaw a termên nû û ravekirina wan a pêşîn be. Ji bilî bi kar anîna "zimanê laş" ku di pêvajoya gihandinê de girînge, balkişandina ser girîngiya hîlbijartina cil û bergên guncaw ji bo jîngehê, û hem jî dema bikaranîna raveyên rû an tevgerên laş, û tiştên (Ebû Namera, 2001: 114-116).

1. 7. Gihandin û Awêtebûna Civakî

Mirovan ji destpêka dîrokê û vir ve girîngiya gihandinê fam kiriye û bi derbasbûna serdeman re, hesta rola wê ya girîng di berdewamiya jiyana xwe de, bi destxistina berjewendiyên xwe yê cihêreng, yekkirina hewlên xwe, hevgirtina jiyana xwe. Kom, birêxistinkirina çalakiyên wan û pêşxistina şewaza jiyana wan

zêde bûye. Têkiliya di navbera endamên civakê û komên cuda yên civakî de ji bû bidestxistina pêdiviyên civaka mirovî pêwîst e û ev yek ji şert û mercên jiyan mirove.

Û ji ber ku mirov ji hebûna xwe ya li ser rûyê dinyayê pê ve hewce bû ku bi mirovên din re têkilî daynin, ji bo ku ew hewcedariyên xwe yên cûrbecûr têr bike, Xwedê ji wî re navekî mezin daye "û hemî nav hîn Adem kir", wek maddeya ku tê de ferhenga hebûn û jiyanê tê naskirin û pêwendiya di navbera mirovan de pêk tê û rêgezên danûstandinê danîne. Dema ku mirov hewce dike ku ji dûr ve têkiliyê deyne, hemsalên xwe, malbat û eşîra xwe, di rewşa awarte de an jî dema ku hewce bike, ji ber sedemên têkildarî hişyarkirina li hember êrîşa dijmin an agahdarkirina hebûna av an nêçîrê ji bo nêçîrê bikar tîne. Zîrekiya xwe ji bû pêşxistina alav û amûrên gihandinê.

Beriya ku em bahsa gihandina civakî bi kin, emê bi kurtî behsa aqilê civakî bikin... Aqilê civakî "şiyana têgihîştina peywendiyên civakî, têgihîştina mirovan û pêwendiya bi wan re, baş tevgerîna di rewşên civakî de û serketina di jiyan civakî ya ferdî de ye" (Silêman, 2014: 103), hemûyan daye xwyakirin ku divê mirov di nav civakek ku hevsalên wî tê de bin de be û ku kesên din kesek bibînin ku pê re bi axivîn, û di nav wan de yên ku jiyan xwe bi wan re parve dikin û ji xemgîniya xwe xemgîn dibin û bi wan re dijîn hene. Ev hemû bi hev re gihandina ji bo mirov vedihewîne, di gihandina mirov de têkiliya bav bi zarokên xwe re, mêr bi jina xwe re bi hezkiriyê xwe re, bira bi birayê xwe re, kur bi dê an bavê xwe re û hwd.... Têkiliyên civakî girîngtirîn taybetmendiya pêwendiya ye ji bo mirov û bandorê li jiyan wî û rewşa wî ya derûnî û tiştên ku di vî jiyanê de dikare bike û dike, û heke em bala xwe bidin ku nebûna peywendiya di navbera mirovan de an jî têkiliya di navbera wan de dibe sedema gelek pîrsgirêkan ji bo gelek kesan. Her weha derûnnasan bi yekdengî li hev kirin ku îzolasyon cîhanek e ku tenê nexweşî û depresyonê çêdike û depresyon di serî de dibe ku di gelek caran de bibe sedema xwekuştinê. Pêwendî navgîna derbirîna hest û ramanên di navbera mirovan de û beşdarbûna her tiştî di nav wan de ye (Gabriel, 2021: 1).

1. 7. 1. Bwarên Têkelîyên Civakî

- 1- Malbat: Malbat yekem qada ku ferd şîyanên xwe yê civakî nîşan dide, tê de bi dêûbav û xwişk û birayên xwe re diaxive û bi wan re beşdarî çalakiyên cûrbecûr dibe, wek karên male û pîknîk û nîqaş û çalakiyên din ên ku bandorê li ser bidestxistina kesan dike ji şiyana axaftin û diyalogê, ji ber vê yekê divê ferd beşdarî wê bibe da ku xwe li ser havsozî û dilovanî û hezkirinê di navên wateyên wan de perwerde bike.
- 2- Xizm: Peywendiyên xizmtiyê girîngtirîn peywendiyên nav malê ne û giringiya vê peywendiyê di wê de ye ku xizm amade ne ku dema hewce bike alîkariyê pêşkêş bikin û rêjeya gihandinê bi wan re pire, lewma divê mirov bi hev re tevbigere. Ji ber ku ew yekem kes in ku piştî malbatê îmkânên civakî yê takekesî kifş dikin.
- 3- Cîran: Cîran pir girîng in, bi taybetî ji bo endamên malbatê ku piraniya dema xwe li malê derbas dikin. Ji ber nêzîkbûna cihê, pêdivî ye ku ferd bi wan re derkeve û pêşkêşî alîkariya wan bike û beşdarî organîzekirina (rêkxistina) kolan û baxçe û avdana giyayan bibe, ku ev yek rêyeke ji bo bidestxistina şîyanên civakî û gihandina baş.
- 4- Heval: hejmareke zêde ya hevalan dibe alîkar ku demek zêdetir di navbera wan de derbas bibe û ev yek dibe sedema tevlîbûna takekesî bi wan re û beşdarbûna wan di çalakiyên civakî yê weke şahî û bûyer û ... de.
- 5- Hevkar: Gelek wext bi hevkarên re derbas dikin, heke hûn bi dilxweşî û pejirandin û nîqaşên hevseng û hevkarî û nêzîkbûnê bi wan re bi bandor û bi bandor têkilî daynin û li vir, ferdî ji bû serfîraziya civakî bi gelemperî xwedî derfetek mezine.
- 6- Kesên xerîb: Yê ku em wan nas nakin, wek mînak dema em wan di televizyonê de dibînin yan jî cara yekem di rê de dibînin, yan jî bi tesadûfî bi wan re diaxivin, di derbarê wan de tirs û guman hene û yê din bi sarbûn an jî matmayî bersiv dide!! Bi taybetî di vê demê de ku girêdanên têkiliyên

civakî yên baş goman bûne û helbet kesê xerîb me eleqedar nake heya ku hewcedariya me bi alîkariya wî he be (Silêman, 2014: 104).

1. 7. 2. Girîngî û Taybetmendiya Gihandina Civakî

Gihandin ji bo mirov pêdiviya psîkolojîk û civakî ya bingeîn û pêwîste, ji kêliyên destpêkê yên jiyana wî dest pê dike û bi berdewamiya jiyana re berdewam dike. Girîngiya gihandina civakî dikare bi kurtasî wiha were destnîşan kirin:

- 1- Fêrkirin: Gihandin ji bo belavkirin û giştîkirina zanîna mirovî ya armancdar kar dike, ji ber ku belavkirina zanîna hiş û kesayetiya dewlemend dike û alîkariya şopandina şîyanên mirov dike û karînen wî di qonaxên geşekirina wî de zêde dike û wî dihêle ku rûbirûyê pirsgerêkê derketine bibe û derbas bibe.
- 2- Perwerde: Xebatên gihandinê ji bo belavkirina dahênanên hunerî û çandî û parastin û pêşxistina mîrasê, ku dibe sedema berfirebûna asoyên zanîna, şiyarkirina xeyal û jêhatî û dahêneriyê û veguhestina serpehatî û raman û nûjeniyên miletekî ji bo miletekî din, ji nîşkekî bo nîşkekî din û ji komeke komeke din.
- 3- Nêzîkbûna civakî: Gihandin derfetê dide mirov ku di derdora xwe ya civakî û mirovî de nûçeyên kesên din werbigire û ev jî şansa naskirina civakî û nêzîkbûn û têgihiştina rewş û mercên kesên din û hest bi wan zêde dike.
- 4- Civakîbûn: Civakîbûn weke pêvajoyeke heyatî ya ku mirov pê pîvan, nîrx û reftarên civakî yên pejirandî bi dest dixe.
- 5- Pêdiviya xwe erêkirinê: Xwenaskirin bi bandor û bandora takekesî li ser kesên din pêk tê, pêwîste mirov bandorê li kesên din bike û bigihêje serkeftinê. Û ji bo îfadekirina tiştê ku di dilê wî de ye, û nemîne qadek ji bo bandorkirina kesên din tenê û bi gihandinê em kesên din dikin ku beşdarî mijarên ku wî eleqedar dikin, ji ber vê yekê em ji wan bandor dibin wekî ku ew ji me û ramanên me bandor dibin.

- 6- Motivasyon (palner): Tiştê ku bi ronîkirina hêzên serketî û destkeftên bilind û zelalkirina faktor û rêbazên ku bûne sedema wê yekê û handana kesên û bilindkirina hêvî û hêviyên wan ji bo nimûneyê, danûstandinê dike sedemek ji bo gotûbêja rast û armanc ewan.
- 7- Kêfxweşî: Gihandin ji bû kêmkirina êş û tansiyona ku mirovê nûjen di encama zextên jiyanê de hîs dike bi pêşkêşkirina şano û dirama û hunerên dans û stran û muzîk û werzîşê dixebite. Feyde zêde dibe ger şahî ava bike, xwesteka kesên a guhdarîkirina materyalên (keresteyên) pêşkêşkirinê bikar bîne, û di heman demê de em fêrî tiştên nû dibin ku dibin alîkar da ku nirxên heyî saz bikin an biguhezînin (Silêman, 2014: 104-105).

1. 7. 3. Qonaxên Pêvajoya Gihandina Civakî

- 1- Qonaxa biryargirtinê: Di vê qonaxê de destpêker an şander, kesek an komek, li ser pêwîstiya birêvebirina proseya gihandinê, li ser hin faktor û armancan biryarê dide.
- 2- Qonaxa afirandinê: ku tê de şander naveroka gihandinê diafirîne û naveroka peyamê vediguherîne kêşek an jî sembolên pê ve girêdayî ku bîne şandin.
- 3- Qonaxa helbijartina peyamê: Di vê qonaxê de şander rêbaz û rêvebirina ku dixwaze bikar bîne hildibijêre, awayên gihandinê dibe ku pirtûk an ders an film an çalakî an proje...hwd. Serkeftina pêvajoya gihandinê hewce dike ku ew rêgezên ku dikarin werin bikar anîn, ji alîyê din re hêsan û zelal û bêtevlîhev bin.
- 4- Qonaxa wergirtina danûstandinê: Di vê qonaxê de wergir, kesek yan komek naveroka gihandinê distîne û di derbarê peywendiyê de paşgehekê (paşxaneyekê) werdigire û ev yek rê li ber dîtina têgihîştina hevbeş di navbera aliyên peywendîdar de vedike, du alî li ser vê mijarê gihandinê dikin.

5- Qonaxa reaksiyonê (kardanewe) "Bersiv": Di vê qonaxê de wergir naveroka peyamê dipejirîne an red dike, li gorî wergirî çandî û civakî û derûnî ya wergirî, li gorî awayê gihandina naveroka peyamê, li gorî ezmûnên berê û li gorî gelek faktorên din. Ji hêla bersivdayînê ve hatî eşkere kirin.

6- Qonaxa pevguhertina gihandinê: Di vê qonaxê de pêwendiyê civakî di navbera her du aliyan de heye “şander û wergir” çî qebûlîkirin û çî redkirin û dibe ku li ser dubare girêdanê yan paşxistina wê razî bin (Silêman, 2014: 105-106).

Hin pêşniyarên ku divê werin şopandin, ku ji bû ji holê rakirina pirsgerêka tirsî gihandinê û danûstandinê civakî kêrhatî ne:

1- Divê mirov vê pirsê bi xwe re gotûbêj bike û tiliya xwe deyne ser sedema sereke ya wê rewşê û zanîna sedemê alîkariya çareserîkirinê dike û ji bîr neke ku gelek kes bi tena serê xwe derman dikin. Gelek mînakên wan ên ku piştî ku ji rewşa ku xwe pê dikişînin bûne navdarên cîhanê hene.

2- Şermbûn ne nexweşiyê, lê ferd bi wan rewşên ku pê re rû bi rû dibe fêr dibe û nabe ferd derfetê bide xwe ku fêrî wê tirsî gihandinê bibe.

3- Divê ferd di gihandina civakî de perwerde bike û ji tirsî ku pêşî lê digire xilas bibe. Mirovên ku têra wan tecrubeyên rewşan nînin û wana neceribandine, pir caran tirsî wan heye. Kesên ku mijarê dizanin û xwedî ezmûn in an jî hewl didin ku sira wê eşkere bikin, ji yê ku ne xwediyê wê ezmûnê ne kêmtir ditirsin.

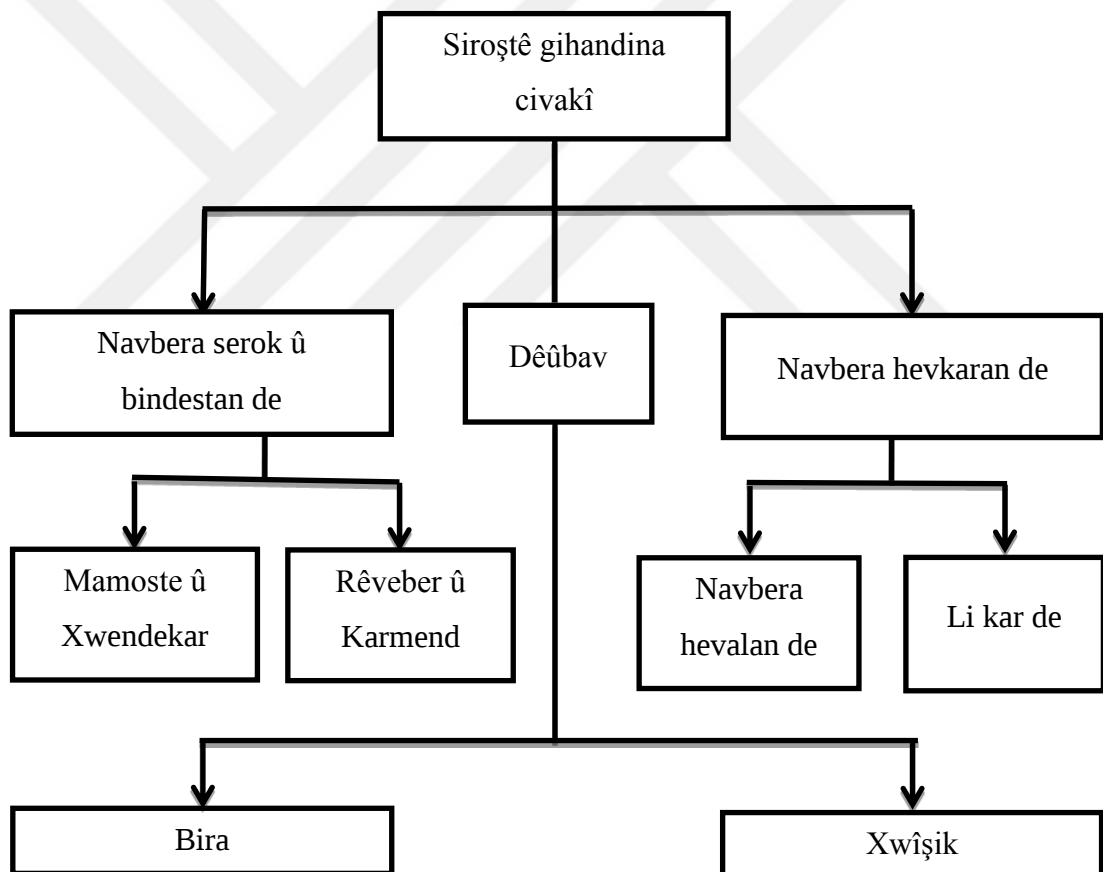
4- Em zanibin ku pirsgerêk ne bi dûrketina ji wan, lê bi rûbirûbûna wan bi biryardarî û îradeya xurt çareser dibin. Di rastiyê de, divê em şiyana perwerdehiya di gihandinê de, bi kontrolkirina ramana ku em dixwazin pêşkêşî kesên din bikin bi afirandina şert û mercên mîna rewşa ku emê jê re rûbirû bibin, wekî rawestana li ber neynikê ku pê re bipeyivin an daxwaz ji kesên nêzîkî me dikin ku guhdarî bikin dema ku em gotinên xwe bidin wan, da ku rewşê dûrî rexneyan be.

- 5- Divê em zimanê ku em bi kes û koman re mijûl dibin kontrol bikin, Ger em di vî warî de lawazîkê bibînin, divê em bêtir çîrokên ku dewlemendiyek zimanî ya mezin peyda bikin bixwînin. Ji bû xwendina Qur'ana Kerîm bi dengê bilind, aramiya hiş peyda dike û bi bilêvkirina xweş adet dibe.
- 6- Divê ferd hewl bide ku li pêşberî temaşevanan biaxeve, û bi wan re li ser ramanên ku dixwaze pêşkêşî bike an jî berê daye pêş, bi wan re nîqaş bike. Gava ku ew dixwaze bi kesên din re bipeyive an jî hewl dide ku li ber temaşevanan tiştek bixwîne, divê bala wî neyê ku ew li ser wî difikirin.
- 7- Divê ew kes ji koma ku bi baweriya wî bi armanc meyl û meyla wî re hevahenge be û bibe endamê çalak di vê komê de, ji ber ku endambûna komeke taybetî tenê xwebaweriyê xurt dike.
- 8- Divê em helwêst û armancên ku em ji pişt wê gihandina civakî digerin nas bikin.
- 9- Ku ferd ji hest û tansiyonê (zextê) dûr bixin û di navbera xwe û kesên din de bi aktîf nîqaşê bikin û bi kesên din re jîrbûna danûstendinê hîn bibin.
- 10- Ji bo ku ji tengezariyê (girşî) yê xilas bibin û bi awayên cûrbecûr xwe bi istîrahetê bi kar bînin, rewş girêdayî tercîha (arezûya) kesane ji bo her yek ji wan, wekî îbadet, nimêj û hizirkirina li ser şiyana Xwedayê mezin, wek mînak, em di rewşeke aram de rihet dibin. Cîh bikin û bifikirin ku Xwedê jêhatî û şiyar û zîrekiya me daye, ku ji me re dibe alîkar ku em bêhnvedan û xwebawerî û yên din bikin.
- 11- Rewş bi tesbîtkirina aliyên wê yên erênî û neyînî bi awayekî rast û zanistî were analîzkirin. Kesê ku tenê li ser helwestên neyînî difikire, bi dijiwariyên cûrbecûr re rû bi rû dimîne û divê ew ramanê li ser aliyên erênî vegeîne, kesê ku di xwendina hevokê de difikire ku ewê xeletiyek bike, divê ramana xwe ya rast û mentiqî bêje biguherîne.

12- Gerek ferd xwe bi gotinên neyînî ve neke, û nihêrîna xwe ya neyînî li hember xwe biguhezîne pozîtîf, her wiha divê bi awayên curbecur vîna xwe xurt bike.

13- Têkiliya civakî ya erênî pêvajoya gihandinê hêsan dike û alîkariya kêmkirina tirsê ji wê dike, angê her ku têkiliya civakî xurtir bibe, tirsê ji gihandinê jî kêm dibe.

14- Eger ferd hîs dike ku kesek dixwaze wî tinazan (galtepêkirin) bike yan jî şîyanên wî kêmkirî bike, gerekê hewl bide ku ji wî dûr bimîne an jî tevgerên wî li hember wî sînordar bike (Silêman, 2014: 109-110).

2. ŞIYANÊN GIHANDINA ZIMANI YÊN XWÊNDEKARÊN ZANÎNGEH DIHOKÊ

2. 1. Gihandin û Şiyanên Gihandinê

Şiyan, ew şiyana wergerandina zanînê bo tevger an reftarekê, an kiryar an kiryareke ku dibe sedema bidestxistina performansek (nimayşeka) xwestî, û Şiyana bidestxistin û pêşdebirinê tê diyar kirin (El-Xeşrom & Mursî, 1999:120).

Şiyanên gihandinê ji aliyekî ve tê wateya şiyana nivîsandin û axaftinê, û ji aliyek din Şiyana xwendin û bîhîstinê (El-Abdullah, 2006: 99), û Şiyana nivîsandin û axaftinê bi danîna ramanê di sembolek taybetî ve girêdayî ye, û Şiyana xwendin û guhdarîkirinê bi deşîfrekirinê ve girêdayî ye, koda sembolîk a peyamê ji bû fêmkirina ramana ku tê gihandin (Heblas, 2001: 101).

Gihandin şarezayekî aloz û tevlîheve ku bi komêk şiyana pêk tê, gava yekem di proseya gihandinê de ewe ku mirov hay ji zehmetiyên gihandina bandorker û pêwendiya gihandinê he be, pêzanînen danûstendinê û gihandinê pêş bixin, divê em bala xwe bidin mijarên jêrîn (Marî, 1985: 72).

- 1- Pêşxistina şiyana devkî ya şander û wergir.
- 2- Perwerdekirina herdu şander û wergir li ser karînen pêwendî û gihandina bi bandor.
- 3- Pêşxistina şiyaniyên guhdarîkirinê û ronîkirina ramanan û qebûlkirina nerînen komê û desnîşankirina naskirina zehmetiyan û kêşeyan.
- 4- Pêşxistina şiyana razîkirina kesên din.
- 5- Perwerdekirina beşdaran ji bû bi kar anîna nêzîkatiya demokratîk di gihandinê de, ku dibe sedema negihîştina wê, astengkirina pêvajoya gihandinê.
- 6- Pêşxistin û bi kar anîna awayên bihêzkerinê.

7- Teşwîqkirina motîvasyonê (handan û palner) di nav wergiran de.

8- Pêşxistina Şiyanan karê hevahengiyê di navbera wergiran de.

9- Gihandin û dema dabînkirina wê ji bû wergirê.

10- Dabînkirina jîngeheke laşî û derûnî ku peywendiya vekirî di navbera wergir û şanderên wan de misoger bike (Wandrews & Mohamed, 2000: 35).

Bi vî awayî, êşkere dibe ku pêvajoya gihandinê di ast û rewşên xwe yên ciyawaz de, pêdivî bi naskirina Şiyanên bingehîn ên ku şander an wergir divê serdest bin, ji bo ku proseya gihandinê bi serfirazî, bi bandor pêk were û hewce dike. Dibe ku hin kes bifikire ku ev Şiyana mîrasî ne, û rastî ewe ku ew têne bidest xistin û mirov dikare li ser wan perwerde bibe, û ew bixwe jî bi xwendin û fêrbûn û ezmûnê di rewş û rewşên ciyawaz de ku pêdiviya gihandinê heye wan pêş bixe, ji form û cureyên wê.

Gelek Şiyanên gihandinê hene, hin ji wan bi şanderê ve girêdayî ne, û hin ji wan jî bi wergir ve girêdayî ne. Hinek ji wan devkî û hinek jî ne devkî ne. Şiyanên gihandinê dikare wekî, amûrên ku ji bo rakirina astengên li pêşiya gihandina bi bandor bikar anîn (Rosenbaum, 2005: 11). An jî ew tevgerên mebest û armanc in ku di danûstendina rû bi rû de bi armanca bidestxistina armancên erênî yên xwestî têne bikar anîn (Hayes, 2011: 28-29). Gihandinê gelek Şiyan hene, di nav de:

1- Bikaranîna ziman bi awayên xwe yên curaûcur (devkî, nivîskî, xwendin, guhdarîkirin).

2- Damezrandina peywendiyên dostane û nêzîk, ji ber ku ev pêwendiya hanê ewe ku kanalên gihandinê dibin naven ji bo pevguhertina pêwendiyên di navbera aliyên beşdar de.

3- Guhdarîkirin û guhdan bi agadarya li her tiştê ku tê gotin, û dûv re li gorî meyl û hewcedarî û şiyanên axaftvan bersiv dide.

4- Bikaranîna bibandor û bi bandora gihandina nedevkî, di nav de cûrbecûr teknîkên pedagojîk ên dîtbarî û bihîstî ji bo zêdekirina gihandina devkî berbi armancên xwestinê ve.

5- Şarezaya Şiyane bihêzkerinê ji bû piştrastbona gihandina berdewama watedar (Ebû Şayra, 2009: 86-87).

Şirove, dema ku mirov gotinên kesekî din rave dike, kurteya peyama xwe bi kurtî tîne ziman... ji bo ku peyva axêver û gotinên xwe wek nîşana têgihîştina xwe bikar bîne û wateya peyama ku ji her kesî re hatiye şandin zelal bike ji wanara.

Pşkinînen hestkirinê, Ji ber ku ravekirin li pîvana cognitive ya peyama wergirtî dinêre, ceribandina têgihîştinê li ser pîvana hestiyarî radiweste. Û wergirê peyamê pir li peyvên wê nakole, lê wateya di navbera rêzikan de kontrol dike û têgihîştin dikare bi hevokên wekî: ez li wê baweriyême kû to (Ebû Namera. 2001: 105).

Pearce û Robinson (1989), Şiyane gihandinê yê ku divê her kesek di jiyana xweda weha destnîşankirin:

- Şiyane devkî: Di nav xwe de rewanbûna ziman dihevine, nemaze eger ew ne zimanê eslî yê dengdêr be, her weha peyvsaziya zimanî, şiyana xwendin û nivîsandina zelal û bangkerê ku devkî li ber çavan nagire. Şiyana kesê ku hewl dide pê re danûstendinê bike dibe ku peyama xwe bi bandor rabigihîne.
- Şiyane ne-devkî: Kes di şiyana şandina an wergirtina peyamên ne-devkî de ji hev cihê dibin ji ber ku hin kes dikarin rû bi rû bi bandortir bibin.
- Şiyane guhdarîkirinê: Ew ji tenê guhdarîkirina peyamê wêdetire, ew bala xwe dide, şifrekirina kodan, wergerandina peyamên devkî yê kesên din, û pêşkêşkirina bersiv û bertekên ku dikarin pêwendiyê hêsan bikin (Pearce & Robinson, 1989: 431).

Her wiha pêvajoya gihandinê de di ast û rewşên xwe yê cuda de çar şiyane bingehîn hewce dike ku (şander û wergir) divê xwedîyê wan bin, mirov dikare li ser

wan şiyanan perwerde bibe (Alian & Selama & Abdal, 1999: 146). Bêyî van şiyanaên pêvajoya gihandinê şertên herî girîng ji bo serketin an bibandorbûna wê tune ye, û divê di rêvebirina zanîngeh û dibistana de ji mudîr re peyda bibe da ku di gihandina bi kesên din re bi bandor be.

Her wesa El-Harîrî çwar şiyanaên gihandinê destnîşan kirîne dibin:

Yekem: Şiyanaên guhdarîkirin û guhdanê.

Duyem: Şiyanaên axaftina devkî.

Sêyem: Şiyanaên xwendinê.

Çarem: Şiyanaên nivîsandin (Herîrî, 2010: 106).

Bi vî awayî, eşkere dibe ku şiyanaên gihandinê pirin û curbicur in, di nav wan de devkî û nedevkî jî hene, û Şiyanaên devkî ew in ku ziman wekî şarezatiya guhdarîkirin û axaftin, xwendin û nivîsandinê bikar tînin. Zehmetiyên gihandina ne devkî ew in ku bi ziman ve girêdayî ne, belku di dema gihandinê de zimanê laş bikar tînin û nîşan, livîn û îşaretan bikar tînin.

2. 1. 1. Şiyanaêbûna Guhdarîkirinê

Ev şiyane ji bû her ferdekî hewce ye ku ji wî re bibe alîkar ku kesên din di rêxistinekê de fam bike û ew ji raman û ramanan çî pêşniyar dikin, û guhdarîkirina baş rêyek bi bandore ku he ferdek ramanên bingehîn û girîng ên kesên din fam bike, guhdarîkirin zêdetire ji guhdarîkirina peyamê werdigre, hûşderîkirin, deşîfrekirin, û wergerandina peyamên devkî yê kesên din, û herweha dayîna bersivên ku dikarin danûstendinê hêsantir bike. Bersiva ku ji hêla guhdarvan ve tê peydakirin dikare axaftvan teşwîq bike ku bi axave, ji ber ku ew bersivên dîtbar û zelal di hewîne bêtir ku guhdar di axaftinê de dora xwe bigire, û di nebûna bersivdayînê de, axaftvan bêtir dil girane û peyamên wî bi rêkûpêk nayên şandin bo guhdarî (El-Anatî & El-Ayasra, 2007: 125). Guhdarîkirin dibine du Beş:

1- Bihîstin

Ew hesta guhe û tiştê tê de ye, yanî em carinan bêyî haydarî vê hestê dikan, lewra heke guhdarîkirin bi hişyariyê re bibe yek, wê demê guhdarî ye ku bihîstina guh û dile (Ebû Esed, 2009: 41).

Gûhdarî şiyaneke bingeîn a şiyânên gihandinê ye, û ew pêvajoya guhdarîkirina sembolên axaftinê û paşê şîrovekirina wane, û ji ber vê yekê ew şiyaneke ... û guhdarî arastekirina kesên din û ber bi tiştê ku ew hewl didin îfade bike, û guhdarîkirin jî di nav xwe de bersivên çêker diheve ku alîkarîya axêver dike ku raman û hestên xwe bêje. Guhdarek baş ewe ku hewil dide ku her tiştî bibihîze û tenê bi guhdarîkirina tiştên ku dixwaze ne sînordar be, cûdahî di navbera bihîstin û bihîstinê û Guhdarîkirin û guhdarî de heye, ji ber ku bihîstin bi fonksiyona guh ve di wergirtina teşwîqên dengî de têkildare, lê guhdarîkirin bi wê radeyê ve girêdayî ye ku mirov bala xwe dide wateyên ku di nav tiştên ku şander de dibêje, û mirov guhdarî dike. Bi qasî % 50 ê wextê xwe û yê mayî jî ji bû nivîsandin û axaftinê xerc dike, û ji ber ku guhdarîkirin bi guh pêk tê, guhdarîkirin bi hişê ku peyamek bi çav û guh distîne û paşê wateyên ku ji aliyê guh ve dihatin xwestin derdixe û dihesê, çavkanî piştî analîzkirina gihandina di navbera bêjeyên devkî û nedevkî yên ku ji hêla çavkaniyê ve hatine weşandin (Herîrî, 2010: 106-107).

2- Guhdar

Li gor teoriya gihandinê guhdêr toxmeke bingeîn a pêvajoya gihandina zimanî ye û di nebûna yek ji wan de peyama zimanî ji aliyekî bû aliyekî din nayê veguhestin û ne tenê ew, lê teoriyên nûjen diyar dikan ku guhdar, wek wergirê peyama zimanî nayê dîtin. Û tiştê ku ev pêşwazîkirin tenê hişyarî û baldariyê hewce dike, lê hûn wî wekî hevparê axaftvan dibînin û guhdar ji paşeroj û zanîn û çand û ezmunan wî bi nivîsa bihîstî vediguhêze, ev jî peyama wergirtinê dike peyamek ku dibe ku bibe, ji peyama ku axaftvan dixwaze cuda ye (Abdul Barî, 2010: 80).

Bi vî awayî, êşkere dibe ku guhdar wek tûxmekê gihandinê di serkeftina pêvajoya gihandinê de xwedî role bi baldarî guhdarî bikin û bala xwe bidin tiştên ku axêver dibêje, Di warê rêvebirina dibistanê û zanîngehê de dibe ku guhdar bibe mudîr û mamoste yan jî xebatkar. Li jêr çend taybetiyên guhdarekî baş in.

- Girîngiya şîyanên guhdarîkirinê:

Guhdarî şîyaneke bîngehîne ji bo mirov, ku di qonaxên pêşkeftina xwe de fêr dibe, biçûk bi bihîstinê dest bi bersivdana cîhana derve dike û zarok berî ku fêrî axaftinê bibe fêrî guhdarîkirinê dibe û berî fêrbûna xwendinê fêrî axaftinê dibe... Gûhdarî şîyaneke bîngehîne û bîngehê şîyanên din ên gihandinê ye (Hîcab, 2006: 12), Guhdarkirin bandorê li pesindana her tiştî di jîyanê de dike, û bandorê li têkiliya kesên dike (Brownell, 1996. 6).

Û şîyana gihandinê dikare bi riya perwerdehiyê were pêşve xistin da ku guhdarên hêja derxîne, bi berdewamiya şîyana guhdarîkirinê tevî hebûna xwestekên qutkirinê û ev ne karekî hêsane, lê di diwariya wê de sira serkeftinê ye gihandina bi bandore (Fehmî, 1986: 109).

- Taybetmendiyên guhdarekî baş:

Taybetmendiyên ku divê guhdarekî baş hebin ji bû wergirtina vê Şîyana ku amrazeke gihandinê ye, ev in:

- Bi baldar û bi baldarî guhdarî dike.
- Di dema pêşkêşkirina materyalên dengî de ji axaftvan re rêz tê girtin.
- Ew di rewşek guhdarîkirinê de kevneşopî û edetên guhdarîkirinê dike.
- Tiştê ku dibihîze di hişê xwe de diparêze.
- Ji astengiyên guhdarîkirinê yên ku balê dikişînin dûr bisekinin (Haşimî & Ezzawî, 2005: 41).

Bi vî awayî, eşkere dibe ku xwêndekarên zanîngehê, ji bû ku bibe guhdarekî baş, divê bi baldarî guh bide mamosteyan, û axaftina wan qut neke, û piştrast be ku ew peyama ku jê re hatiye şandin, wekî ku divê fêrî kiriye.

Bingaman û Aralph (1983), gelek bîngehên ji bû guhdariya çalak (baş) lê zêde dikin:

- Dema guhdarî dikin hay ji derdora xwe hebin û gelo hûn ji reaksiyonên (karvedanên) derdora xwe (devkî an nedevkî) sûd werdigirin, xalên hêza we çi ne? û hûn hewce ne ku kîjan adetên xwe bi guherînin.
- Dev ji axaftinê berdin û (rêge) bihêlin kesên din biaxivin.
- Bîr vekirîbe ji alyê hişê yan aqlil berfereh be.
- Bersiva bersivên çewt nedin û lezê di hukomdenêde neke.
- Guh bidin ku hemî wateyê werbigirin, wateyên veşartî û semantîk li pişt galtecarî (tiranepêkirin) a, aqil û tiştê ku bê şîrove tê hiştin veşartîye ji ber vê yekê divê hûn bala xwe bidin gihandina devkî û nedevkî.
- Bi axaftvan re bi xwe re li şûna wî xeyal bikin.
- Wateyên bi hestî bidin.
- Her care car pirsan.
- Bêdengiyê bi şêweyek bandor bikar bînin.
- Xwe mijûl neken, guh bidin xalên sereke.
- Dema ku hûn hewceyê wan notan û têbîmyanin lê bigirin.
- Bi baldarî û bi guhekî rexnegir guhdarî bikin.
- Li xwe guhdarî bikin û xwe rawestînin û binirxînin (Al-Tahan, 2003: 52).

Ev yeka hazirkirina jîngeheke guhdarîkirinê ya bi bandor dike pêdiviyeke lezgîn, û ev jî tê de amadekirina atmosfera (keşêkî) guncaw ji bo diyalogê, û ji bo ku guhdar bersivdar be, û ji bo ku jîngeh ji bo guhdarîkirinê guncaw be, pêvajoya gihandinê bi guhdarîkirina bi rêya çalak dest pê dike. Guhdarî kirin, ya ku di cûrên reftarên devkî û ne devkî de tê kirin, û reftarên ne devkî bi bêdeng rûniştin û nelivîn, bi aktîvî beşdarî axaftinê, neaxaftina bi kesên din re, guhdana li tevgera devkî û bersivdayînê tê xuyang kirin, bi rêya diyalog û ravekirina rewşê pêk tê.

2. 1. 2. Şiyanîbûna Axaftinê

Şiyanîbûna axaftinê şiyana duyem a şiyana gihandinya devkî ye û "axaftin ne pêvajoyek sede û hêsane wekî ku hin kes xeyal dikin, ew pêvajoyek pir tevliheve, ji ber ku divê axêver berî ku bi yê din re biaxive xwedî mebestek be ku biaxive, an di bi gotineke din ew divê (Ev an Ew) axaftin were heyecankirin, gelo ev heyecan heyecaneke navxweyî ye ku ji ferd bixwe derdikeve, û dibe ku ev heyecan ji derve be. Axaftvan beriya ku bi yê din re biaxive, mijara xwe rast diyar dike, piştî peyv û hevok û biwêj (destewaje), pêkhateyên paragrafên ku mijarê îfade dikin hildibijêre, pêvajoya axaftinê tenê bi vê xalê re sînordar namîne, aliyekî din jî dihewîne û ev alî di zimanekî ku jê re zimanê laş tê gotin tê temsîlkirin (Abdul Barî, 2010: 137-138).

EZ dibêjim ku axaftin huner û şiyaneke, û divê şander di hilbijartina peyvên guncaw de serwer be, wergiran bikişîne ser tiştên ku dibêje, û zimanê laş bi kar bîne ji ber ku ew gotina wî xurt dike.

Bingehên Şiyanên Gotûbêja Bibandor

Mehmûd (2002) destnîşan kir ku çar hêmanên bingehîn hene ku hewcedariyên gotûbêja bibandor temsîl dikin, ji ber ku hebûna wan û hevgirtina wan ji bo misogerkirina hêza bandora gotûbêjê, û girîngkirina wê ji guhdarên wê re, pêdivî ye çar hêman ev in:

- 1- Zanîn: bi wê wateyê ku hûn di derbarê gotûbêjê de zanyariyên têr û zelal berhev dikin, ji ber ku ev yek pîrbûn û cihêrengiya (fireçejnya) ramanan çêdike, li gorî hêmana nûbûn.
- 2- Dilsozî: Ji bû ku axiftina wî bibandor be, ne bese ku mirov di derbarê mijara xwe de zanibe, belkî divê bawerî pê hebe, ji ber ku ev yek di guhdaran de celebek bersivê erênî çêdike.
- 3- Coş: divê mirov bi dilxwazî li ser babeta xwe biaxive, ji ber ku ev hez û coş li guhdarvan girîngiya peyamê diafirîne, û ev coş bi zanîn an çavdêrîkirina çawaniya têkilî û danûstandina axêverê dikare were hîs kirin,

bi reaksiyonên (karvedanên) guhdarên xwe, ku bi leza bersiva wî zelal xuya dikin û şiyana wî ya ku coş û hezjêkirinê di nav wan de belav bibe.

- 4- Pratîzekirin (mimarisekirin): Serkeftina di her tiştî de tê wateya dubarekirina wê, ji ber vê yekê, ger axêver bixwaze bibandor be, divê li pêşberî kesên din biaxeve, bi vî rengî benda tires bişkîne û xwe bêtir bawer bike (Mehmûd, 2002: 54).

Nîşaneyên axaftinê

Nîşaneyên baş axaftinê hene (Ebdul Barî, 2010) ji nîşaneyên axaftinê ev in:

- 1- Derxistina tîpan ji derketinên wan ên rast di dema axaftinê de.
- 2- Mijara ku hûn dixwazin li ser biaxivin bi baldarî hilbijêrin.
- 3- Îfadekirina ramanên hatine wergirtin peyv û hevokan bi kar bînin.
- 4- Hilbijartin û birêxistinkirina ramanan dema axaftinê.
- 5- Ramana xwe bi awayekî zelal ji guhdaran re ragihîne.
- 6- Xwebawerî û şiyana rûbirûbûna kesên din.
- 7- Di dema axaftinê de bala guhdaran bikişîne.
- 8- Şiyana razîkirina kesên din ji bû danîna delîl û belgeyan.
- 9- Kontrolkirina diyalogê û agehdarîyan ku ji mijara axaftinê dernekevin.
- 10- Lêgerîna rast û durustî di pêşkêşkirina bîr û ramanan de.
- 11- Bikaranîna livîn û dengê pêşniyarî di wateya mebestê de.
- 12- Çavdêriya (reçawkirina) edetên axaftinê û diyaloga çêker (binyatner).
- 13- Şiyana derbrîna bi devkî be bi şeweyekê rehwana.

14- Di dawiya gutobêjê de fikrên sereke bi kurt bike (Abdul Barî, 2010: 145-146).

Ji xeynî van nîşanan, di hunera gûtojbêjê çend rêgez hene, ev jî

- Li rûyê muxatabê (axvêr) xwe binêre û di deng de nermiyê bigere.
- Kontrola leza axaftinê.
- Her ku guhdarî baş bû, axaftin çêtir dibe.
- Peyvên dijwar nenas, an jî peyvên biyanî bikar neynin (Ayiş, 2009: 225-226).

Bi bûçona min divê xwendekar di axiftên xwe yê bi kesên din an mamostayan re van edet û nîşanan li ber çavan bigire; Ji bo ku axaftina wî di giyanê wan de rûhek û rastiyeke hebe, dema ku mîrov dinihêre, bi aramî pê re diaxive, gotinên wî hildibijêre û di axaftina xwe de rastgo ye, bê şik peyama wî nagihîje hişê kesên din, lê bi heman şêwe deçête dilê wî jî.

2. 1. 3. Şiyanîbûna Xwendinê

Xwendin sêyem şiyana gihandina devkî ye, û têgeha xwendinê gelek pêşketiye, ji ber ku di destpêka sedsala bîstane de wekî prosesa naskirina sembolên nivîskî dihatin dîtin, çî ev nîşan herf (pît) bin, bêje yan jî hevok. Thorndike bi vekolînên xwe di dehsala duyemîn a sedsala bîstane de li ser xeletiyên xwendekaran derket ku xwendin ne tenê bi zanîna sembolên curbicur ve sînordare, lê tiştê ku ji dervey wê werdigrît, têgihîştina peyama zimanî ya ku kesek dixwîne dihevine, û bi zanîna wateya wê, yan jî çî behsa wê dike, wê demê ev têgeh ber bi têgeheke berfirehtir û berfirehtir ve pêşketîtir diçe, ew jî ewe ku dema xwendevan berhemekê dixwîne, ne tenê tiştê li ser rêzan dixwîne, lê kêrhiya vê yekê jî dikole, an jî ew nivîsa ku tiştên ku wî eşkere nekirine eşkere bike (Abdul Barî, 2010: 207-208).

Xwendin û analîzkirina (şirovekirina) sembolên zimanî yê nivîskî û ji nû ve têgihîştina wateya ku nivîskar xiwestiye bigihîne xwendevanan, xwendin di heman demê de tê wateya gihandina devkî bi kesên din re bi xwendina ji wan re, ku di vê rewşê de bi dengê bilinde, lê xwendina bêdeng û xwendina gerok du xwendin in ku di gihandina devkî de nayên bikar anîn (Cemal & Hilalat, 2008: 217).

Armanca xwendinê ewe ku zû û bi hêsanî bigihîje wateyê û li ser peyvsaziyê bisekine, ji ber vê yekê em dibînin ku kesê ku zû dixwîne û tiştê ku dixwîne fam dike, bi gelemperî statûya wî wekî (şander an wergir) binemayekê bi bandore di bidestxistina wê de gihandinê bi bandor.

Girîngiya Şîyanên Xwendinê

- 1- Şîyanên xwendinê hewcedariyên mirov têr dike, ramana wî geş dike, serpêhatiyên (ezmûnên) wî dewlemend dike û di kontrolkirina pîrsgirêkên jiyanê de û avakirina kesayetîya xwe ya navdar de alîkariya wî dike (Xatir, 1986: 7).
- 2- Crafton; di wê baweriyê de ye ku xwendin yek ji riyên bi hêz û bibandore ji bû pêşdebirina hevsengîya ezmûnan, û pêşxistina planên wî yên derûnî û pêvajoyên rewşenbîrî (Crafton, 1983: 86).
- 3- Ev hemû tiştên ku li jor hatine gotin, şîyanîbûna xwendinê dike yek ji wan Şîyanên ku di qonaxên jiyanê yên cûrbicûr de jê nayê destxistin, ew di peydakirina hewcedariyên jiyanê rojane û çawaniya danûstandina bi kesên din re dibe alîkar, xwendin, têgihiştin, xeyalkirin, berawirdkirin û encamgirtinê, û bi vî awayî xwendin beşdarî pêşkeftina wî ya derûnî û hestiyarî dibe (Bowers, 2000: 1).
- 4- Bacon got: Xwendin mirovekî kamil çêdike (Şeref, 2003: 184).
- 5- Aliyê derûnî yê xwendinê, xwendin diyardeyeke aloz a civakî-derûnî ye, û di esasê xwe de yek ji mijarên perwerdehiyê bû, û pîrsgirêkên bi xwendinê ve ji bo demeke dirêj di mafê perwerdekaran de mane bi tenê, û tevî pêşketina nisbî ya girîng ji aliyê vekolînên perwerdehiyê ve, diyardeya xwendinê, ev diyarde ji her alî ve nedaye û ji her alî ve jê kêmkirîye, bi taybetî zanistên derûnnasî, wek psîkolojiya zimannasî, psîkolojiya xwendinê, û zanistên din ên derûnnasiyê (Eyyun, 2007: 32).

Li vir, divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman ku nivîsandina wê çendê ku bi şêwaz û formulekirina wê û hwd, ku mirov bi wê re mijûl dibê, ji şarezatiya

xwandinê dernekeve, hinekên din xwendin wek karekî perwerdehiyê dihesibînin ku cîhaneka nû ji xwendevanan re vedike û firsendên (derfetên) nû vedike ku wan dihêle ku zanyariyên nû bi dest bixin û ji edebiyatê kêfê bistînin, û hînkirina xwandinê divê hewcedariyên xwendekaran û cûdahiyên wan ên takekesî li ber çavan bigire (Pang & Elizabetbs & Muaka & Angaluki, 2003: 6). Ji ber ku xwendin rêbazeke qebûlkirin û wergirtina zimanê nivîskî ye û şiyana têgihîştina peyamên nivîskî dihewîne û bi vî awayî bi şiyana din ên gihandinê yê wekî guhdarîkirin û axaftin û nivîsandinê ve girêdayî ye, ji ber vê yekê yek ji bingeheên pêşxistina şiyana xwandinê ev pêwendiya jêrîne, şiyana:

- Nivîsîn: Nivîsîn di nav xwe de şiyana nîşandana rast û rast formên zelal ên axaftinê wek tîp û peyvan nagire, lê di heman demê de şiyana derbirîna ramanan bi rêkûpêk û hevgirtî, ramanên ku ji bûnivîsandina bi bandor hewce ne.

- Guhdarkirin: Divê bi rêya guhdarîkirinê, şagird karibe di demeke kurt de hevokeke dirêj di zimanê axaftinê de ezber (jiber) bike û ji bo pêşvebirina ferheng û awaza dengên ji bîr be û ji çarçoweya axaftinê wateyekê derxe.

- Axaftin: Şiyana axaftin û axaftinê yê bibandor û bibandor bilêvkirina rast a peyvan, bikaranîna ferheng û rêzimanên guncaw, û şiyana bikaranîna zimanê ku li gorî çarçoweya civakî li hev tê (More, 2009: 1).

Bi vî awayî xwendin yek ji wan şiyana devkî ye ku serek dikare bi kar bîne, û şiyana bona xwandinê pêdivî bi zelalbûna bilêvkirinê, bijartina asteke guncaw a dengî û berçavgirtina qaîdeyên ziman heye.

2. 1. 4. Şiyana Nivîsandinê

Bikaranîna gihandina nivîskî vebijarkekê heja ye ji bo parvekirina agahdariya rêkxiraw, ku bi hêsanî ji hêla xwendevan bixwe ve tê fam kirin, tê wateyê ku xwendevan dikare bêyî agahdariya zêde ji çavkaniyek din peyamê bi zelalî bixwîne û bistîne (Mc Pheat, 2010: 53). Dema ku hûngulî û prosedurên taybetî yê ku divê werin şopandin, ev rêbaz yek ji rêgezên herî bibandor tê hesibandin, herweha divê gelek hewldanên me yê di warê karsaziyê û zanîngehê û dibistana û karên îdarî de

bi nivîskî û pir caran di rewşên şopandinê de werin eşkere kirin, axaftin an jî belgekirina peymanan (Ellis, 2008: 56).

Berê gihndina nivîskî name û yadaşit û heta notên nivîskî yên asayî jî di hewand, di van salên dawî de, gihandina nivîskî ji faks û e-mail û rûpelên webê pêk dihat, hin bingeheên ku di karê nivîsandinê de dibin alîkar: nivîsandina hêsan, nivîsandin bikaranîna forma erêkirî, û nivîsandina rast. Axaftina bi zimanê xwendevan prensîbeke ku bi yek ji hêmanên bingeheên pêvajoya gihandinê ve girêdayî ye, zanîna temaşevanan şewazê diyar dike. Divê dev ji gotinên nepêwist jî berdin; Kurtkirina hevokên axaftinê û hêskirina nivîsandinê mimkune û ev ne zehmete. Piştî nivîsandinê, divê bi çavekî rexnegir li peyv û hevokên nepêwist were nihêrtin û ji peyv û hevokên neyînî dûr bikevin, nivîsandina bi şiklê erênî çêtir, rastnivîsîna rast û rast û bi karanîna xalbendî yê nîşan dide ku nivîskar nivîskarekî baldare û kesê ku rêzê ji temaşevan û xwendevanên xwe re digre, rastbûn nîşan dide ku nivîskar bala xwe dide wêne yê xwe û rêz ji temaşevanên xwe re digir e (Rosenbaum, 2005: 19-20).

Ev şiyane ji ferdî re dibe alîkar bû gihandina agahyan û bîr û raman nerîn û biryaran bi rengê zelal û têgihîştî ragihîne, amûrên nivîsandinê pirtûkên fermî û belavok û ferman an jî talîmatên nivîskî (Selame, 1989). Li vir, divê were zanîn ku nivîsandin ne tenê danîna peyvyan li ser rêzan e, belkî ew pir rast û girîng e, û her nivîsek pêdivî bi hêman an xisletên nivîsandinê heye da ku ew bibe materyalek gihandinê ya serfîtî.

Prensîbên Nivîsandina Baş

Gelek kes di nivîsandina baş de bi zehmetin, û ji bû baştirkirina nivîsandina xwe ew dikarin çend prensîbên bingeheên bîcîh bin:

- 1- Bi qasî ku bitwanî bi sade û zelal binivîsin û ji nivîsandina bi awayê ku têgihîştinê zehmete dûr bixin.
- 2- Temînkirina ku naverok guncawe; Divê dema xwendevan bi gihandina agahdariya ku ji berê ve pê dizane winda neke, û neyê texmîn kirin ku ew mijarê bi qasî ku rêvebir jî pê dizane.

- 3- Kontrolkirina ziman, dema ku komputerê bikar tîne, fonksiyona rastnivîsînê dikare were bikar anîn, Dema ku komputerê bikar neyîn, hûn dikarin ferhengê bigerin (Rue & Byars, 2005: 53).

Girîngiya şîyanên nivîsandinê

- a. Mirov heta ku fêrî guhdarîkirin û axaftin û pîrskirin û xwendinê nebin, hînî nivîsandinê nabin û bi destpêka tevlîbûna xwendegehan re dest bi hînbûna vê jêhatîbûnê dikin... tevî ku hema hema li hemû welatên cîhan bi taybetî bala xwe dide fêrbûna nivîsandinê, lê ku gelek, tewra xwendekarên lîsans û lîsansê jî, gilî dikin ku nikarin ramanên xwe pêşkêş bikin an bînin ziman (Hicab, 2006: 223).
- b. Nivîsîn, taîbetî (nemaze) destnivîs, di derbarê şander (nivîskar) de gelek tiştan radixe (dêynte) ber çavan û aliyên kesayetiya wî nîşan dide, ku pêwendiya bi yê din re ji bû gihandina peyamek taybetî pêk tê (Alian & Selama & Abdal, 1999: 150).
- c. Ji bo nîrxandina nivîsandinê du pîvan hene, ya yekem: jê re hevrêziya zimanî tê gotin, û mebesta me bi wê yekê ye ku hevok çiqas bi hev ve girêdayî ne ku hawîrdorek zimanî ya rast pêk bînin û yekeyên zimanî (an rêzimanî) pêk bînin, û ya duyemîn: em jê re dibêjin hevrêziya mentiqî, û ev tê wê wateyê ku awayê organîzekirina (rêkxistina) van hevokan ku yekeyên watedar pêk bînin, wê hingê şiyana gihandina wateyî gihîştina armancek taybetî bingehe e ji bo rêvebirina çalakiya nivîskî di nêzîkatiya gihandinê de (Tîîme, 2006: 190).

Bingehên Şîyanên Nivîsandina Bandorker

- 1- Temamî: ango temambûna peyama gihandinê ku tê de hemî agahdarî an rastiyên ku xwendevan hewce dike ji bû pêkanîna reaksiyona (karvedana) çaverêkirî bihewîne, û ber çavgiirtina hjimara agahdariya ku ji bo her xwendevanek têrê dike û cûdahiya di nav de şîyanên derûnî yê xwendevanan.

- 2- Kurt: Kurtbûn alîkarîya ronîkirin û ronîkirina wateya mebestê dike, Gihandina wateyan di bijartina rêya herî kurit de ye ku ber bi wê ve diçe, ku qonaxeke navîn e di navbera kurtkirin û dirêjkirina bêzar de.
- 3- Rastî: Yek ji babetên girîng di nivîsandina nivîsê de, tê wateya rastbûn û taybetmendî jî, ku ji bû zelalbûna nivîsandinê pêwîst û girînge, û rêgeza bingeîn ew e ku kesên ku ji xwe ne bawer in. agahî nikarin rastiye bi awayekî têgihîştin û rast îfade bikin.
- 4- Objektîf (Babetîbon): Ewe ku bîr û ramanê ji rastiye veqetînin û hevsengî û yekrêzî bi dest bixin, bi dayîna derfetên wekhev bû aliyên cuda ji bo ragihandina dîtînen xwe.
- 5- Sadebûn: Nivîsandina sadekirî ne nivîsandina sivikayî ye, nivîsên herî baş hêsan in û peydakirina wan hêsan in.
- 6- Zelalbûn: Du cureye:
 - Zelaliya Gotinê: Wateya wê sadebûna avaniyê, zelalbûna wê û azadbûna wê ji tevlihevî û xemilandanan e, ku bi riya rêzimanî û mentiqî û bi xwezaya peywendiyên peyv û paragrafan û li pey hev berdewamiya wan di nav peyvê de pêk tê, avakirina hevok û paragrafan.
 - Zelalbûna naverokê: Tê wateya zelalbûna wateya tam ya taybet û îfadekirina wateyê bi xwe, ne ji wê zêdetir û ne ji wê kêmtir.
- 7- Bûne: Lihevhatina bi berjewendîyên xwendevan re, hêsanîkirina pêkanîna tiştê ku metn daxwaz dike ku bike, bala xwe bidin ser kirinê û li şûna "ez" û "me" li ser "tu" bisekinin.
- 8- Teqezkirin: ango ronîkirina hin wateyan, an jî xistina wateyên taybetî yên watedar, û ev qayde divê bi hişyarî û ji bo bidestxistina armancên taybetî û bi rengekî ku karakterê bandorkirinê nede bikar anîn (Hicab, 2006: 257).

Dibe ku mamustayê zanîngehê dema rapor an jî bultenekê dinivîse dibe ku serî li peywendiya nivîskî bide û divê zelaliya rêzê, rêzikên ziman li ber çavan bigire

û heta ku dibe bila bibe ji gotinên nezelal dûr bisekine, ku peyama wî bi hêsanî û zelal digihîje xwendekaran. Zehmetiya nivîsandinê û axaftinê û guhdarîkirinê hemî Şîyanên devkî ne, û Şîyanên din ên ne devkî hene ku vekolîner dê li ser wan biaxeve ji ber ku ew bi mijara gihandinê ve girêdayî ne.

2. 2. Sitratejiyên Gihandina Bibandor

Gihandina bi bandor li ser bingehe çend stratejiyên girînge, ku divê di dema gihandinê bi kesên din re li ber çavan bê girtin, ji ber ku serkeftina ku mirov di karê xwe de bi dest dixê, % 85ê wê bi şîyanên wî ya gihandinê ve girêdayî ye û tenê % 15 bi zanistî û zanistê ve girêdayî ye. Şîyan û şîyanên pratîkî, û şîyana pêkanîna armancan bi şîyanên gihandina kesane ve girêdayî ye, û di nav stratejiyên herî girîng ên ku ji bo gihandina bi bandor divê bêne hesibandin ev in:

- 1- Bala (serinca) xwe bidin ser tiştê ku hûn dizanin: li şûna dadbarkirina kesên din, li ser vegotina hestên xwe bisekinin. Û tiştê ku di xwe de diqewime îfade bi kin, û tiştê ku hûn ji agahdarî û çavdêriyan dizanin bêyî texmînkirin an bendewariyên berê peyda bikin.
- 2- Terkîzê (Teqezî) li ser meselê (babetî) bike: bi dûrketina ji kesane kirina mijaran, xwe ji mijaran bi şeweyekî êrîşkar û kesane dûr bixin û xwe û tiştên ku ji we re lazim in, bi hêsanî û bê êrîşkar îfade bikin, li şûna kontrolkirina kesên din hewl bidin ku pirsgirêkan çareser bikin.
- 3- Rastî bin: her kes xwedî taybetmendî û taybetmendiyan xwe ye, lewra bi xwe re rastbin û dev ji xweperestî û durûtiyê berdin û hewl bidin ku bi dilsozî û dilpakiyê bi kesên derdora xwe re bixebitin û reftara xwe yekgirtî bikin.
- 4- Karkirin digel kesên din û hevkarîyê jî bikin: Dibe ku hin têkiliyên pîşeyî hewce bike ku ji bo têkilî û xwezaya wê sînor û kontrolê diyar bikin, lê girîng e ku em hestiyar û eleqe nîşanî kesên ku hûn bi wan re kar dikin re nîşan bidin da ku gava hûn pê re bixebitin (El-Aliktirunye, 2012: 246).

- 5- Nerm bin: Hewl bidin guh bidin raya kesê din û nerm bin di qebûlkirina bîr û ramanên cuda de (Dizeyî, 2013: 30).
- 6- Rêzgirtina Kesan: Ji bû mirovî pêwîstîyeke cewherî ye, hemû mirov dixwazin ku ji aliyê kesên din ve bîr teqdîrkin. Rêzgirtin dibe ku bi xelatan maddî be, an jî bi peyvên pesndayînê, hevokên pesnê, an destewajên pesindayînê yêr sembolîk moral be.
- 7- Nefsbiçûkî (xwe mezin nekirin) bi mirovan re: ku mirov ji yêr ku ji wan mezintir in an jî navgînek ji bilî xwe diaxivin, ji bo ku wan xwe kêr hîs bikin, dûr dikevin û di berdêla wan de mirov nêzîkê kesên ku danûstandinên xwe bi wan re hêsan dikin (El-Aliktirunye, 2012: 246).
- 8- Bersivên handanê: Hebûna kesê din qebûl bikin û han biden, û divê axêver nîşan bide ku şehrezay û pisporiya kesê din qebûl dike û rêzê li ramanên wî bigirin, her çend ew di gel te jî ne reng be (Dzeyî, 2013: 31).
- 9- Girîngîdana û eleqeya rast ji kesên din re nîşan bidin: Bi qasî ku hûn bala mirovan dikişînin, bi qasî ku mirov ji we re eleqedar dibin, mirov li yekî digerin ku bala wan dikişîne, şert û mercên wan kontrol dike û li wan dipirse. Gava ku hûn tîlefônê hildigirin ku li ser kesek bipirsin an jê re peyamek mobîl bişînin, hûn dibînin ku ew ji bo vê xêrê ji we pir spasdare, û girîngîdana û eleqeya we teqdîr dike. Ji ber vê yekê hûn bala xwe bidin mirov û şert û mercên wî kontrol dikin, û hûnê bibînin ku hûn di gihandina bi wî re rêyek dirêj derbas kirin e.
- 10- Hezîkirinê nîşan bidin kesên ku hûn pê re tîkilî daynin: Li cihê ku kes bala wan dikişîne yêr ku hezîkirina xwe ji wan re nîşan didin û diyar dikin ku, bi tîştê hêsan be jî, tenê gotinek ji bo piştrastîkirina kes û mercên wî yêr taybetî, an diyariyek sembolîk ku hûn pêşkêşî wî dikin.
- 11- Di gotûbêjê de bi kesên din re girîngî bi pisporiya û arezûyên wan bide: Mirov bi gelemperî bi wan re dipeyivin û di warê pisporiya wan de an jî tîştê ku ew jê re meyla dikin û jê re eleqedar dibin bi wan re nîqaş dikin. Di be ku hin kes di warê werzîşê de, hin jî di warê perwerdehî de eleqedar

bibin, zanist, hinek di warê teknolojiya modern de, hinek di warê civakî de û hinek jî di warê olî de, li vir, divê ku mirov di heman demê de bi komê kesan re biaxive, divê qadên axavtina xwe cûrawcur bike da ku piraniya van destnîşan biken.

12- Peyama xwe li gorî guhdaran dabirêjin: ji hêla temen û asta çandî û perwerdehiyê û xwezeya çandî û civakî ve, her yek ji wan axaftina xwe ya ku jê famdike heye, asta xwendekarên zanîngehê ji asta pisporan cûda dibe, û astê zarokên dibistana seretayî ji aliyê temen û xwendinê ve ji asta derçûyên zanîngehê cuda ye û... hwd.

13- Baştire bi kesên ku bi wan re di peyvî rêzê ji hestên wan bigirin: Li vir, divê ferd ne bi destdirêjîyê, lê bi dilovaniyê re rûbirû bimîne, ji ber ku ev yek dê têkiliyên gihandinê di navbera kesan de xurt bike.

14- Spasya mirovan bikin û heke qenciya kirîbit pesnê wan bidin: Pesn û spaskirin bandorek mezin li ser derûniya mirovan dike, bêtir ku ji temen û kar be, û gelek kes bi qasî ku li benda pesnê xweş in li benda xelata madî ne, di heman demê de destnîşan dikin ku xwe ji xwe dûr bigirin, mezinbûn ji ber ku bandorek neyînî li ser kesan dike, û pêbaweriya axaftvan kêmtir dike.

15- Xwe ji nêçîra (qûsîrî û aêbû) xeletiyên kesên din dûr bixin: Çi mirovek nîne ku ji qûsîrî û xeletiyên bêpar nîne, Xwe ji kolandina xeletiyên kesên din dûr bixin, tu mirov ji xeletî û xeletiyên bêpar nabe, mijûlbûna bi xeletiyên kesên din bandoriya pêvajoya gihandinê kêmtir dike, lêbelê divê mirov tenê bi xeletiyên xwe mijûl bibe (El-Aliktirunye, 2012: 247).

16- Guhdariya mirovan biken: çawa ku hûn dixwazin ku mirov li we guhdarî bikin ger hûn diaxivin, mirov jî hez dikin ku guhdarî bikin ger diaxivin, ji ber ku ev yek wan nêzîkî hev dike û rêz û hurmeta wan zêde dike. Û bila xema te ew be ku gotinên te ji bêdengiya te kêmtir bin, ji ber ku axaftin kesayetiya mirov, fikir û meylên wî nîşan dide, ji ber ku mirov di bin zimanê xwe de vedîşêre û dema diaxive xuya dibe.

- 17- Gotinên devkî bi îşaretên ne devkî re bikin yek: Carinan îşaretên ne devkî ji peyamên devkî yên eşkere qanihtir in. Bêyî dereng bûna di wextê xwe de ji wan re çêtire ku ji wan re bêje rast bin û lêborîna xwe ji derengbûnê bixwazin.
- 18- Hevbeş kirina xweşî û nexweşyên mirovan: her yek ji me di şert û mercên xweş û dijwar re derbas dibe, û her yek ji me hewcedariya me bi kesên din heye ku rewşên xwe di warê hestiyarî û aborî de parve dikin, ji ber ku ev beşdarbûn ji bo xurtkirina têkiliyan û başkirin û domandina gihandinê di navbera kesan de dixebite.
- 19- Cûre giringpêdan bi agahdariya we: Divê mirov agahdarî û zanîna xwe zêde bike da ku hay ji dîsîplîn û şaxên nû yên zanistê hebe, ku kar dike bi zanyariyên xwe re bi kesên din re biaxeve û gihandinê di navbera wan de zêde bike.
- 20- Di jiyana xwe de zelal bin: Ew riya herî kurte ber dilê mirovan, ji bo derew û sextekariyê jî, bêguman bi derbasbûna demê re ewê werin kifşkirin û paşê kesên nêzîkî we dê we ji hev dûr bixin.
- 21- Parastina randevûyan (şivanî): Rêzgirtina randevûyan beşeke ji rêzgirtina we ji xwe û yên din re, û yên din dê heman hurmetê ji we re biguhezînin, û pêwendiya we ya gihandinê we bi wan re dê zêde bibe, û piştrast bikin ku randevûyên we bi dem û saetê ve rast têne diyar krin.
- 22- Demên guncav (guncaw) hilibijêrin: Li seranserê dema rojane an dema heftane, û bila randevûyên we li gorî pêwendiya pêşîn bin, wê hingê serdan an hevdîtin dê demek dirêj nemîne.
- 23- Xwe dûr bixin Ji axaftinê zêde: Piştrast bikin ku axaftina we xwezayî be bêyî ku hevsengiyê winda bike, û berî axaftinê bifikire û lez neke, ji ber ku hûn dikarin gotinên ku hûn ê bibêjin demek dirêj poşman bibin.
- 24- Kêmkirina henekan: Ne hewce ye ku hemî henek ji hêla gelek kesan ve were kirin, ji ber ku hûn xwezaya hemî kesan û asta ku ew henekên we

qebûl dîkin nîzanin, û heke wusa bû, dem û cîhê guncaw jê re hîlbijêrin, wekî ne her dem an jî her cîh jî henekê re guncan in.

25- Peyvên xwe hîlbijêrin: Di warê bedewî û zelaliyê de, piraniya peyvên ziman jî yek wateyî zêdetir in, jî ber vê yekê yên guncaw li gorî dem û cîhê guncaw hîlbijêrin, û xwe jî axaftinên nêrehet ên ku hestên kesên din diêşînin dûr bigirin, axaftina we delîlên kesayetiya we û asta berjewendiya we ye (El-Alikîrunye, 2012: 248).

Li dûmahîkê her ferdek yan xwêdekarek ev an çend stratejiyên jor berçav bigrît, dê di jiyana xwe de bîte kesekê serkeftî, û di vê jiyana bi zehmet bi van stratejiyên girîng jiyana li ber wî bi asan û bi sinahî bît.

2. 3. Gihandina Rasterast (rû bi rû) û Gihandina Nerasterast (ji dûr ve)

2. 3. 1. Gihandina Rasterast (rû bi rû)

Gihandina rasterast cureyekî gihandinê ye ku armanca wê rûbirûbûna kesane bê navgîn û bê amraze, yan jî di navbera du yan çend kesan de ye, girîngiya vê cureyê ewe ku bandorê li kesên din dike û wan razî dike, jî ber ku karvedan rê dide beşdaran ku zelal bikin, hin peyaman û helwesta xwe biguherînin (El-Mazahre, 2012: 1).

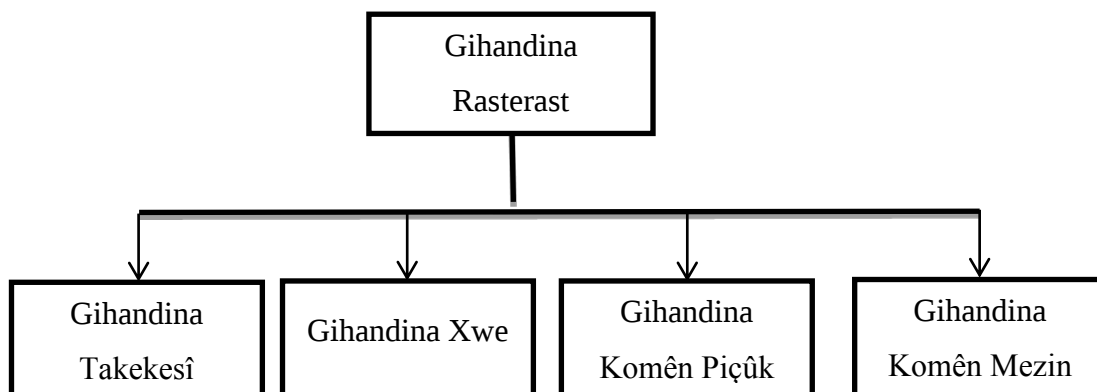
Bi gelemperî, gihandina rasterast ewe ku "li vir û nuha" diqewime. Lê ev tê çi wateyê? Dema ku em behsa gihandina rasterast dîkin, em behsa celebê gihandina mirovî dîkin ku bi zimanê xwezayî, devkî an jî bi zimanê îşaretan (zimanê îşaretan) pêk tê. Zimanê xwezayî her cureyê zimane ku beşek ji zimanê mirovî ye û karê wî gihandine.

Gihandina rasterast jî bi peyama an agahdariya ku di cih de ji şander ji wergir re tê şandin ve tê de diyar kirin. Ji ber vê yekê, şandin û wergirtina peyamek bi pratîkî hevde me. Bi şeweyekê îdeal, di vê cureyê gihandinê de, hem şander û hem jî wergir tiştê ku ew difikirin û hîs dîkin dibêjin, û di navbera wan de guhdarîkirina çalak heye, hem jî bertekek (feedback) çalak heye.

Ji aliyekî din ve, ev cureyê gihandinê tê wê wateyê ku peyamên ku têne şandin xwedan pêkhateyek taybetî ne û bi rengê diyar têne diyar kirin (cûda ji awayê gihandina peyamê bi nivîskî, an peyama bi riya gihandina ne devkî, ji bo mînak (Harris, 2022: 1).

Ew rasterast di navbera çavkaniya peyamê û wergirê wê rû bi rû de cih digire, û cûrên wê ev in:

- 1- Gihandina di gel Xwe: Ew di navbera ferd û digel xwe de pêk tê, lewra ew di heman demê de çavkanî û wergire, û di pêvajoyên derûnî û derûnî yên ku di hundurê ferdî de çêdibin de tê temsîl kirin dema ku ew bi tenê bi peyamê re gihandin dibe da ku xwe ava bike xwe fêr dike û biryarên xwe bide.
- 2- Gihandina rasterast a takekesî: Ew rû bi rû di navbera du kesan de, rêveberê û mamosteyek an jî di navbera mamoste û hejmarek sînordar a mamosteyan de, ne ji pênc kesan pitir pêk tê, Ev cure forma herî bilind a gihandinê di gihîştina mebestên xwestî de tê hesibandin, ji ber ku ew rê dide zanîna berteka (karvedana) peyamê û destkarîkirina wê û peydakirina bertekên (feedback) guncay.
- 3- Gihandina komê ya rasterast di komên piçûk de: Ew rû bi rû di navbera rêveberê û komek ji 15 mamosteyan de pêk tê, û piştî kesane di rêza duyemîn de ye - hejmareke hindik a mamosteyan ji 5 kesan di warê bandorkeriyê de ne.
- 4- Gihandina rasterast a komê di girûpên mezin de: Rû bi rû di navbera mudîr û girûpeke mezin ji mamostayan pêk tê ku hejmara wan li gor kapasîteya cihê tê diyarkirin, ji (30) mamostayan dest pê dike û dibe ku bigihêje bi dehan kesan. di dersên zanîngehê de, û ji ber hejmara mezin a mamosteyan, zehmete ku rêveber bala xwe bide her mamoste divê bandora peyamê li ser xwe bizane û nerînên guncaw jê re peyda bike, ji ber vê yekê ev cûre, cûreke herî kêrbandor a gihandina rasteraste (Xemîs, 2003: 32). Di vî wêneyê jêrîn gihandina rasterast pitir berçav di be:

Amûrên rasterast ên gihandinê

1- Ji bû hevpeyivînên kesane gihandinê daynin

Ev gihandin bi rûbirûbûn û gihandina takekesî ya di navbera kesan de tê diyar kirin, û ew kanalek gihandinê ye ji yê din ji bo çareserkirina pirsgrêkên kesane û takekesî, ku kesê ku di rêxistinê de kar dike dikare bi serê xwe bixwe da ku agahdarî û daneyan ragihîne û wê rave bike da ku ronî bike. Wêne ya rastîn a xebata xebatê. Her weha hevdîtinên kesane ji bo peydakirina hewcedariyên kesane ji bilî bi destxistina armancên saziyê.

2- Gihandin bi riya dersan

Ders: Dema ku kesek bi navê dersdêr agahdarî, raman û ramanên li ser mijarek taybetî ji kesên din ên ku li cîhek diyar kom bûne re radigihîne.

Dema ku destûr ji wan re were dayîn ku bi agahdarî, raman û ramanên ku di dersê de hatine pêşkêş kirin, deqeyan nîqaş bikin, ders bi serfirazî di bidestxistina gihandina bi beşdaran re tê tacîdar kirin.

3- Gihandin bi rêya semîneran

Sempozîyûm: Hevdîtineke vekirî ye di navbera pispor û karbidestên de û di navbera kesên beşdar di temaşevanan de, sempozyûm ji aliyê yek kesî ve tê birêvebirin ku pirsan ji pisporan li ser podiumê bike û rolan di navbera wan de dabeş

bike. sebareet mijara ku di sempozyûmê de hatiye raberkirin, derfeta pirsan ji pispor an jî karbidestan heye (El-'Ilum, 2022).

2. 3. 2. Gihandina Nerasterast (ji dûr ve)

Gihandina nerasterast rêyeke ku meriv agahdariya ku kesek li ser tevdigere radigihîne da ku yên din fêr bikin ka ew çi difikire an hîs dike ne ku rasterast bêje. Ew bi gelemperî wekî hewldanek tê bikar anîn ku kesên din razî bikin ku bi awayê we tevbigerin, her çend ne hewce ye ku ew her gav neyînî be.

Di gihandina nerasterast de, mirov hêmanên wekî dengê xwe, îşaret, tevgerên rû, helwêst û zimanê laş bikar tîne da ku hevpeyivîn fêr bike ka ew dixwaze çi ragihîne. Bi rastî, di hin rewşan de, kesek dikare tiştek bi tevahî nerasterast ji ya ku ew bi dengê bilind radigihîne cûda digihîne, gihandina ne rasterast dikare ji ber gelek sedemên cûda çêbibe. Carinan mirov bi tenê naxwaze xwe red bike û bawer dike ku ger ew tiştê ku jê bawer dike bi dengê bilind bibêje, ewê bibe sedema encamên neyînî. Di rewşên din de, ferd xwedan şewazek gihandinê ya êrîşkar (şerangêz) - pasîfe, û bi pesendkirina vê rêbazê bikar tîne.

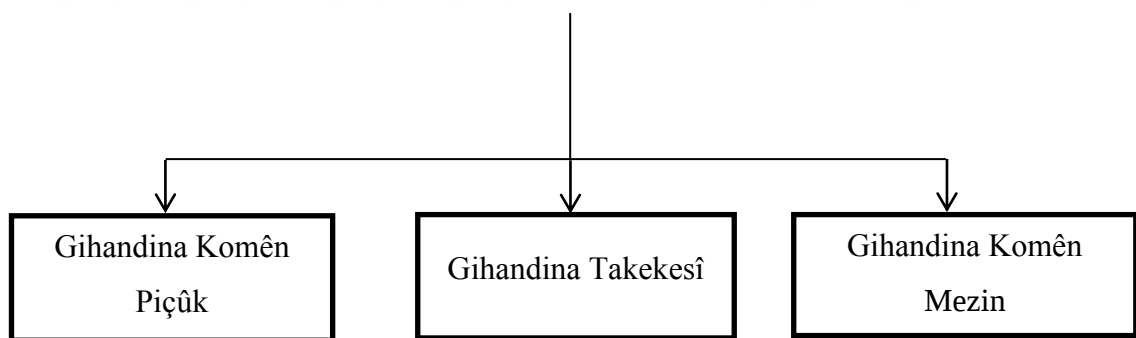
Gihandina ne rasterast bi gelemperî encamên neyînî li ser têkiliyên kesane yên kesên ku wê bikar tînin hene, ev ji ber ku dema ku wê bikar tîne, muxatab nikare bi rastî bizanibe ku kesê din dixwaze çi peyamê bide. Lêbelê, ew dikare di hin rewşan de pir mifa be (Howell, 2021).

Gihandina nerasterast, ew gihandineke ku di navbera çavkaniyek û wergirek an komek wergiran de ji dûr ve bêtir ku rasterast rû bi rû rû bi rû were rû bi rû pêk were û cûrên wê ev in:

- 1- Gihandina takekesî ya nerasterast: Di navbera çavkanî û mamosteyekî de ji dûr ve bêtir rûbirûbûna rasterast (web-based) di navbera wan de çêdibe, wek ku di e-mail û fêrbûna li ser webê de wiha ye. Çavkaniya peyamê dibe ku kesek be an bernameyek, û her çend di navbera çavkaniya fêrbûnê û wergir de têkiliyek hebe jî, ew têkiliyek nerasteraste û di gihandina rasterast a kesane de nagihîje asta pêwendiya kesane.

2- Gihandina komê ya nerasterast di komên piçûk de: Ew di navbera çavkanî û komeke piçûk a mamosteyan de çêdibe, çî li cihekî bin, çî li gelek xalên ku ji hev dûr in, çî jî di navbera endamên komê de ji hevûdu re bin, mîna ku di mijara konfêransên deng de, konferansên vîdyoyê, û konferansên kompîturê û Web-based, ku têkiliya di navbera endamên komê de bi rengê hevkarîyê.

3- Gihandina komê ya nerasterast di komên mezin de: Ew di navbera çavkanî û komek mezin a mamosteyên dûr de çêdibe, û dibe ku hejmara wan sînordar be, wekî ku di karanîna televîzyona dorhêla girtî (CCTV) de ye, û dibe ku bigihîje hemî endamên mebestê grûp, wekî ku di qursên radyo, televîzyon û elektronîkî de serhêl (internet), Ji ber wê jî ev cure gihandine komî, bi sedema zêdebûna hejmara mamosteyan, tê gotin, ew pêwendîya nerasterast e, ji ber ku asta gihandinê tê de sînordare, lewra ev cure ji aliyê reftarê ve, asta herî lawaz a gihandinê tê hesibandin (Xemîs, 2003: 33). Di vî wêneyê jêrîn gihandina nerasterast di be:

Amûrên gihandinê yên nerasterast

1- Gihandinên telefonî

Ew rêyek bilez û erzane ku tê de gelek karên ku di rêxistinê de têne bidest xistin û têne çibicîkirin. Eger telefona vîdeo têlêfonê were kirin, ku her du axaftvan dikarin di dema têlêfonê de hevûdu bibînin, mîna ku gihandinek tê de ye. Ji nerasterast vediguhere rasterast.

2- Gihandinên Telex

- Ev amûr gihandinê bilez peyda dike, ku bi piranî di karê ofîsê de pê ve girêdayî ye.
- Ew zû bersiv dide
- Dikarin bi dirêjahya rojê û bi şêweyekê otomatîk peyaman wergirbigîn.
- Agahiyên û zanyarîyên rast dide.
- Ew fersendek peyda dike ku peyamê ji bîr bike û îspat bike.
- Ew dikare berî şandina peyaman pêş-çap bike.
- Di heman demê de dikare ji çend partiyan (layena) re peyaman bişîne.

3- Gihandinên bi faksê

Ew amûreke ku di nav çend saniyan de nivîs û grafîkan bi tîlên tîlefônê dişîne, heman belgeyê li ser wergirê çêdike.

4- Gihandina bi rêya televizyona girtî

Gihandin di navbera rêveberê rêxistinê û rêveberên şax û beşan de û lidarxistina civînan, bi rêya deng û dûmenên rasterast.

5- Gihandinên Telegramê

Telegraf ji karsazan re li çaraliyê cîhanê xizmetên mezin dîkin, ji ber ku parzemîn (kîşweran bi sîstemek) bi pergalek telgrafîk ve girêdayî ne ku karûbarên bilez pêk tîne, û kabloyên (kêbillên) telegrafê di kûrahiya derya û okyanûsan de hatine dirêj kirin, û belavbûna satelaytan cîhan kiriye yekîneya gihandina telegrafîk (El-'Ilum, 2022).

Bi bûçona min gihandina di nava xwendegê û zanîngeha de navenda proseya fêrbûnê ye, bêtî gihandin û pêwendiyê, fêrbûn pêk nayê û tevî wê yekê jî, gelek xebatkarên di warê gihandinê de bi girîngiya gihandinê nizanin, wek her îşareteke rû, çav, tevgera laş an jî guherîn di rewşa mekanî de û çî ji bo şander û çî wergir û çî rêveber û mamoste be, çî mamoste û xwendekar be, dema guncaw e ji bo bikaranîna peyamê, bikaranîna deng û bikaranîna destan... Ev hemû bandorek xwe di dema gihandina peyamê de di navbera wan de û berovajî vê yekê heye, û ji ber vê

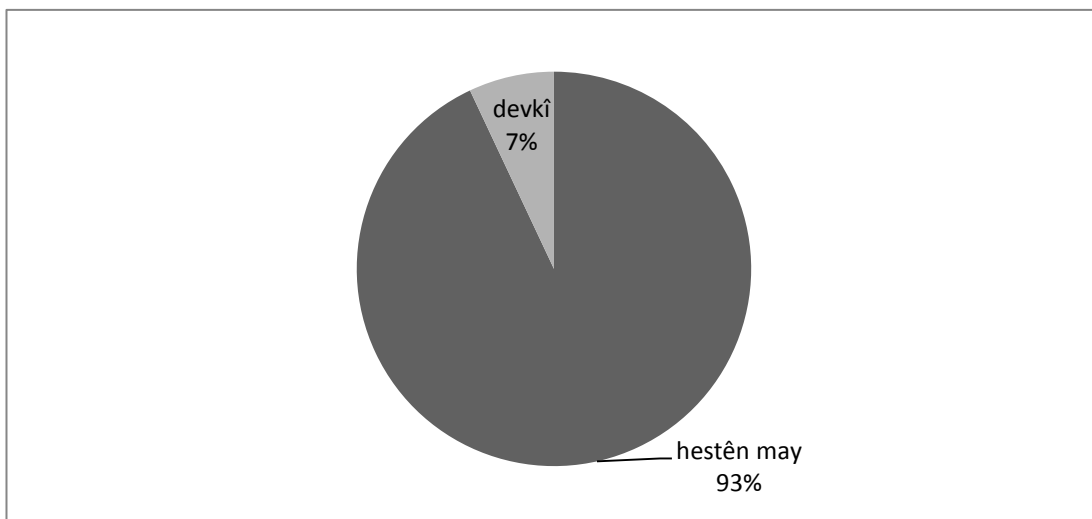
yekê pêdivî ye ku pêwendî û Şiyanên gihandinê ya rêveber û mamosteyan, mamoste û xwendekar were pêşxistin.

2. 4. Gihandin Bi Zimanê Laş

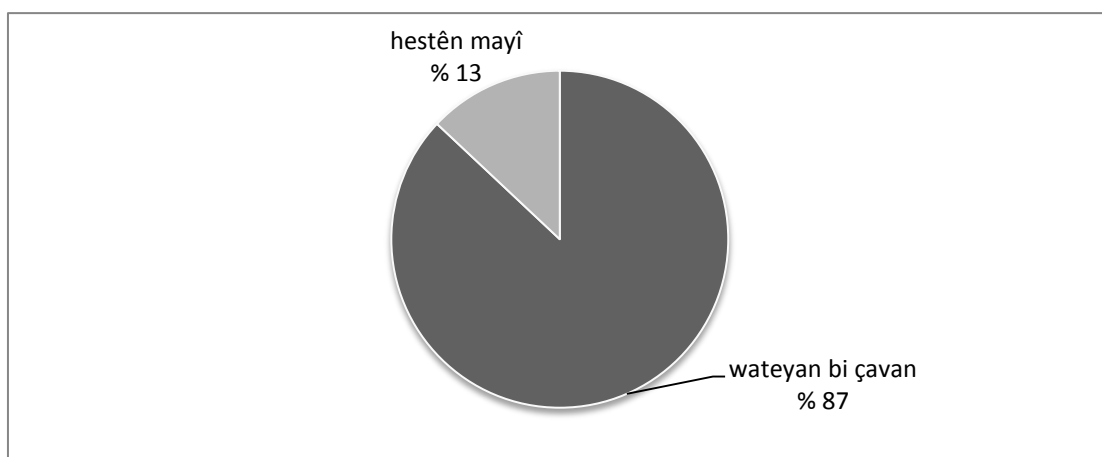
Zimanê laş ku ji her yek ji perçeyên laş ên cihê derdikeve li hev di keve, û carinan dibe ku bi rengekî ducarî derbikeve, sorbûna rûyê dibe ku bi tevgera laş an yek ji perçeyên laş re be, û bişirîn dikare bi tevgera ber bi ferd û dirêjkirina destan ber bi wî ve, û bi vî awayî bandora gihandina zimanê laş tê piştrastkirin û bandora wê zêde dibe Bikaranîna zimanê laş: Di dema gihandinê de, divê mirov bala xwe bide nefesê, guhertinên di rengê (demû çava) rû, tansiyona (girjya) lêva jêrîn (binî) û leza deng de, ji ber ku ew rasterast hestê nîşan dide û ji me re hêsanîr dike. Gihandin tenê zimanê axiftinê nîne lê zimanê laş bandora xwe heye, lewra dudilî nebin ku wê gihandina bi laş û çav û deng de bikar bînin, ji ber ku ew peyama me zelaltir û bi bandortir dike, nerîn û hestên me baş vedigihîne (Dizeyî, 2013: 33).

Mirov nikare gihandina bi kesên din re bîne. Mirov bi gelemperî bêyî gotinekê bi hev re diaxivin. Dema ku hûn bibişire mirov dizanin ku hûn kêfxweş in. Dema ku hûn rûyê xwe diêşînin mirov hêrs û acizîya we hîs dikin, gava hûn axîn dikin mirov dizanin ku hûn bêzar û sitres in, girînge ku meriv awayê gihandinê bi tevgerên laş were fam kirin, ji ber ku ji % 55 e zêdetir wateya peyama ku were gihandin bi tevgerên laş ve tê gihandin (El-Aliktirunye, 2012: 68). Her weha çend bûçun derbarî zimanê laş û nedevkî hene:

(Samovar & Porter, 1995: 171) destnîşan kirin ku gihandin bingeha serkeftina gihandinên kesane û gihandina zimanê bedanî girînge. Gelek vekolînan îspat kirine ku tiştê ku em ji gihandina devkî distînin, tenê % 7 e, lê % 93 e. Ji her du hêmanên rû % 55 e, awaza deng % 38 tê veguheztin Ger mirov bêdeng be jî ev yek şêweyek gihandinê ye.

Ev yek ji aliyê Medhat Ebû El-Nasr (Ebû El-Nasr, 2006: 113), ve hatiye piştrastkirin ku % 87 e ji wateyan bi çavan û % 13 e jî bi riya hestên mayî ve têne gihandin. Ji ber ku ew di laş de xalek navendî ye, û ji ber ku şagirt ji kontrola hişmendî serbixwe tevdigere. Zimanê axaftinê ne tenê rêya pêwendiya di navbera kesên de ye. Zimanê laş ji aliyê hemû mirovan ve tê fêmkirin. Di cîhanê de yekem zimanê gerdûnî ye. Zimanê gerdûnî (Alan & Barbara, 2015: 166-184). Mîrov di kare xwe baştir bike û rastiya civakî ya ku tê de dijî, bi pêvajoya gihandinê re çêbike, civakî û bi gihandina sembolîk (Zeyd, 2004: 456).

Gihandin riya pêwîste ku meriv têkevin nav yê din ji ber ku ew hewcedariya hesta girêdan û yekbûyî temsîl dike. Gihandina ne devkî ya serketî dibe sedema

gihandinek serketî, û ev yek di encamê de dibe sedema lihevhatina gihandinê, ji ber ku xwezaya înteraktîf a gihandinê dike ku ew di nav gihandinek bandor û bandora hevûdu de, têkiliya bi gihandina re, ku di nav de tê xuyang kirin. Diyarkirina cureyê gihandinê û asta lihevhatin û lihevhatina di navbera wan de (Nasir, 2004: 19).

Gihandina bi tevgerên laş ya li ser wergirê di pêvajoya gihandin û têgihîştina peyaman de li gorî gihandinê. Gihandina bi zimanê laş pêwendiyek neçare ku mirov bêyî ku xwe jê re amade bike, çêdibe, ew ji hestiyariya derûnî ya bi peyvan an jî rewşan bi awayek otomatîk pêk tê. Ji ber vê yekê girîngiya gihandina bi zimanê laş, ji ber ku bi spontanetî (xwebixwe), eşkerebûn û pêbaweriyê tê destnîşan kirin, beramberî navgînên gihandinê yên devkî. Gihandin zimanên lê dikare di gelek mijarên girîng de xwe spartîye û pê ewle bibe, ji ber ku îhtîmala derewe di wê de ji îhtîmala derewan hem di gihandina devkî û hem jî di gihandina sembolîk de kêmîre.

Zimanê laş ji çi pêk tê?

Zimanê laş ji hevokên temamker pêk tê, wek nimûne: hevokên devkî, ya din tenê bi yek peyvê nikare we fêhm bike, lê hevokek tam lazime, wek nimûne: emê di vê yekîneyê de bi hev re vekolîn bikin: ka meriv derewan bi zimanê laş çawa dibîne. û wê demê hûn çu carî nikarin kesek ku derewan ji we re dipeyive ji yek tevgerêk cûda dadbar nekin, lê hevokek temam hewce ye.

Zimanê laş ji van pêk tê:

1- Têkiliya çavan

2- Tevgera dest

3- Tevgera serê

4- Awirên rû

5- Rawestandin

Tevgerên laş ev in: serî, çav, mil, lêv, birû, stû, ling, dest, tiliyên, îşaret û amaje, ku hemî dikarin nîşan bidin ku em çiqas rehet û dilşad dibin, evîn, fikar û

nerazî, û gelek peyamên din.... Hebûna gelek endamên ku peyaman dişînin, dibe ku tevlihevî di têgihîştina we de çêbibe Wateya peyamên negotî tenê, li vir li ser peyamên cyawaz ên ku di rûyê mirov de ji dûr û bi rawestanên cyawaz digihîjin we, bifikirin, li vir hûn dest bi karanîna laşê xwe dikin da ku wateyê zelal bikin, û ev ziman di nav xwe de gihandina wateyan bi tevger û bilêvkirinên rû, îşaret, çemandin, û pozîsyona laş, tevgerên dest, destlêdan, û şekl an xuyabûna laş û ya herî girîng vedihewîne. Şeklên vê cureyê gihandinê bi kurtî û ravekirinên jêrîn dikarin bên kirin:

- 1- Nîşan an sloganên giştî, ku ev in: sloganên ku civatek taybetî li ser lihevkarine ji bo şûna peyvan, mînak: bilindkirina tiliya tiliyê bo îfadekirina daxwaza serkeftinê, û polîs destê xwe yê rastê bi kefa dirêjkirî ji bo rawestandina trafikê bilind dike.
- 2- Tevgerên nîşandanî: Ev tevgerên ku ji bo temamkirina wateya peyama axaftinê têne bikaranîn. Ji ber ku ew pir caran bi wê re tê, û di tevgerên nîşankirina tiştan de jî tê nînerayetî kirinê, mînak: gava ku profesor pirtûkek bi wî re nîşan dide û dibêje: "Ev pirtûk ji we re hatî destnîşan kirin" an dema ku perwerdekar ji yekî re şîrove dike. Ji xwendekaran çalakiyeke taybet çawa pêk bînin û jê re wiha dibêje: "rolekan bi vî rengî li makîne da bine".
- 3- Tevgerên kontrolkirinê: Ev tevgerên ku armanca wan kontrolkirin û kontrolkirina gihandina devkî ye, hejandina serî nîşana erêkirina wergir û şandinê dide ku axaftina xwe bidomîne, an jî çavê xwe ji axaftvan û xwendekaran vediguhêze. lingên xwe li erdê xişandin ku xwestek nîşan dide, di dawiya axaftinê de an jî amadekirina kesê ku radibe ji bo nîşankirina dawiya civînê û danîna tiliyên destan li ser dev di navbera hevokên diyalogê de, ev nîşana hesta zexta demarî, bê ewlehî û tirsê ji axaftinê, an jî hesta ku axaftin bandorê li guhdarên wî neke, ji ber vê yekê tevgera ducarî ku bi danîna tiliyên destan li ser dev û serê poz, wekî astengiyek tê şîrove kirin, ji bo ku meriv ji gotina tiştên ku xwediyê wê têxe tengasiyê an tengasiyê biparêze biparêze.

4- Tevgerên hezkirin û rewşa sozdaryê ya di navbera her du aliyan de, ji ber ku gelek tevger hene ku hezkirin, nefret, bêzarî, kêf û torayê nîşan didin, ne rûniştina di nav mirovan de bi lingên li ser hev re rûniştine, ev jî nîşana şermokî û parêzbendiyê di danûstandinê de ye yê din, û tê zanîn ku ev tora gav bi gav ji hev vediqete her ku mirov hest bi nasîn û pêbaweriyê bike. Her wusa, ger mirov di meclîsê de bisekine û destê xwe dirêjî aliyê xwe bike û destê din jî li ber sîngê wî bigire, wê demê ev hesta xerîbiyê û xwesteka xwe ya xurtkirinê îfade dike.

5- Tevgerên adaptasyona (gûncandina) laş, ew tevgerên ku em ji zarokatiya xwe de fêr dibin û bi awayekî nehişmendî pêk tînin, wek şuştina poz û serî, an ziwakirina rû bi destmalekê (Xizir, 2013: 108-110).

Girîngiya gihandina zimanê laş

Rastgoy: Li cihê ku hest bêyî derew û eşkere tene diyar krin, û kes nikaribe veşêre, ev yek dibe sedema zêdebûna baweriyê di navbera her du aliyên gihandinê de.

Bandor: Li gihandinên devkî bihêztire, û dema ku gihandina devkî bi gihandina nedevkî re nakok be, bandora gihandina ne devkî xurtir dibe.

Îfade (Derbirîn): Gihandina ne devkî dikare bi hêsanî hest, raman, helwest û baweriyên îfade bike.

Rastbûn: Cihê ku gihandina nedevkî hest bi awayek rasttir ji gihandina devkî îfade dike, ku dibe ku were xêzkirin û xeletîkirin.

Rêxistin: Girîngiya gihandina ne devkî di pêvajoyên gihandina kolektîf de di warê birêxistinkirin û bi rêkûpêkkirina gihandinên di navbera kesan de bi riya gihandina ne devkî bi îşaret an îşaretan zêde dibe.

Lezbûn: Li cihê ku îfadeya di gihandina nedevkî de li gorî gihandina devkî bilez e.

Tesdîqkirin: Girîngiya gihandina ne devkî di tesdîqkirina naveroka peyama devkî de heke pê re têkildar be zêde dibe.

Berdewamî: gihandina ne-devkî di bîranînê de ji gihandina devkî aramtire, ji ber ku ew bi wêneyên ku têne dîtin ve girêdayî ye û ne bi peyvan.

Kurtekirin: Cihê ku gihandina ne-devkî gelek peyvan di forma tevgerên hêsan an sembolên diyarker de kurt dike, yên ku hewceyê gelek peyvan in.

Kêmkirina astengên gihandinê: Gihandina ne devkî astengiyên gihandinê û faktorên tevliheviyê yên ku di gihandina devkî de rû didin derbas dike, di nav de astengiya cûdahiya zimanî di navbera her du aliyên gihandinê de (El-Aliktirunye, 2012: 131).

Bi karanîna zimanê laş çend şîyanan hewce dike, wek:

- 1- Çihê rûniştinê bandorek mezin li ser îqnakirinê dike, wek nimûne rû bi rû rûniştina we hest dike ku hûn di şer de ne, azadiya tevgerê tune ye, ji ber vê yekê baştirîn awayê rûniştinê rûniştina li quncikekê ye, ew denîştina bi yek goşey (45) derecyan rûniştin rêz dike, paşê bi hev re rûnin, ku hevaltî û wekheviyê nîşan dide.
- 2- Dabeşkirina dîtinên me bo mirovan, ne tenê kesek an çend kesan.
- 3- Di dema dîtinê de şandina çend peyamên fîzîkî.
- 4- Xwe ji tengezariyê (girjyê) dûr bixin, zêdehyê neke ji kêfê.
- 5- Girîngiya li ser paqîjiya cîlan û paqijî û bi helbijartina dirûst.
- 6- Divê livînên destan kontrol biken da ku îfadeyên xerab nîşan nedin.
- 7- Livînên bi cihekî derbasî cihekî din encam bidin ji bu çalakî û pêbawerî bi xwe bûn, nabît destên xwe ber bejna xwe şor bikey û yan destên xwe li serêk allînî nabît û zêde li jor û jêr nenêrin.

8- Têkiliya bi destan, wek hejandina destan an danîna destan li ser milê, bandorek pir efsûnî heye, nemaze ji bu mirovên hestiyar, ku rehetî û ewlehiyê dide (Dizeyî, 2013: 31-32)51.

Niha hûn dikarin xislet û taybetmendiyên kesayetiyê her kesî nas bikin, bêyî ku wî yek peyvekê bipeyve, her çend we berê wî nas nekiribe jî, ji bo naskirina niyeta kesên ku pê re diaxivin, ji ber vê yekê vekolînen derûnî û civakî bi şîrovekirina sembolên tevgerên laş ên ku gelek tiştên ku mirov di sînga xwe de vedişêrin diyar dikin, û bi vî zimanî hûn dikarin rêya xwe nas bikin, heta ku ew diaxivin Ev ziman raman û rên kesane bêyî bikaranîna peyv û tîpan digihîne, û bi heman awayî hûn dikarin peyamekê ji vî kesê ku hûn pê re mijûl in, bêyî ku yek gotinê bi bêjin û vî zimanî bişînin. Ji hêla gelek psîkologan ve hatiye bal kişandin ku bi gelek vekolînan gihîştine wê encamê ku ji % 55 ê pirtir sohbeta di navbera mirovan de nerasterast, bi nîşan, tevger û pêşniyaran pêk tê (Xidir, 2013: 107).

Formên zimanê laş û girîngiya zanistî

1- Bişîrîn, nîşana bû

Razîbûn an pesendkirin an razîbûn.

Bi mamosteyê re bi pênuşê dinivîsin:

Nîşanek ku xwendekar heye:

Nêrîna xwe bidinê, bişopînin û guhdarî bikin.

2- Dest li poz, çav, an guh didan.

Nîşaneyên ku xwendekar:

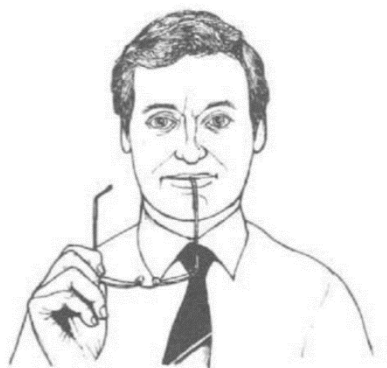
Agahiyên nerast dibêje.

Nîşaneyên ku xwendekar:

Ew hewl dide ku pêşiya peyvan bigire, ango ew dixwaze

Dibêjît, lê dudilê.

4- Kulikê (yaxa) cilê xwe bikişîn

Nîşana ku xwendekar:

Ew ji tiştê ku guhdarî dike rehet nabe, ji ber ku axaftin dibe ku şerm bike.

5- Bircên jor, bircên xwarê, bircên li pêş.

Nîşan dide ku mamoste:

Di derbarê van tevgerên laş de fikra kê heye?

Axaftvan û pisporek afirîner kîjan trendan bi kar tînin?

6- Tiliya xweya nîşan dide bînin da ku rave bikin an pêşkêş bikin

Nîşanek ku bikarhênerê wê pratîk dike:

Gef, sûcdarkirin.

Û çî bêtir mirov wê bikar tînin ji ber ku haya wan ji bandora wê ya neyînî tune.

7- Dest an çengê li ser kulmê (alekê) danîn

Nîşana ku xwendekar:

Di halekî bêhtengî û haletekê derûnî deye.

8- Pelê hêjîrê, da ku dest li binê qada kemberê were danîn

Nîşana ku xwediye wê ye:

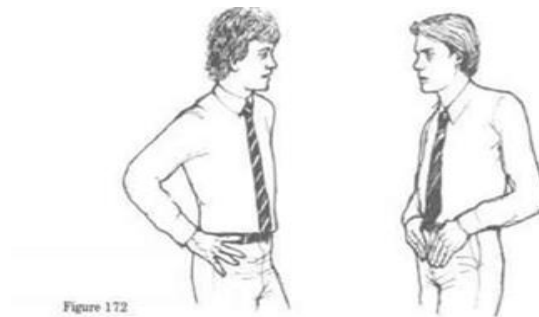
Ji tiştekî ditirse yan jî baweriya wî kêmbûye.

9- helwesta parastinê,

Ew dorhêla ewlehiyê ye ku xwediye wê di navbera xwe û yê li pêşberî xwe de datîne û ev nîşaneke:

Bi yê li pêşberî xwe razî nabe, ya ku heye qebûl nake.

10- Li ser lingekî radiwestin, destên danîte ser hev
nîşane ji bo:

Razemendi bi tevahî ji bo beramber.

11- Lêv xwar

nîşane ji bo:

Tûrebon, hêrs an nerihetî.

12- Dema ku hûn bi vî rengî destên xwe bi xwendekarên xwe re dihejînin

Ev nîşane:

Hezû û hurmeta we ji bo beramber heye.

13- awira çavan

Tengbûna(tesikbûna) çavan

Ne pejirandin an hestek neyînî.

(Adham, 2023).

Her weha xişteyê jêrîn wateya hin nîşanên laşî

Zimanê laş	Wate
Dest liyek xişandin	Li bendê maynê digihîne
Dest xistine ser romet	Nerîn û raman digihîne
Dest le poz dan û xwrandin dema axaftinê de	Redkirin û guman û derewê digihîne
Xurîniya çavan di Di dema axaftinê de	Guman û bawerî nebûn
Tiliyên xwe li pişt xwe dikşîndin	Toray û dudiliyê radigihîne
Bişirîn kenî	Evînê digehînt
Dest xistine ser çokê	Lezgîn û dijminatiyê digehînt
Lingê danî ser lingê xwe û bilivîn	Bêzarbûn digehînt
Rûniştin û durkeftina ligan	Xawbûn kiranewe digehînt
Destên xwe deynin ser pişt serê xwe û lingên xwe bihejînin	Baweriy bi xwe bûn digihîne
Rûniştin û vekirina destên xwe	Rastgoy û rastbûn û dilsoziyê digihîne
Pozê goşîn û çavên niqandin	Nirxandina xerab ya axaftinan
Dest li pirê (pirçê)kirin	Dudilî bawer bi xwe nebûn digihîne
Dest li ser milan	Hewl dide bo biryardanê
Dûyrketina çavan ji axivanî	Bawer pênekirin digihîne
Xwarina neynûkan	Hestên nerehetî û hêrsê turebonê digihîne
Dest li guhdan	Dû dilî û dil rawkê (waswas)ê digihîne
Vekirina bişkoka (qûmça) çakê	Rehetî û hêdîbûn û nermî digihîne
Dûyrkirina destên li ser laş	Bawerî bi xwe bûn bo her karekî
Nivîsandina dest bi laş	Xweparastin û tirs
Ser leqandin (hişandin)	Berdewamî û bandor û

	guhdarfêkirin
Bawîşik û bawîşkdan	Bêzarbûn
Berdewam di danişînê de	Bawerî bi xwe bûn
Birî heldan digel bişirîn ne sirûştî	Henek dîkin
Dirî heldan û poz livandin	Sersam bûn bawer nekirin
Livînên zêde li ser kursiyê	Dudilbûn, nerehetî û westandin

(Dizeyî, 2013: 33-34).

Aliyên kesan dikarin li ser bingeha pêvajoya gihandinê li ser çend polên jêrîn werin dabeş dîkin

- 1- Rûyên vekirî: Ew rûyên ku bi piranî bişirîn in, ew rûyên dilgeş in ku gihandinê teşwîq dîkin, di pêvajoya gihandinê de rehetî û vebûna psîkolojîk didin. Ev rû di pêvajoya gihandina bi kesên din re rûyê çêtirîne.
- 2- Rûyên bêlayan: Ew rûyên ku dikarin bi hêsanî û zû ji vekirîbûnê ber bi cidiyetê ve biguherin, dibe ku hûn wan bibişirîn bibînin û dû re ji nişka ve bizivirin qermîçî û kirêt. Li vir, ferd dema ku bi wan re mijûl dibe di zirarê de ye, û divê ew li hêviya wê veguheztinê be, ji ber vê yekê ew ji vê veguheztina bilez a rewşa rû bandor nabe heke ew bixwaze pêvajoya gihandinê bidomîne.
- 3- Rûyên cidî: Ew rûyên ku her dem bi ciddî ji kesên din re xuya dîkin, gelo rewşa gihandinê dibe sedema bişirîn an cidiyet, û rewşa wan a psîkolojîk bextewar be an wekî din be, û ji ber vê yekê di jwariya însiyatîfa kesan heye ku bi wan re mijûl bibin. Dibe sedem ku nêrîna destpêkê ya derbarê wan de ji gihandina bi wan re dûr bikevin Ji ber rûyên wanê giran, û zehmetiya têgihîştina rewşa wan di dema gihandina bi wan re (El-Aliktirunye, 2012: 72).

Li ser zimanê laş henekek heye ku girîngî û rastiya vî zimanî nîşan dide:

Rojekê mamosteyekî zanîngehê ders dide xwendekarekî fît dike, mamoste li paş xwe nêrî û jê pirsî: ‘Ew kî bû?’ Lê kesî bersiv neda. Piştî demekê mamoste dîsa dest bi mamostetiyê kir, her dîsa wî xwendekarî fît kir. Mamoste pirsî ‘ka ew kî ye?’ Wek berê kesî bersiv neda, mamoste rûnişt û got: Ji xwendina îro bes e, ez dixwazim ji we re serhatyeka xwe bibêjim, şevê dereng min otomobîla xwe bir benzînxaneyê da ku sotemeniyê bigirim, di vegerê de keçeke bedew destê li otomobîla min girt û min destê wê girt û serim xist, piştî ku me hev dît, keçikê hejmara telefona xwe da min û got birayê min xwendekarê te ye, min got ku yek ji wan xortekî xebardare ku pir caran fît dike, bêtî ku haya wan jê hebe, xwendekarên polê yekser li wî xwendekarî ku fît kiribû nêrî. Îcar mamoste got: Rabe bira, sêwî, min doktoraya xwe belaş negirt ye (Dizyî, 2013: 32-33).

2. 5. Şiyan û Îqnakirin (Razîkirin) Gihandina bi Bandor

Îqnakirin şiyana bandorkirina kesên dine ku bersivê ji wan bi dest bixe. Îqnakirin pêvajoyeke ku armanc dike ku aliyek din (kesek / kom /...) ramanek an ramanek diyar qebûl bike an jî çalakiyek diyar bike. Ango, razîbûn amrazê ku meriv bigihîje armancek taybetî, ku dibe ku agahdariya / rêgez / tevgera laneyekê din biguhezîne.

Îqnakirin yek ji şiyana pêwîst ên her kesekî ye, bi giranî bi şarezayiya gihandinê ve girêdayî ye û di hevpeyivînên kesane û guftûgoyên komê û civîn, danîştinên danûstandinan û bernameyên hişyarî û şewirmendiyê û axaftinên bi rêber û berpirsan re tê bikaranîn (Ebû El-Nasr, 2009: 168).

Razîker: Kesê ku sûdmend di qanihkirinê de beşdare û pir berpirsiyare û hewceyê çend şahrezayî (El-Aliktirunye, 2012: 128).

Îqnakirin yek ji awayên axaftinê ye bi yê din re, û ew yek ji şiyana girînge ku di diyaloga mirovî ya bi bandor de hewce dike, ev şiyana ji bawerîya hundurîn a takekesî ya li ser girîngiya razîkirina kesên din li ser mijarek taybetî vedigere, û ew rêbazek bandorkere di gelek warên jiyanê de, çî li ser astek kesane an jî komî. Îqnakirin hewildanek ji aliyane ku di aliyek din de guherînekê pêk bîne da ku bi

delîlên hişmend, arguman û delîlên mentiqî raman û ramanên wî qebûl bike û wî ber bi xwe ve bibe, çî ev îqna beşek be an jî hemî be.

Pêvajoya îqnakirinê di danûstendinên hêsan de derdikeve holê. Ji qonaxên destpêkê yê jiyana mirovî de, ev kome bi hev re dijîn, bi hev re tevdigerin, ji bo ku bandorê li hev bikin û bikevin bandorê. Pêvajoyek ku tê de guhertin, guherandin, danîn, an avakirina ramanek an rênişandaneke diyar dibe. Li cihê ku aliyên peywendîdar di vî warî de girîngiyek mezin didin firotina qanihkirina kelûpelên xwe di medyayê de, ji xeynî qadeke din a ku bi îqna siyasî ve girêdayî ye, ji ber ku ew ji bilî qada kampanyayên civakî, ji bilî ku xwe bispêrin û di mijarên kûrtir de bi cih binin, ji ber vê yekê û ji bo gihîştina bi armanca vê pêvajoyê, divê hewldanên bîrîn, di warê pêkanîna herî baş a her cure karvedana de û herwiha xwe pişit bestina bi delîl û belgeyan de.

Îqnakirinê wekî pêvajoyek, hêmanên pêvajoya îqnakirinê û bingeh û teoriyên wê, herweha stratejî, teorî, model, teknîk û rêbazên herî girîng binirxînin û herweha girîngiya razîbûn, û hêmanên serkeftina wê, ji ber ku ew pêvajoyek yekgirtî ye ku gelek faktor beşdarî serkeftina wê dibin.

Gelek pênasayên zanistî yê îqnakirinê hene, di nav de:

- Bikaranîna axêver an jî nivîskar ku layenek dikarî bandorê li guhertina helwest, meyl û reftaran bikin.
- Piroseyeka fikrî ya ku tê de yek alî hewl dide bandorê li yê din bike û wî bike bindestê ramanek an bûçonekê.
- Pêvajoya veguherandin an veguheztina nerînên kesên din berbi nerînek armanckirî (armancdar).

Bi van gotinên jorîn, em gihîştin vê encamê ku proseya îqnakirinê karek yekgirtî ye ku ji wergirtin û wergirtina agahdarî, ji bo şander (îqnakar) şiyaniyêna gihandinê hewce dike, û di encamê de gelek pêkhate, şiyaniyêna razîkirina kesên din hewce dike (Berkous, 2005: 6).

Îqnakirin wekî pêvajoyek

Ger em ji nêz ve li îqnakirinê mêze bikin, em dibînin ku ew pêvajoyeke ku ji hêla çend qonaxan ve tê parve kirin heya ku ew bigihîje encamek tê xwestin, ku bandorê li tevgera kesan dike (Mîsbah, 2010: 244). Di helwêst, bawerî, nîyet, mebest an jî reftaran de, ku pêvajoyeke ku armanc jê guhertina helwêst û tevgera kesek an komekê ye, li hember bûyerek taybetî an kes an kesên din, û ev yek bi karanîna peyvên nivîskî an jî axaftinê pêk tê. agahdarî û hestan ragihîne, û encamdan an berhevokek wan, ku ew jî amûreke ku pir caran ji bo peydakirina destkeftiyên kesane yê wekî: kampanyaya hilbijartinê, danûstandinên bazirganî, an yê din tê bikar anîn, û armanca mebest di pêvajoya îqnakirinê de ji hêla razberker ve tê hesibandin, çî rasterast an jî nepenî, û vekolîner Pettingus îqnakirin wekî hewldanek bi mebest ji aliyê şanderê ve ji bo guhertina bawerî an meyl û reftarên wergirî bi navgîniya şandina hin peyaman (El-Hadidi & Saad & Îmam, 2004: 70), bi vî awayî, li vir pêvajoya îqnakirinê bi qonaxan an rêzek operasyonan pêk tê ku di xalên jêrîn de tene nas kirin:

1- Qonaxa hişyariyê

Ew qonaxe ku tê de ferd an grûp yekem car raman, têgihîştin, an rêyek nû diceribîne û di vê qonaxê de dibe ku ferd tiştê ku jê re hatiye gotin bihêle, an jî bi tevahî red bike.

2- Qonaxa berjewendî û giringpêdan

Di nav wan de, kes an kom hewil dide ku asta berjewendiya xwe di vê mijarê an rêgezê de bike, û ferd xwesteka xwe çêdike ku rastiyên ramanê bizane û li ser bêtir agahdarî bigere, û ferd ji hêla derûnî ve bêtir tê girêdan ramana. Dibînin ku çiqas eleqeya wî bi vê meselê an rêgezê re heye, û bîrûke di wî de çêdibe û ew li ser wê bêtir agahdarî digere û ferd ji hêla derûnî ve bi ramanê re bêtir tê girêdan (Nezahet, 2008: 28).

3- Qonaxa Nirxandin û hevsengiyê

Di wê de, ferd hewil dide ku sodên ku ev mijar an meyla nû dikare jê re pêşkêş bike û şert û mercên wî yê heyî bi rastî pêşkêşî wî dike, di wateya hevsengiya di navbera rewta an guhertina raman û meylên kevn de û sodên an

Berjewendiyên ku ji her vebijarkê derdikevin, çi madî çi manewî (Mîsbah, 2010: 225).

4- Qonaxa Hewildan an Hilbijartinê

Hilbijartin, ceribandin, an hîskirina nebza tiştekê ji hêla kesek an komê ve ji aliyekê ve û hewl dide ku nas bike ka meriv çawa jê sûd werdigire ji hêla din ve, an heke ew ji kêrhatîbûna wê piştrast be, ew biryar dide ku wiya bipejirîne, di asteke mezin de bikarbêne, lê eger ew bi kêrhatina wê ne bawer be, biryar dide ku wê red bike (Nezahet, 2008: 28).

5- Qonaxa pejirandinê (isbatkirinê)

Ku ferd an kom bi ramana nû bi devkî û pratîk digihîje rewşa îqnakirina tam û dibe beşek ji pêkhateya çandî an civakî ya kes û komê (Mîsbah, 2010: 225).

Girîngiya îqnakirinê û hêmanên serkeftina wê

Heta ku îqnakirin bi armancekê ve girêdayî nebe, ne mimkûn e ku meriv bigihîje girîngiya îqnaetê, û girîngiya îqnakirin, bandor û danûstendinê di navbera mirovan de heye, ji ber ku xwedê teala wan bi aqil ji hev cuda kiriye û kiriye mijara erkê û bi destxistina wê. ew debara jiyana xwe dikan, lewra bi hev re mijûl dibin û bi cûrbecûr danûstandin û gihandinê bi hev re dipeyivin, çawa ku hestên wan hene ku bersivê didin sedemên qencyê û teşwîqên wê, herwiha hişyariyê dide sedemên xirabî û xirabiyê. Encamên wê, û dema ev hestên hanê rabin, wê bandor û bandûr çêbibe û di hemû warên jiyana û çalakiyên wê yên cûrbecûr de, wek bazirganî, perwerde, siyaset û yên din, diyar dibe (El-Humeydan, 1426h: 18). Di van danûstendinan de tê pêşbînîkirin ku rastbûn û pêbawerî û herweha dirûstbûn nîşan bidin, wekî mirovên ku bi taybetmendiyên baş ve ne, nikarin bibin mijara pêbaweriya kesên din, û ji ber vê yekê li vir têkçûna pêvajoya îqnakirinê û girîngiya wê di nav de, jiyana me ya rojane (Milar, 2001: 6).

Pêvajoya îqnakirinê ne tenê bi kirîn û firotinê, an di warê gihandinê û jiyana rojane de, û di warên sazî û rêxistinan de, ku ferd di jiyana xwe ya rojane de rastî bi dehan hewldanên îqnakirinê tê, û helwesteke. Faktora girîng di gihandinê mirovî û

danûstendina civakî de, ji bilî ku kurtebiriya komêk baweriyane, ji bo reftar û kirinên kesan jî ji bo spekulasyonê girînge (Rizk, 1994: 24).

Em dikarin bibêjin ku her aliyek di çalakiyek gihandinê ya taybetî de partiyek gihandinek pêk tîne an temsîl dike û ji ber vê yekê em dêûbav bi zarok û hevjinên xwe re û herweha mamoste û bazirgan û bijîşk û nivîskar û bangxwaîz û em ji vir pê ve tiştek ji sedema berjewendiya neteweyên bêhêvî yên cuda fam dikin, û hejmareke zêde ya vekolînên ku di derbarê wê de serbixwe an di çarçoveyek cûda de têne kirin, ew mijarek balkêşe di derdorên cûrbecûr yên zanist û dîsîplînan de, wek mînak. Di warê îdarî de, yan jî medyayê bi taybetî û qada perwerdeyê û qada siyasetê û qada axaftinê û rewanbêjiyê û... hwd. Ku ji aliyê Xwedayê mezin ve ji wan re hatiye dayîn û ew bi başî bi kar anîna vê şiyana xwe û bi rêvekirina wê de serketî ne (El-Humeydan, 1426h: 20).

Ji ber vê yekê, em dikarin bibêjin ku proseya razîkirinê pêvajoyek tevliheve, ku gelek sedem û hûrguliyên piçûk hene ku di danûstandinên xwendekaran de xwedî girîngiyeke mezin û bingehek bingeîn û navendî ne, ji ber ku ev sedemên îqnakirinê dibin sedema afirandina an jî pratîka gihandina bi bandor, ku ji aliyê xwe ve bi faktorên derûnî û civakî yên kesê qanihker ve girêdayî ye, herweha tiştê ku bi taybetmendiyan laşî ve jî têkildar e, nexasim ku jê re tê gotin aqilê îqnakar û pêbawerî û cidiyet û şiyane gihandinê û yên din, faktorên ku di aktîvkirina pêwendiya navxweyî de xwedî rolek girîng û pir girîng in.

Ji ber vê yekê, em dikarin girîngiya îqnakirinê bi şînordar bikin:

- 1- Ji ber ku mirov bi xwezayê civakî ye, li gerstêreke berfireh dijî, li wir bi gelê xwe û jîngeha xwe re mijûl dibe û bi wan re têkilî datîne û ev yek bi awayên têkilî û gihandina mirovî pêk tê, ku di encamê de gihandin û têkiliyên û danûstendinê pêk tê.
- 2- Di rojekê de bi dehan operasyonên qanihkirinê tê kirin, lê gelek ji wan bi destê me nayên hîskirin, pêwîste bi sir (nihênî) û mijar û mercên vê were zanîn.

3- Ji bu civakeke ku têra xwe bi hewcedariya bikaranîna amûrên şaristaniya pêşkeftî yên wekî teknolojiyên pîşesazî û çandinî û aborî û pîşeyî nebîne û pêşdeçûn û pêşkeftina wê jî diware.

4- Serkeftin û berhemên me gelek bi şiyane me ya razîkirina kesên din ve girêdayî ye (El-Alaq & El-Tayî, 2009: 122-125).

Tiştêkî xwezayî ye ku bi zelalî gihandina xwestekên aliyê din û razîkirina wan bi wan yek ji armancên herî girînge ku mirov lê digere ku bigihîje, ji ber ku em ji îqnakirinê sûd werdigirin ku ew ji me re jîngehek nasîna bi wergir û pêkanîne re ava dike, ji hewcedarî û danûstandinên me yên rojane (Hebîb, 2001: 18).

Di vekolîna me de, îqnakirin yek ji stûnên girînge di rengvedanên zanîngehê yên rojane yên xwendekaran de, û di çalakîyên gihandinê de xwedî girîngiyeke bilind û mezin û diyarker e, û beşdariya wê di şêlûbûn û aktîvkirina gihandinê û rakirina astengan û astengiyan de ye, astengên ku di hemû qonaxên zanîngehê de temsîl dikin û pîrsgirêkan diafirînin, yên ku di serî de ji vê yekê wêdetir di bin bînpêkirina armancan de ne, ji bo projeya îqnakirin û bandorkirinê, li gorî plansaziyeke stratejîk a ku li ser bingehe zanistî hatiye avakirin, gav bi gav pratîkkirina îqnakirin û bandorê.

Li vir mebest ewe ku yê ku qanîh dike, hêdî hêdî di tiştê ku dixwaze pê razî bike, dest bi mijarên hevpar ên ku li ser li hev hatine kirin dest pê dike û herweha li ser prensîpa ku rastî dikare di gotinên yek ji aliyan de be, û derew jî û pilebedinî di mebesta îqnakirinê de, bandor û qebûlkirina bersiva ku dikeve ser ya din, her çend kêr be jî.

Gelek hêma hene, di nav wan de yên ku bi karanîna zimanê hestiyarî (hestê mirov) ve girêdayî ne, wek nimûne, wek rûbirûbûna yê din bi hêz û domdarî (xweragirî), û her weha rasîbûn di axaftinê de, kurtahî û aramî di hestan de, şopandina reftarên qanîhker û dûrketina ji tevgerên ku diyar dikin, balkişandina li ser îfadekirina amadehiyê an guhdarîkirina peyvên axêverê, û îfadekirina pêbaweriyê (Milar, 2001: 77-78). Têgihîştina rast û saxlem ji faktorên sedemî yên ku bi destwerdana gihandinê ve dibin sedema guhertinê, û herweha nirxandina formên

curbicur an alternatîfên destwerdanê bi armanca zanîna ya herî bibandor, û destnîşankirina kîjan ji van faktorên sedemî dibe sedema guhertinê bi navbeynkariya gihandinê. Her weha dema ku ji bo belavkirinê û şopandina ramana baş û sazkirina wê, bijartina amrazên herî guncaw û hilbijartina pêkhateya civakî ya ku li ser hawîrdora ku raman tê de xuya dibe û tê weşandin serdeste hewce dike (Jad, 2003: 264).

Rê û rêbazên îqnakirinê

Ji bu ku îqnakirin bandora xwe li ser kesên din bi dest bixe, gelek rêbazan bikar tîne ku bandorê li ser xwe dike an jî wêneyê nêzîkî hiş dike. Ji van rê û rêbazan ev in:

1- Delîl û belge

Ji bu ku ew bêtir bibandor be, divê ew delîlek bihêz be ku cihê guman û dudilîyê nehêle, ji ber vê yekê divê ew bi hiş (eqilî) re hevaheng be.

2- Gotinên normal (asayî)

Ew rêbazên ku evîn rêzgirtin, bextewarî û kêfê nîşan didin, û mînakên wan bişîrîn (zerdexe), kêfxoşya rû, rûniştina bi eleqeya ji bo aliyê beranber, îşaretên diyarkirina nasîyê (aşnabûnê), hejandina serî û îfadeyên din ên laşî yên erênî.

3- Bikaranîna teknîka çîrokê

Li cihê ku çîrok bi bandor ji bo razîkirina kesên din tê bikar anîn, û ji bo ku bandora çîrokê li aliyê din bihêz be, divê çîrok rast û realîst be, û kurteçîrok ji çîroka dirêj bibandortir be, ji ber ku ders jê têne derxistin ew bi awayek zûtir.

4- Tecrûbeyên pratîkî

Ew delîlên meydanî ne ku rastiyeke pratîkî di şert û mercên wekhev de û bûyerên encam de diyar dikin, ji ber ku ew delîlên ku bi rastiya cîhana li dora me ve girêdayî ne, gelo ew delîlên kesane ne an jî li ser mirovên din in.

5- Gotinên pêşîyan

Ew peyv an jî biwêjên (destewajen) sembolîk in ku naverokek taybet diyar dikin û hêza xwe ji ezmûnên berê di encama dubarekirina xwe de girtine û li ber xwe belav bûne û bi çand û gelên cuda ve girêdayî ne. Ji bo ronîkirina wêneyê, nêzikkirina wê, hest û îmajê teorîk di sûretek parastinê de pir zêde gotinên pêşyan têne bikar anîn dersan bistînin.

Prensîbên pêvajoya îqnakirinê (razîbûnê)

Komek rêgez û prensîb hene ku divê di pêvajoya îqnakirinê de hebin, da ku bigihîjin armanca îqnakirinê, di nav de:

1- Daxuyaniya zelala a peyamê

Yek ji tiştên herî girîng ên ku di bin vê sernavê de ye, zelalbûna zimanê ku peyam pê tê formulekirin (dariştin) e, bi karanîna hevok û peyvên sadetir ên ku ji beramberî re nas dikin (Mîsbah, 2010: 22). Di heman demê de, ew naveroka gihandinê îfade dike, û li vir pîvana pejirandina vê peyamê derbasbûna demê an demek piştî wergirtina wê hewce dike (El-Serafi & Hemed, 2006: 100). Her weha di nav zelalbûna vê peyamê de nihêrînên ku bi îman û bawerîya wî ya rasteqîn ve girêdayî naveroka ku ew radigihîne ve girêdayî ne (El-Hadidi & Saad & Îmam, 2004: 77).

2- Têkiliya bi kesên din re û danîna têkiliyan di navbera wan de

Li cihê ku şansê qebûlkirina pêşniyar an ramana guherînê zêde dibe, heke ew li gorî hewcedarî, daxwaz û mebestên kesane yê endamên komê be û her ku diçe şans û îhtîmala qebûlkirina ramana guherînê zêde dibe, ew bi adet û dilsoziya komê re lihevhatî ye, bi danîna têkiliyan bi civatê re û lihevhatina di nav wê de (El-Serafi & Hamid, 2006: 99).

3- Objektîv (babetîyet)

Tê wateya helwesteke bêalîbûnê ya li hember guhdaran bêtî ku alîgir û pêşdaraziyên ku ji eşîrî, mezhebî, herêmî, netewey, îdeolojîk, an berjewendî û herweha bi alîgiriyan hestiyarî derdikevin.

4- Plansaziya baş ji bu pêvajoya îqnakirinê

Yek ji hêmanên wê yên herî berbiçav diyarkirina armanca rastîn a pêvajoya îqnakirina gihandinê, amûrên guncav û ramana di wextê rast de ji bû şandina peyamê ye.

5- Hesasiyet bi reaksiyonê (karvedanê)

Di gihandina bi aliyê din re, axêver bêyî ku bala xwe bide bersiv wergirî, dikare ji rewşa xwenasînê dest pê bike û di nav ramanên taybetî de bihele (Mîsbah, 2010: 22).

6- Bersiva baş a guhdaran ji peyama qanihkerê

Ev jî ji ber serencrakêşana wê yan jî girêdana wê ya bi berjewendiyên xwe yên rojane re ye, yan jî kêfa psîkolojîk û rizgarbûna ji zextên jiyana civakî tê de dibîne.

7- Guhdar ji pêşdarazî (pêşwexte) û têgihiştinên paşerojê yên der barê şanderê de dûr dikeve, tê wateya nebûna astengên derûnî, zanînê û civakî yên ku rola peyamên gihandinê yên qanihker vediguherînin hişyarî û psîkolojiya temaşevanan.

8- Rewşa şîndekarî ya Civakî

Ya ku dîrok û paşnavê wî ya pîşeyî di pêvajoya qanihkirina gihandinê de û navdariya wî di nav temaşevanên armanc de vedihewîne.

9- Baweriya zanistî ya şanderê

Ya ku nirxa ku ji hêla temaşevanên armanc û pêşkeftinên naskirî û civakî yên populer ên di nav qada gihandinê de hatî bidestxistin vedihewîne (Mîsbah, 2010: 226-227).

Sistratejiya îqnakirinê

Îqnakirinê bi çend stratejiyan ve girêdayî ye, di nav de:

- 1- Stratejiya dînamîk a psîkolojîk ew e ku mirov bi hiş, wijdan û hişê kesê din re biaxeve, çî bi ziman û çî bi wêne.
- 2- Stratejiya çandî û civakî: Şandkar li gorî adet û çanda wergir bi wergir re diaxive.
- 3- Stratejiya avakirina wate, ku hewl dide wate û têgehên nû bide nasîn (Dizeyî, 2013: 45).

Bingehên îqnakirinê

Pêvajoya îqnakirinê li ser çend bingeh û hêmanên ku alîkarîya karîgerîya wê dikin û digihêjin armanca ku bi alîyê din re bi dest bixin û pêk tê û ji van bingehên herî girîng ev in:

- Dest ji narsîsîzmê berdidin an li kesên din yên çav dinerin.
- Baweriya bi azadiya bîrûbûcon û raman û reftaran.
- Berçavgirtina bingehên hunera îqnakirinê, ku ya herî girîng ev in: xwebawerî, aramî û hizirkirin, evîn û rêzgirtin, bikaranîna hindik peyvan, pêşkêşkirina argûmanên xurt, lihevhatina ramanên pêşkêşkirî.
- Naskirina cûrê kesayetiya axêverê (bihîstî, dîtbarî, hestî).
- Beriya îqnakirinê dîplomasiya çepik lêdan û sitaîş bikar bînin.
- Axaftina xwe ya bi muxatabê xwe re bi rengêkî bijarte û bibandor biqedînin.
- Heger tu bigihî xirecîrêkê (binbestekê), dev ji razîkirinê berde û venegere nîqaşê (El-Aliktirunye, 2012: 138).

Yek ji gotinên naskirî ew e ku ji bû serketinê, ne girîng e ku hûn çî difikirin, bi qasî ku hûn dikarin vê yekê bidin aliyekî û her roj bi kêmanî bi rewşek me re rû bi rû dimîne, ku ew tê de ye. Divê hewl bidin ku kesek razî bikin ku di jiyana me de li

male an li ser kar û bi kesên din re tiştê ku ew dixwaze bike Ji bo ku hûn bikarin kesên din razî bikin, divê hûn van ramanên jêrîn li ber çavan bigirin:

1- Bandora baş li aliyê din bihêle.

2- Xwendina aliyê din û naskirina şêwaz û kesayetiya wî.

3- Di mijara îqnakirinê de helwêsta aliyê din bizane.

4- Guhdarîkirina aliyê din.

5- Axaftinê bi hev re ber bi aqil û hestan ve berin.

6- Bi awayekî mentiqî û rêkûpêk û balkêş û bi baldarî argûmanên qanîkirinê pêşkêş bikin.

7- Pabendbûna bi zelalî û rastbûnê.

8- Dilsozî rêbaza herî kurt a îqnakirinê ye (Ebû El-Nasr, 2009: 168-169).

Ali Barghout di pirtûka xwe ya bi navê "gihandina îqnakirinê" de balê dikişîne ser wê yekê ku xala destpêkê di prosesa razîkirinê de tiştê herî girîng e di prosesa razîkirinê de û li ser wê bingehe hûn di tiştê ku hûn dixwazin kesên din pê razî bikin de biser dikevin (Mîsbah, 2010: 22). Bi heman awayî, di nav bingehe herî girîng ên serkeftina îqnakirinê de, em dubarekirina peyamê, dubarekirina naskirî ya peyamê dibînin, ku li ber çavên gelek pisporan, nemaze pisporên reklamê, rêbazek zengîn, taktîkî û serketî ya razîkirinê ye. Ji bilî hejmûna giştî ya agahdariyê, ji ber ku ya paşîn û çarçoveya naveroka ku ev agahdariya ku di peyamê de ye, û hejmûna pêwendiya ku kesek dikare werbigire dikare bandorê li bandora gihandinê li ser wî bike (Talat, 1983: 19), Her weha faktorên girêdayî şarezayên bingehe ên gihandinê û axaftinê û du jî bi deşîfrekirinê ve girêdayî ne, ango xwendin û guhdarîkirin, her weha şiyana fikirîn û girankirina tiştan (El-Hadidi & Saad & Îmam, 2004: 75).

Van bingehe hanê pir bi mentiqê vekolîna me re derbas dibin, ji ber ku gihandina di zanîngehê de rêgezên wê hene ji bo ku bigihîje mebestê, ku ew jî îqnakirine, ji ber ku ev gihandine li ber astengên ku pêşî li wê digire. Di nav

xwendekaran de di çarçoveya bi heman şêweyî û herwiha dabînkirina objektîvbûnê û rola wê ya mezin di serkeftina gihandinê de ji bilî pêvajoyê li gor stratejiyeke gihandinê ya taybet û li gor merheleyek zanîngehê û herwiha li gor gavên zanistî yê vekolînkirî.

2. 6. Pîvandina Şiyanên Gihandinê Bi Rapirsyaka Taybet

Berya em dest bi forma rapirsê bikeyîn, pêdîfye em kurtyekê liser zanîngeha Dihokê behis bikeyn, zanîngeha Duhokê li rêkeftî 31-10-1992 hate damezrandin. Zanîngeha Duhokê di destpêkê de ji du kolejên pîzîşkî û kolîja perwerdeyê pêk dihat û 149 xwendekar hebûn. Niha li zanîngeha Duhokê 19 kolîj hene ku ji 67 beşan pêk tê. Û niha salane nêzîkî 20.000 hata 30.000 xwendekar lê derdikevin û dibine keresteyekê baş ji bo pêdiviyên jiyanê, û 1.827 mamoste û 2.527 karmend hene. Li vir pêdivî dike em vekolîne liser zanîngeha Dihokê bikeyn.

Di gorî rupela Zanîngeha Dihokê ya internetê, zanîngeh endamê van komeleyên xarê ne:

- ✓ Komeleya Ewropî ji bo Perwerdehiya Bilind.
- ✓ Yekîtiya Zanîngehên Cîhanê.
- ✓ Yekîtiya Zanîngehên Erebi
- ✓ Programa Erasmus Mundus

Bi vî şêway jêrîn me ev rapirsîye aristey xwendekarên Zanîngeha Dihokê kirye

Xwendekarên hêja,

Li jêr ji bo we çend pirs hene. Ji kerema xwe yê rast ji bo we îşaret bikin. Piştrast bikin ku agahdariya ku hûn di dema nîşankirinê de didin dê li cîhek neyê bikar anîn.

Rapirsya - pîvandina Şiyanên gihandinê yê xwendekarên Zanîngeha Dihokê

Nîşana (✓) beramber bersiva rast debine

Ji	Taybetmendî	di Gel Nînim	bê Layenim	di Gel da Me
1	Erê to bi şêweyekê serekî guhdariya rastiyan dikey?			
2	Erê to yê guhdarî bo bîruke û hestê axaftinkerî?			
3	Erê dema ku axaftinên axaftinkerî bi dilê te nebûn, dê axaftina wî birî û dê te bersiva xwe hebît beramber axaftina axaftinkerî?			
4	Erê demê kesek di axaftinê hizir û bîrên te di çîne tşitekê dîtir, anko hizirek li def te peyda dibît?			
5	Erê demê guhdarîkirinê de, to di karî têbînî û zaniyariyan bi deye axaftinkerî?			
6	Erê to diyardikey ku yê guhdarî axaftinên axaftinkerî werdigrî, bû nimûne serî xwe di hejînî? Erê ser hejandina te derbrîneka raste ji guhdarî kirinê, an bitinê bo bûrandin û razîkirina axaftinkerîye?			
7	Erê rêkê bi kesên di tir didey didemê nîqaşê de axaftinên te bibrît?			
8	Erê hest û sozên te di livin demê guh li peyivên sozdarî di bî?			
9	Erê to di karî kesekî bi rêka cil û bergan helbisenigînî?			

10	Erê ji xwe pirsîyar dikey kû ew zaniyariyên guh lê dibî yên nuyî û babetîyanene?			
11	Erê to dikarî bisinahî bandorê li kesên derdûra xwe bikey?			
12	To dikarî demê pêdivî bi deye axaftinkerî bo veguhastina hizir û bîr û buçûnên wî?			
13	Di demê guhdarîkirinê da! to dikarî ji axaftinkerî bigehî û xwe bidanye cihê axaftinkerî, anku bi rolê wî rabibî?			
14	Demê kesek daxazê ji te diket guhdarbî bo arîşa wî, to dikarî arîşa wî parêzî dako kesekê dîtir guhlê nebî?			
15	Erê to bizavê dikey bi rêka çavî amajê peywendiyê digel axaftinkerî di demê axaftinê da bikey?			
16	Erê dê daxazkey axaftinker peyîv û rstên xwe dûbare biketeve jibo hindê to tê bigehî?			
17	Erê hevok û riste û bîrukên kesên di tir timam dikey di demê axaftinê da eger kêmasî hebin?			
18	Erê to zêdetir bi armancên kesên dîtir ve dihêye grêdan?			
19	Erê başe axaftinker di axaftin û gotara xwe de, alavên serdem û tekineluciyayê bi karibînî ji bo pitir gihandina armancê?			
20	Erê to dikarî bisinahî xwe bi her rewşekê da bi guncînî?			
21	Erê heker axaftinker kesekê dev xweş bî, to hez dikey digelda berdewambî heta dawîyê?			
22	Demê kesek bu te di axaftin bi şêweyekê gelek hêdî hizir û bîrên xwe dabrêjî, erê li wî demî to bê taqet dibî?			
23	Gava to xeletiyekê dikey, to danpêdanê bi xeletiya xwe dikey?			
24	Erê to dikarî bi her kesekî ra bisanahî dest bi			

	sûhbeta bikey?			
25	Erê to zoriyê dideye kesekî digel te bi axaftin?			
26	Erê to dikarî hizir û ramanên xwe bi devkî bi deye diyarkirin?			
27	Di demê nîqaşêde! demê ku liser mijarê nêrîneka te hebît, to her dem mafê axaftinê werdigrî û nêrîna xwe diyardikey?			
28	Her çend kesên beramberî te 'acz bi bin, to dikarî gutinên xwe bi bêjî?			
29	Erê to dikarî bi rihetî xem û xemên xwe ji kesên beramberî xwe bi deye diyarkirin?			
30	Erê to di wê baweryê dayî ku demê xeletên mirovan rast dikey, divêt rêz li kesayetiya wan bihête girtin?			

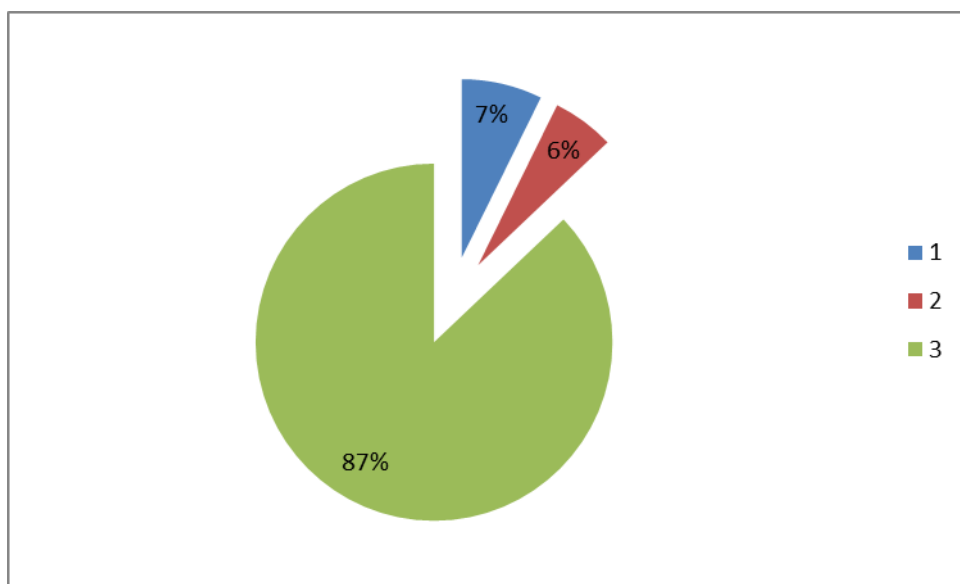
Nav û nîşanên zanîngehê; Zanîngeha Dihok; Beşa

Regez: Nêr ☐ Mê ☐

Xwecih: Parêzgeh ☐ Qeza, Nahiye, Gund ☐

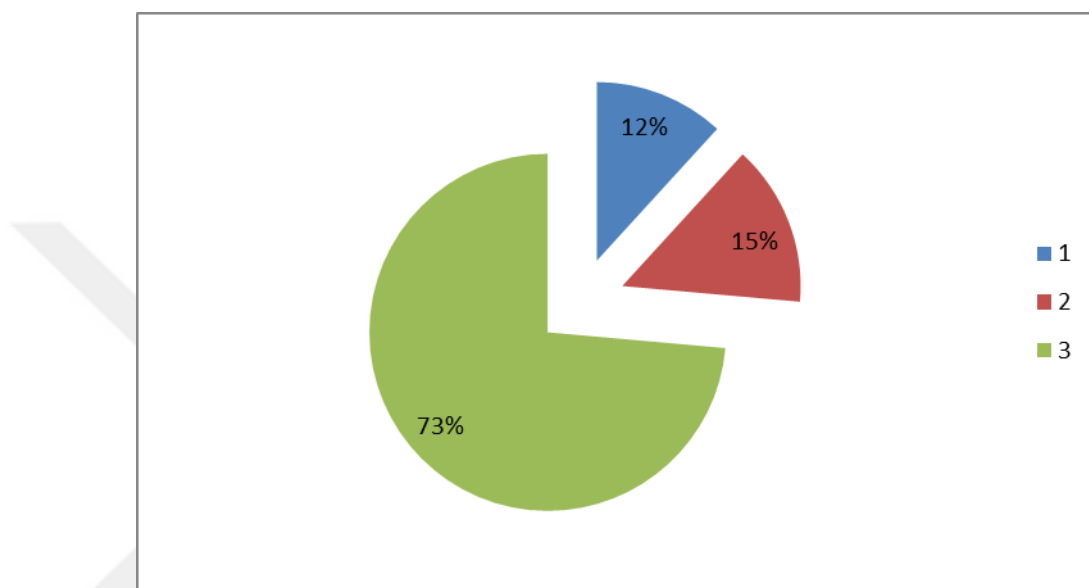
Di destpêkê de heweyên hêja agehder dikeyn kû ev rapirsye bi şêweyekê rêjey di nav zanîngeha Dihokê de hatye belavkirin, û ev bersivên hatîne dayîn ji kome 22.000 xwendekarn me bi tene 200 xwendekar helbijartîne bi şêweyê kitûpir. Piştî ev rapirs ye gehştîne destê me de hid ji wan bersiv liser hemî pirsane dabûn, lê me 178 xwendekar wergitî ne. Ji ber hindê di bît ev rêje kêmtir û kasî hebin û dibît hemî xwendekar digel van pirsane û bersivdana nebin. Derbaryê pirsane me li jêrin bi wêne ve dayne diyarkirin, ka bo her pirsê rêjeya wan diyarkirye û ke ji bû çî xwendekaran ev bersivên henê dayne, derbarê pirsên me de, me sê reng digel sê peyvan dayne diyarkirin ew reng evin rengê (Kesik + digelim) rengê (Şîn + digel nînim) rengê (Sor + bê layenim).

1- Sebaret pirsane yekê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to bi şêweyekê serekî guhdariya rastiyan dikey?” di bersivê de % 87 ji xwendekar bi şêweyekê serekî guhdariya rastiyan diken, beramber % 7 ê xwendekar guhder nînin bo rastiyan, sebaret xwendekar din kû bê layenin % 6 e ji xwendekarin e. Bi vî şêwey ew istiracyên me berî nihe behis kirîn, bi vî away xwendekarên zanîngeha Dihokê her xwendekarek xwedî taybetmendî xwe ye, lewra bi xwe re raste û xwe perest nînin û bi dilsozî û dil pakî bi xwendekarên dîtir û kesên dîtir dinava civakî derdora xwe re xebitê diken û reftarên xwe yekgirtî dikin.

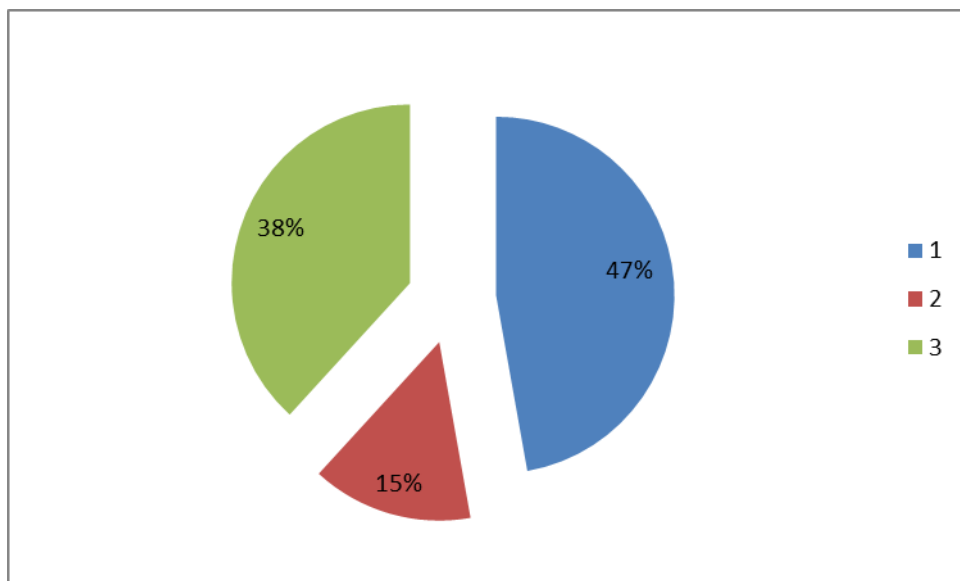

2- Derbarê pirsane duyan de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to yê guhdarî bo bîruke û hestê axaftinkerî?” di bersivê de % 73 e ji xwendekaran di

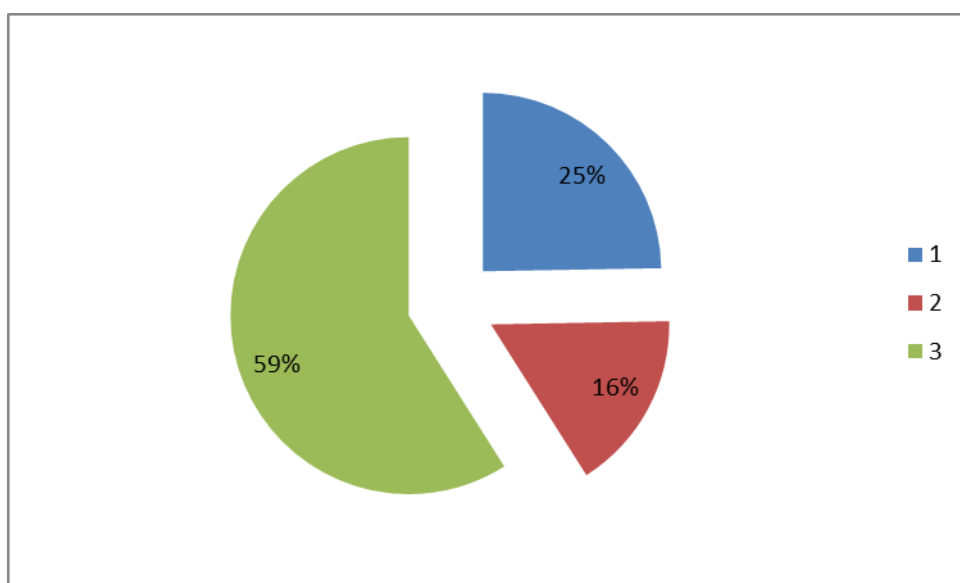
guhdarin bo bîrûke û hestên kesên beramber, çawa ku xwendekar dixwazin ku mirov li we guhdarî bikin, mirov jî hez dîkin ku guhdarî bike, ji ber ku ev yek xwendekaran ji hev nêzîkî dike û rêz û hurmeta di nev bera wan zêde dike. Her weha % 12 e xwendekar bi şêweyekê serekî guhdar nînin bo bîrûke û hestê axaftinkerî, sebarexwendekarên bê layen jî % 15 e xwendekarin, bi vî awayî guhdarî bo bîrûke û hestê axaftinkerî kû rêjeyaka baş ji xwendekaran digelin.

3- Sebarexwendekarên pirsa sêyan de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê dema ku axaftinên axaftinkerî bi dilê te nebûn, dê axaftina wî birî û dê te bersva xwe hebît beramber axaftina axaftinkerî?” di bersivê de % 38 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê guhdarîkirina nêrînên kesên cyawaz û xwendekar dihêlin ku kesên beramber hizir û ramana xwe bi dene diyarkirin û qebûl bikin, her weha xwendekarên zanîngeha Dihokê eû xwendekarên ku axaftina axaftinkerî di bibirin % 47 e, ev rêjeye jî zore lê beramberî xwendekarên kû digel birîna kesên dîtir nînin, sebarexwendekarên bê layen rêja wan ji % 15 e.

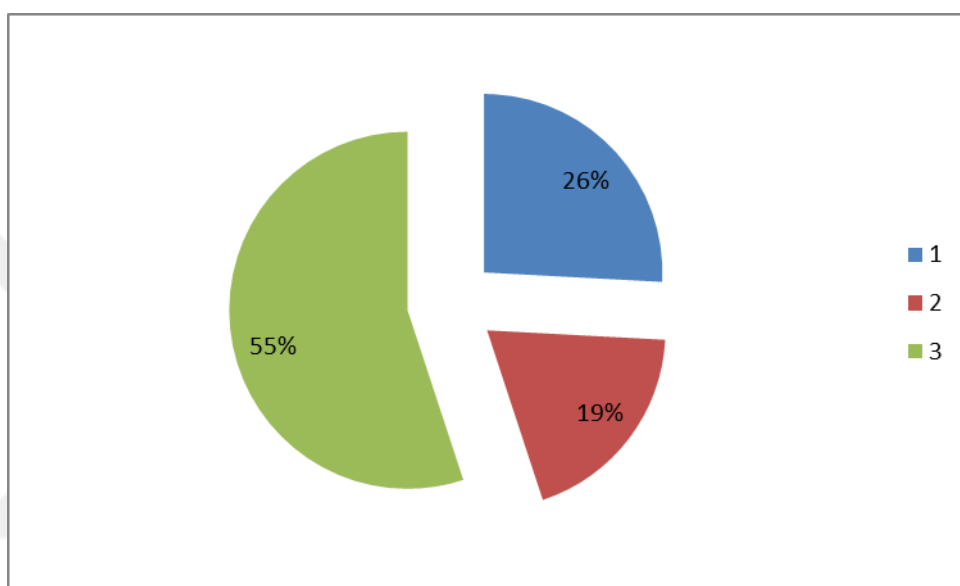

4- Sebaret pîrsa çaran kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Erê demê kesek di axaftin hizir û bîrên te diçîne tşitekê dîtir, anko hizirek li def te peyda dibît?” di bersivê de % 59 e, ji xwendekaran her zûy hizir li cem xwendekarên zanîngeha Dihokê peyda dibin, û xwendekarê nîşan didin ku şehrezay û pisporiya kesê din qebûl dike û rêzê li ramanên wî digire, her çend ew di gel wî jî ne reng be, hizrên nûy li cem xwendekarên zanîngeha Dihokê dirûst in. Di beramberda % 25 e hizir li dev wan peyde na bin. Herweha xwendekarên bê layen ji % 16 e.

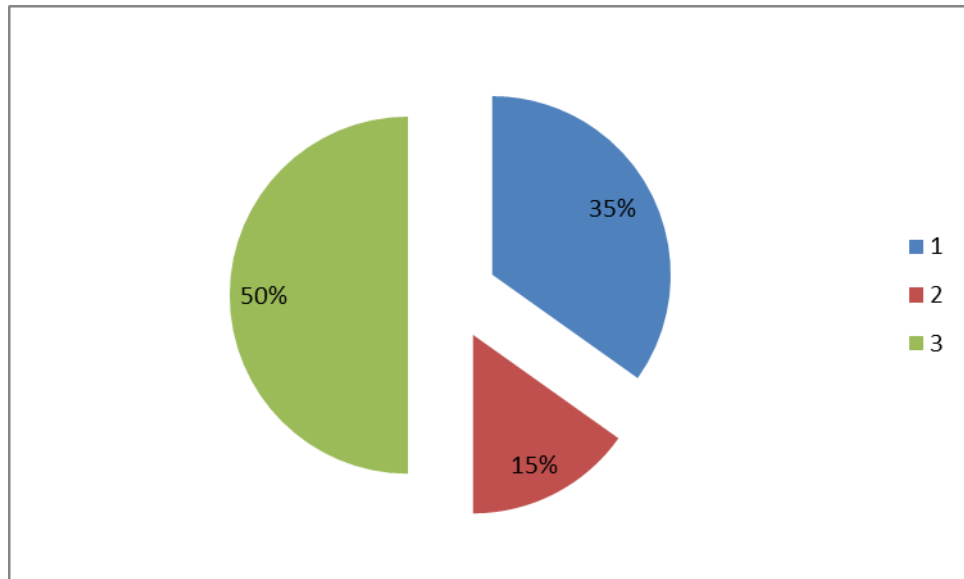

5- Sebaret pîrsa pêncan de kû pîrs ji xwendekaran hatye krin “Erê demê guhdarîkirinê da, to dikarî têtînê û zaniyariyan bi deye axaftinkerî?” % 55

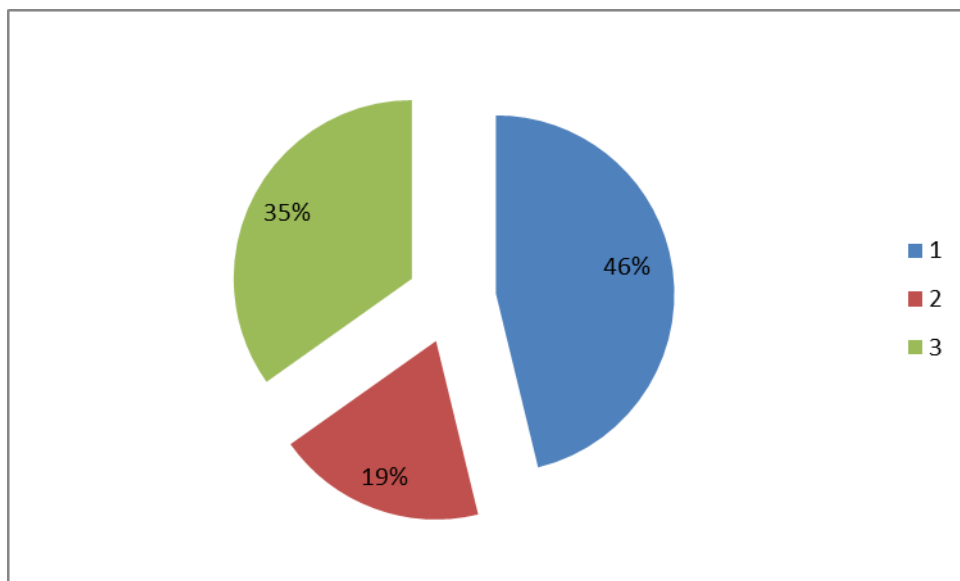
xwendekarên zanîngeha Dihokê dikarin agehî û zanyarên xwe bidene xweyakirin beramberî axaftinkerî, xwendekar giringyê bi agahya dide û xwendekar agahî û zanîna xwe zêde dike da ku hay ji dîsîplîn û şaxên nû yên zanistê hene, ku kar dike bi zanyariyên xwe re bi kesên din re bi axafe û gihandinê di navbera xwe de zêde dike. Di beramberda % 26 e ji xwendekaran neşên têbînî û agehyên xwe bidene diyar kirin. Sebaret xwendekarên bê layan rêja wan % 19 e, bi vî away xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên derbirîna têbînî û zanyarya hene.

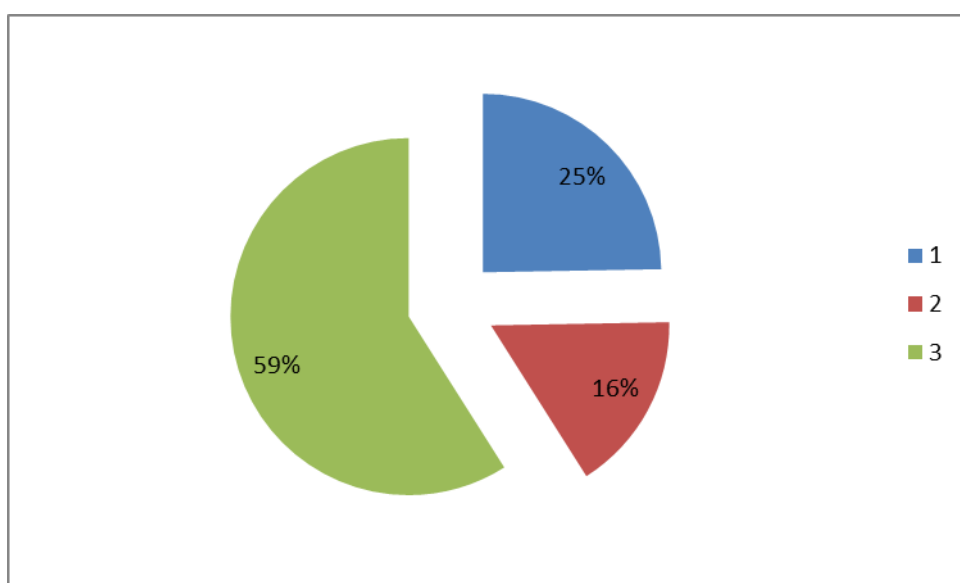
6- Sebaret pîrsa şeşan de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to diyar dikey ku yê guhdarî axaftinên axaftinkerî werdgrî, bû nimûne serê xwe di hejînî? erê ser hejandina te derbrîneka raste ji guhdarî kirinê, an bitinê bo burandin û razîkirina axaftinkerîye?” % 50 e ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên zimanê laş di başin, xwendekaran şîyan hene bi zimanê devkî û îşaretên ne devkî bikin yek, sebaret xwendekarên ku nikarin bi zimanê îşaretan derbirîne ji axaftina axaftinkerî werbigrin ji % 35 e, herweha rêja xwendekarên bê layen ji %15 ye, bi vî şêwey şîyanên gihandina zimanê îşaretan di nava xwendekarên zanîngeha Dihokê de di başin.

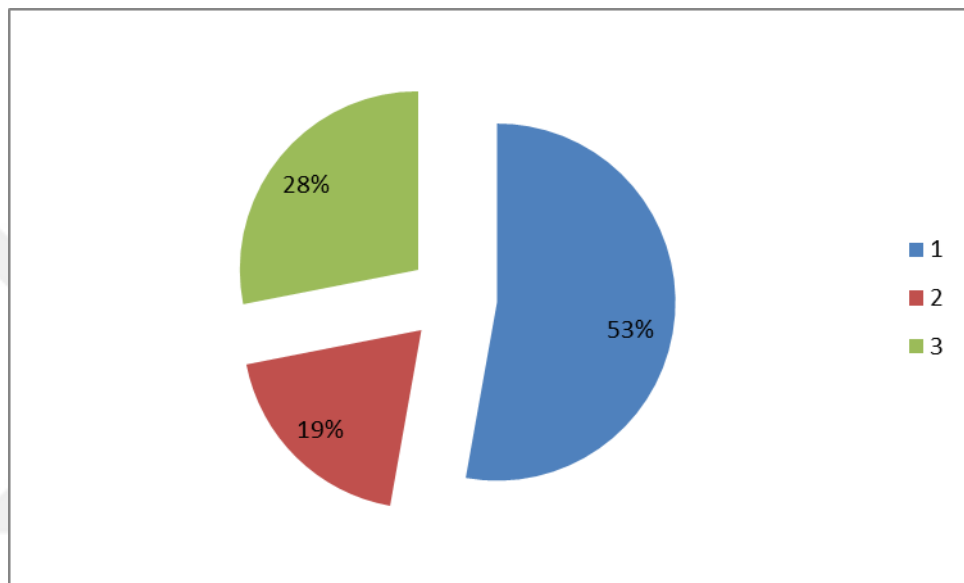
7- Sebarete pirsê heftan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê rêkê bi kesên dî tir didey didemê nîqaşêda axaftinên te bibrît?” % 46 xwendekarên zanîngeha Dihokê rêkê bi kesên beramber neder ku axaftina wan bihête birîn didemê nîqaşêde, di bît ev çanda henê sirûştê xelikê Dihokê bivî away bît rêkê bi ksên beramber nehête dan di demê nîqaşê de axaftina wî bihête birîn ev çena henê jî karekê negitîve liser şîyanên gihandinê yê xwendekaran de, beramber ku ew xwendekarên di gel hindêdane didemê axaftinê de rêkê bîkesên beramber diden ku wan bibirin bi rêjeya % 35 ji xwendekarane, evjî dibît rêzgirtine beramberî xwe digrîti, di bît kesekê bi temen bît an kesekê xwedî destalat bît dibît kesekê zana bît. Sebarete xwendekarên bê layen ji % 19 e, eve jî wê digehînît ku xwendekar bo vê pirsê dû dilîyek li cem wan peyda bibîtin.

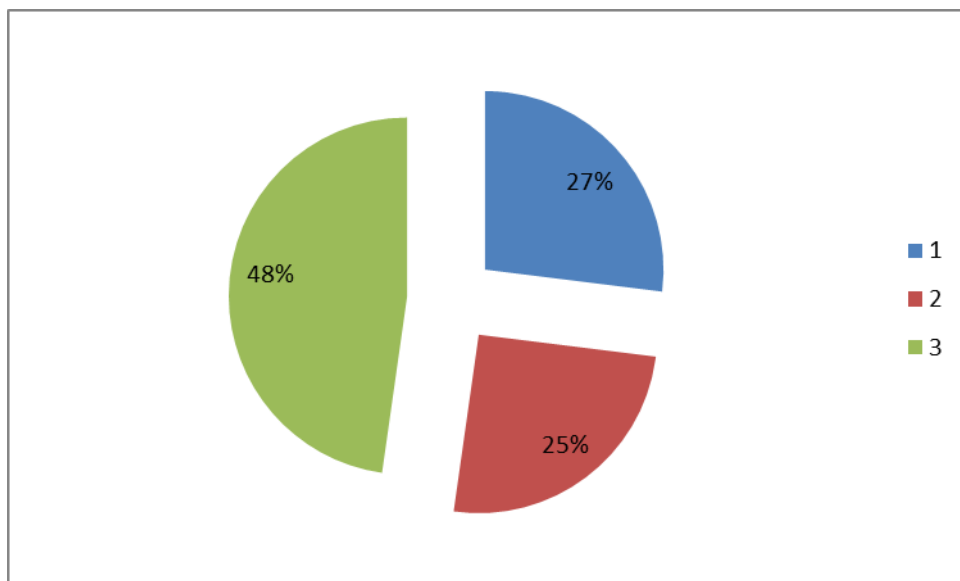
8- Sebarek pirsê heştan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê hest û sozên te di livin demê guh li peyivên sozdarî dibî?” % 59 ê xwendekarên zanîngeha Dihokê dikarin xwedî hestên sozdarî e, xwendekarên zanîngeha Dihokê hezkirinê nîşanî kesên ku pê re têkilî daynin didin li cihê ku kes bala wan dikişîne yê ku hezkirina xwe ji wan re nîşan didin û diyar dikin ku bi tiştekî hêsan be, tenê eger gotinek ji be. Lê ew xwendekarên hestên wan yê sozdarî di kêmin bi rêjeya % 25 ye evejî di bît jiber wî civakê kû ew tede dijît rê pênehête dan an xwendekar hest bi hindê diken kû di bît şerim be guhl wan cure peyvan bibin, sebarat xwendekarên bê layen % 16 ew jî dû dilin hember vê pirsê.

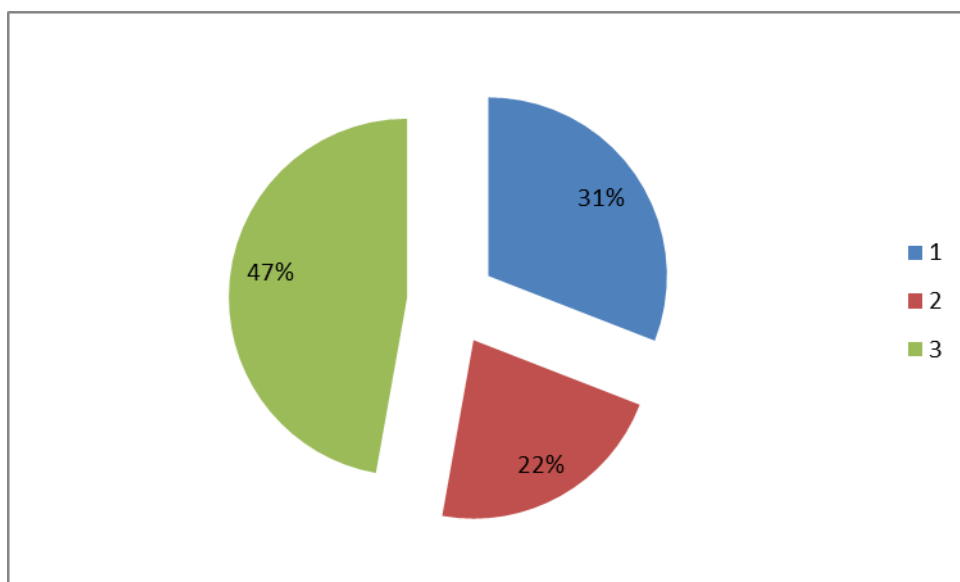
9- Sebaret pirs a nehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê to di karî kesekî bi rêka cil û berga helbisenigîn?” di bersivê de % 53 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê di gel hindê de nînin hêlengandina kesan bi rêka cilan bît eve wê çendê digehînît mirov xwedî rêzeka mezine lêûra xwendekarên zanîngeha Dihokê ev rêzgirtine kirye binemayekê giring kû mirov nahête beramber çi tiştêkî, û ew xwendekarên kû meîla wan bo hinê kes bi rêka cilan bihêne pîvan rêjeya wan % 28 e, her weha ew xwendekarên bê layen bi her egerekê hebît rêja wan % 19 e.

10- Sebaret pirs a dehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê ji xwe pirsîyar dikeyi kû eû zaniyariyên guh lê dibîy yê nûy û babetiyanene?” di bersivê de % 48 e ji xwendekarên zanîngeha Dihokê teqezî li ser meselê (babetî) dike û bi giringî bi agahîyan bi mirov agahdarî û zanîna xwe zêde dike da ku hay ji dîsîplîn û şaxên nû yê zanistê hebe. Herweha sebaret xwendekarên dijî vê çendê rêjeya wan % 27 ye, ew xwendekarên bê layen bi rêje ya wan % 25 e. Li vir xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên wan yê gihandinê sebaret babetên nûy di başin.

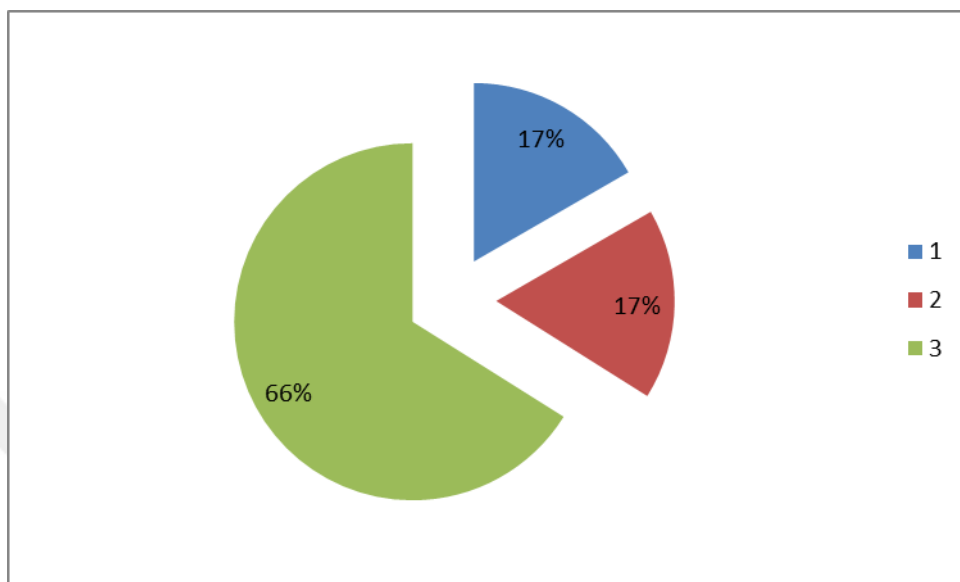

11- Sebaret pirs a yazdehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê to dikarî bisinahî bandorê li kesên derdura xwe dikey?” di bersivê de % 47e ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene bi sanahî bandorê li berember biken, xwendekaran şîyan hene bala mirovan bikişînin, bi qasî ku mirov ji re eleqedar bibin. Her weha ew xwendekarên şîyanên hindê nînin kû bi sanahî bandûrê li kesên beramber biken bi qasî % 31 ê. Sebaret xwendekarên bê layen bi qasî % 22 e.

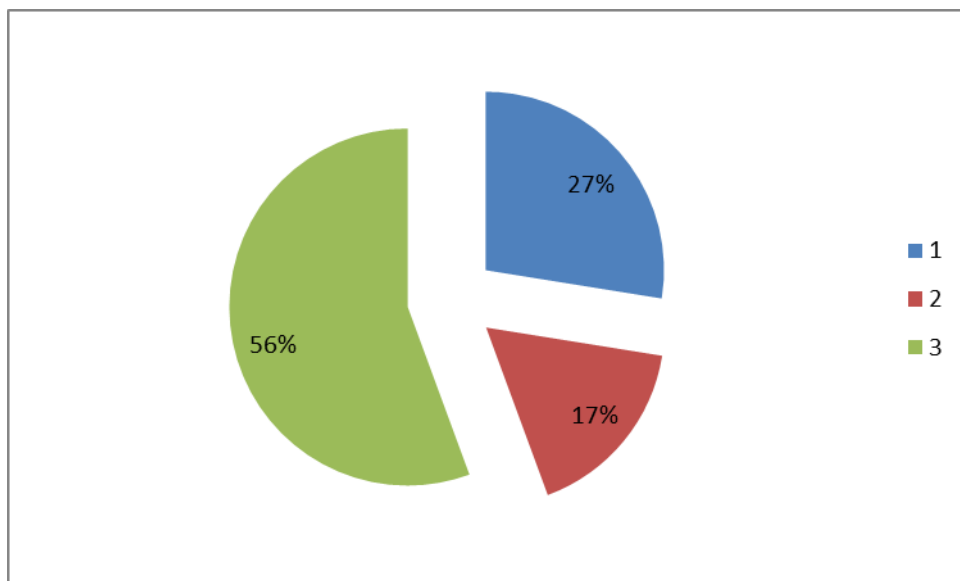

12- Sebaret pirs a duwazdehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Tu dikarî demê pêdivî bideye axaftinikerî bu veguhastina hizir û bîr û buçûnên wî?” di bersivê de % 66 e ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene demên pêdivî bidene kesên

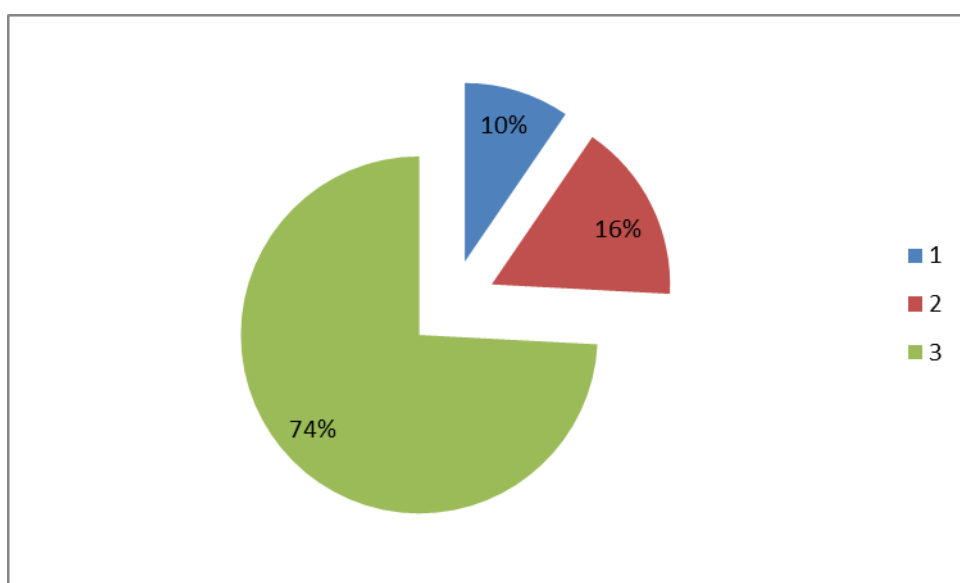
beramber herweha hebûna kesê din qebûl dikin, digel kesê din di nermin û digel kesên din û hevkarin. Di beramberde ew xwendekarên din digel hindê de nînin kû demê pêdivî bidene kesên beramber bi rêjeya % 17 e. û ew xwendekarên bêlayan bi qasî % 17 e.

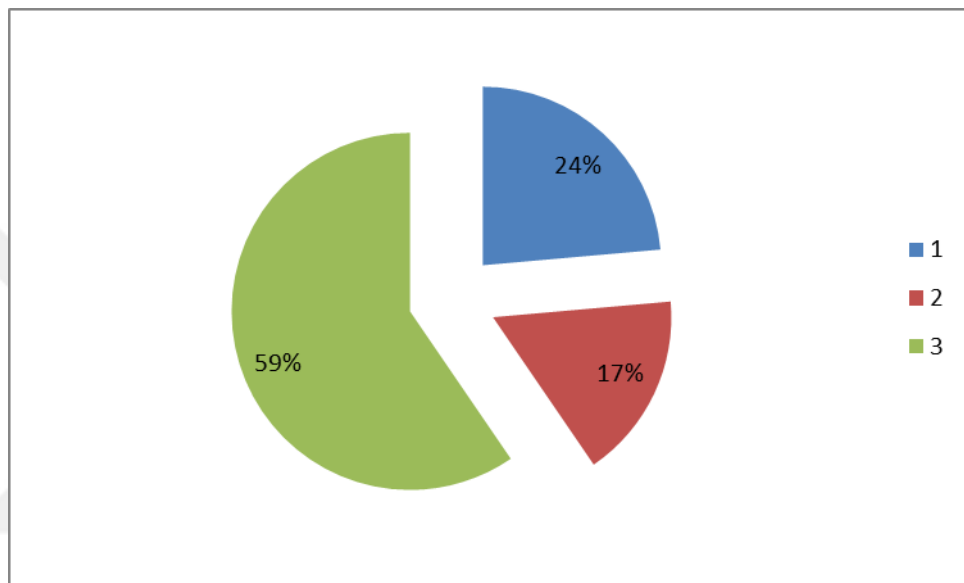
13- Sebaret pirs sêzdehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Di demê guhdarîkirinê da! to dikarî ji axaftinikerî bigehî û xwe bêxiye çihê axaftinkerî, anku bi rolê wî rabî?” di bersivê de % 56 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê Şîyan hene xwe bi axaftina kesên beramber bigehînin û dikarin bi role wan rabibin, sebaret xwendekarên digel hindê nînin xwe bixine çihê axiftinkerî % 27 in, her weha xwendekarên bêlayan bi qasî % 17 e. ev rêjên henê wê çendê digehînitin kû xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên wan yê gihandinê û şîyan hene xwe bixne çihê axaftinkerî.

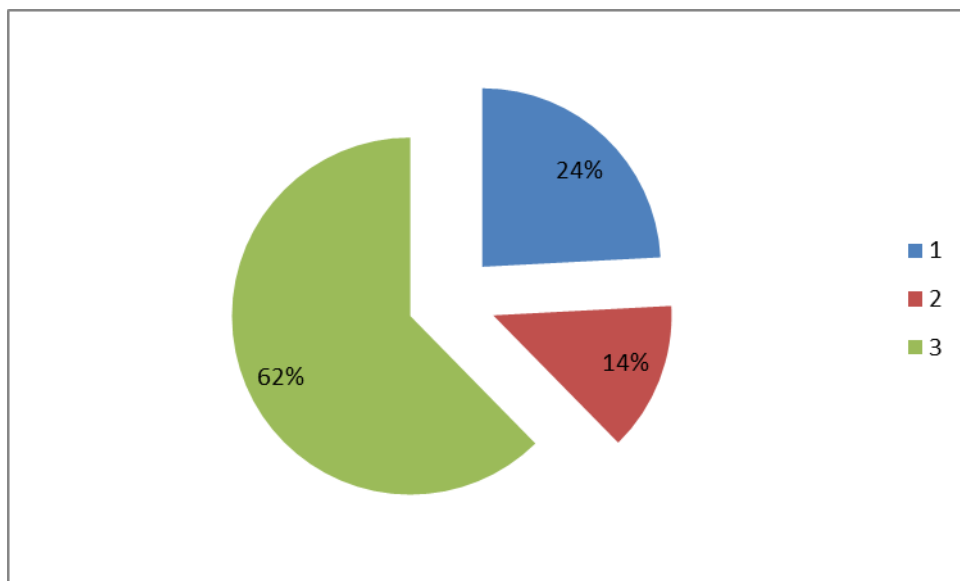
14- Sebaret pirs a çardehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Demê kesek daxazê ji te diket guhdarbî bo arîşa wî, dikarî arîşa wî parêzî dako kesên dîtir guhlê nebît?” di bersivê de % 74 e ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şiyar hene arîşên hevel û xizmên xwe bi parêzin û dilsozî û dil pakî hember kesên derdora xwe, herweha şiyar hene hevbeş kirina xweşî û nexweşyên kesên derdorên xwe hrewse di zelal in bermber derdorên xwe. Sebaret xwendekaran kû neşên arîşên hevkar ûhevalên xwe bi parêzin bi rêjaya % 10 e. xwendekarên bê layen bi rêjeya % 16 e. Li vêre em dikarî bêtî; xwendekarên zanîngeha Dihokê şiyar hene ji bo parastina axaftin û sir û arîşên hevalên xwe.

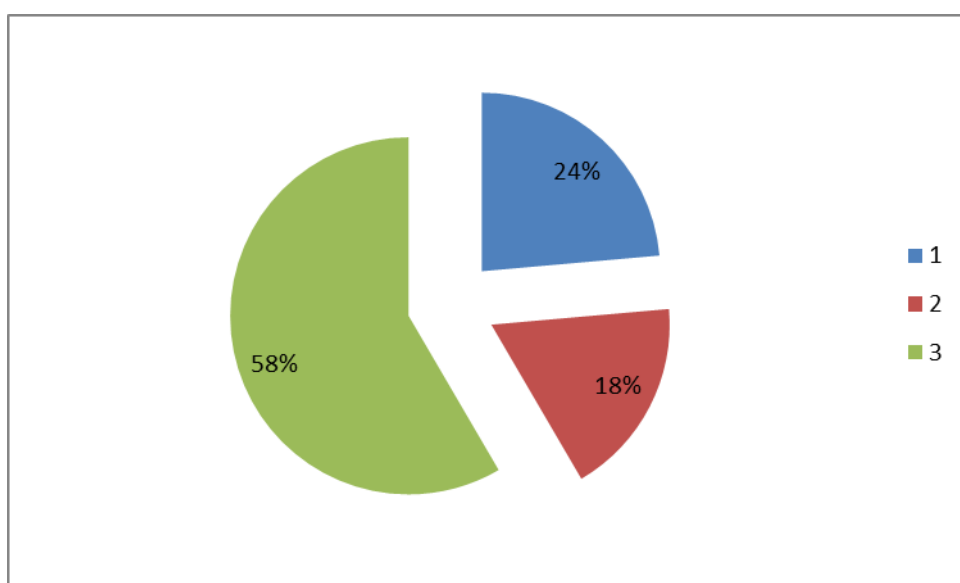
15- Sebarete pîrsa pazdehan de kû pîrs ji xwandekezan hatye kirin “Erê to bizavê dikey bi rêka çavî amajê peywendiyê digel axaftinkerî didemê axaftinê da bikey?” di bersivê de % 59 ji xwandekezan zanîngeha Dihokê şîyan hene bi rêka çavî û îşaretan digel kesên beramber de biken. Herweha xwandekezan nikarin bi rêke îşaretan û çavî xebirdanê biken bi rêjeya % 24 e. sebarete xwandekezan bê layen bi rêjeya % 17 e. li vir ev çende henê bû me berçav diket kû xwandekezan zanîngeha Dihokê şîyan hene bi rêka çavî hest û bîr û ramanên xew amajê pê biden.

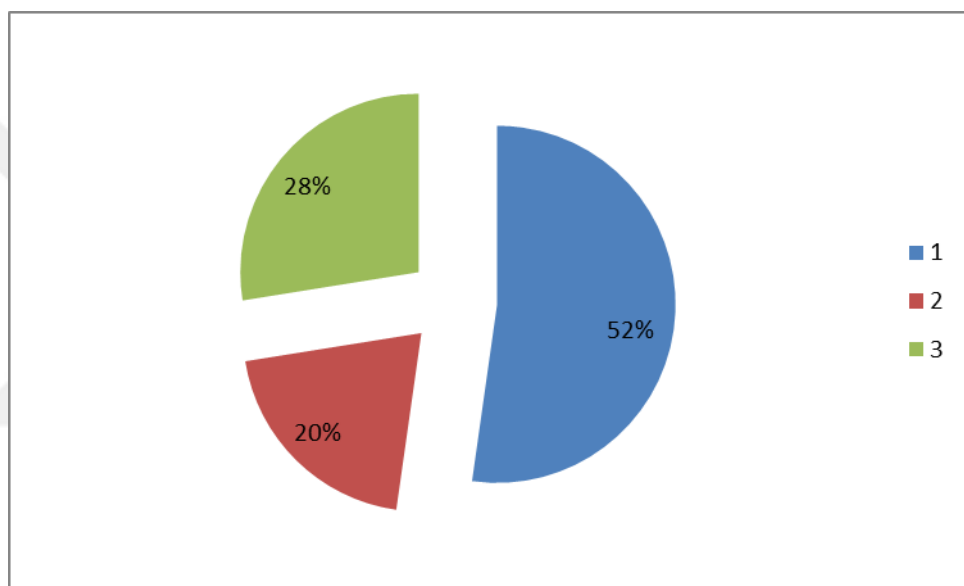
16- Sebarete pîrsa şazdehan de kû pîrs ji xwandekezan hatye krin “Erê dê daxazkey axaftinker peyîv û rstên xwe dúbare biketeve jîbo hindê to têbigehî?” di bersivê de % 62 ji xwandekezan zanîngeha Dihokê şîyan hene dexazê ji axaftinkerî biken axaftinên xwe dúbare biket jîbo ew têbigehitin, beramber ew xwandekezan digel nînin ew kesên beramber peyv û ristên xwe dúbare biken bi rêjeya % 24 in. Û xwandekezan bê layen ji % 14 e. Li vir, xwandekezan zanîngeha Dihokê şîyanê dexzkirina dúbarekirin peyîv û ristan ji axaftinkerî di başin.

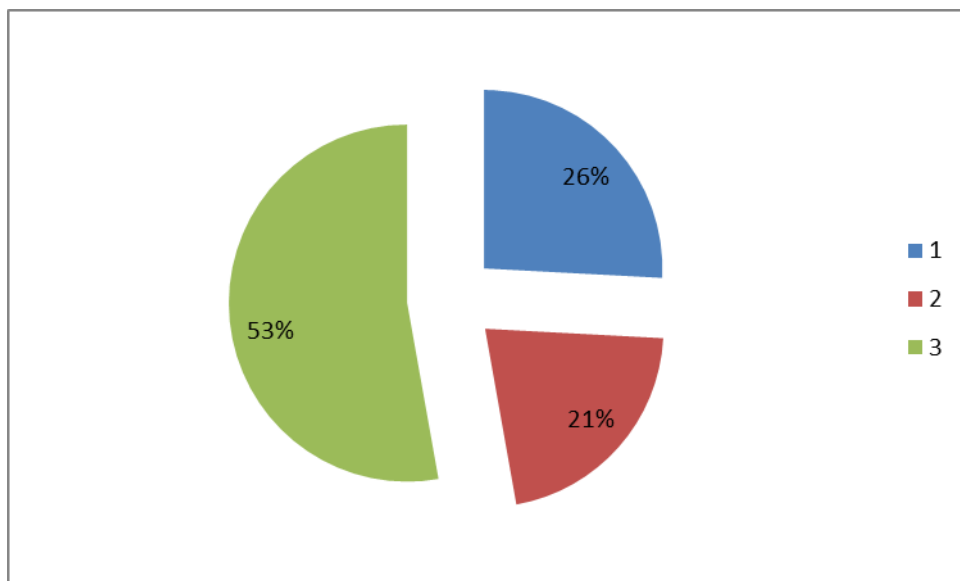
17- Sebaret pirs a hevdehan de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê hevok û riste û bîrukên kesên dî tir timam dikey didemê axaftinê da eger kêmasî hebin?” di bersivê de % 58 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene kêmasiyên kesên beramber timamam biken bi şêweyekê gûncay û bi rêzgirtina kesê berember, bi şêweyekî kû hestê wî nehête şikandin, herweha xwendekar di nîqaşê de bi kesên din re giringî bi pîsporiya û arezûyên wan didin û eger kemasyek jî hebît dikarin kêmasiya wî timam diken. Herwesa xwendekarên digel timam kirina kemasyên kesên nînin bi rêjeya % 24 ê. Û ew xwendekarên bêlayan % 18 ê ji xwendekaran e. li vir xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene kemasyên kesên beramber timam biken.

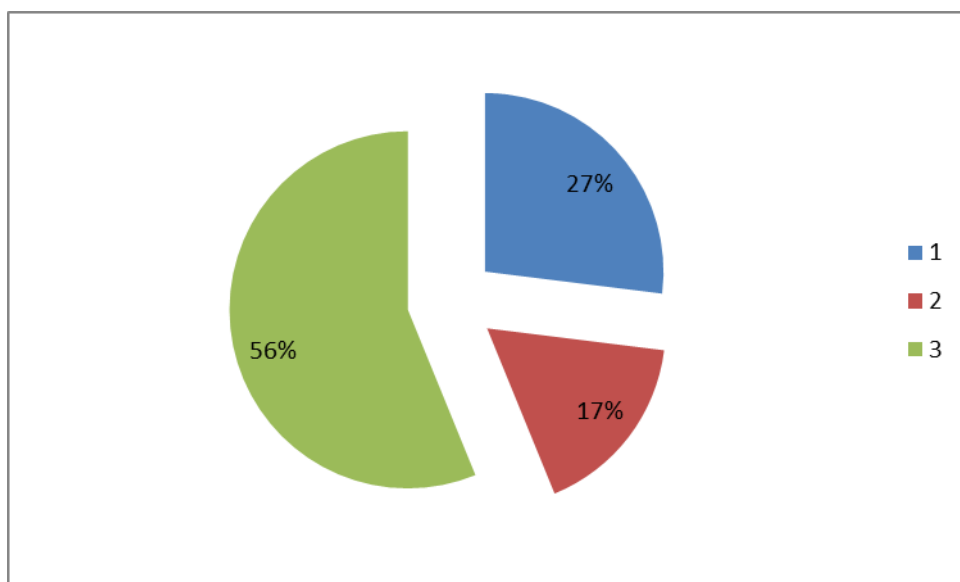
18- Sebaret pîrsa hejdehan de kû pîrs ji xwendekaran hatye krin “Erê to zêdetir bi armancên kesên dîtir ve dihêye grêdan?” di bersivê de % 28 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê xwe bi armancên kesên dîtirve girê diden ev rê jejî ye kême di vêre da diyar dibît kû xwendekar giringê bi armancên kesayeta xwe didet. Beramber wan xweandekarên ku bi armancên xwo ve girêday ne rêjaya wan % 52 ji xwendekaran, xwendekarên zanîngeha Dihokê dûrketina ji armancên kesane din mijaran, xwe ji mijarên kesên din şêweyekî êrîşkar û kesane dûr dixin û xwe û tiştên ku ji wî re lazim in mijûl dibin. Sebaret xwendekarên bê layen % 20 e. li vir xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene xwe bi armancên xwe ve girê bidet.

19- Sebaret pîrsa nuzdehan de kû pîrs ji xwendekaran hatye krin “Erê başê axaftinker di axaftin û gutara xwe da, alavên serdem û tekineluciyayê bikaribînît jîbo pitir gihandina armancê?” Di bersivê de % 53 ji xwandekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene alavên serdem û tekineluciyayê bi karibînîn bû gihandina armancê, xwendekar agahî û zanîna xwe zêde dike da ku ji dîsîplîn û şaxên nû yên zanistê zêde bike. Ew xwendekarên nikarin alavê û serdemy û tekineluciyayê bi karibînîn bi rêjeya % 26 in. sebaret xwendekarên bê layen % 21 e.

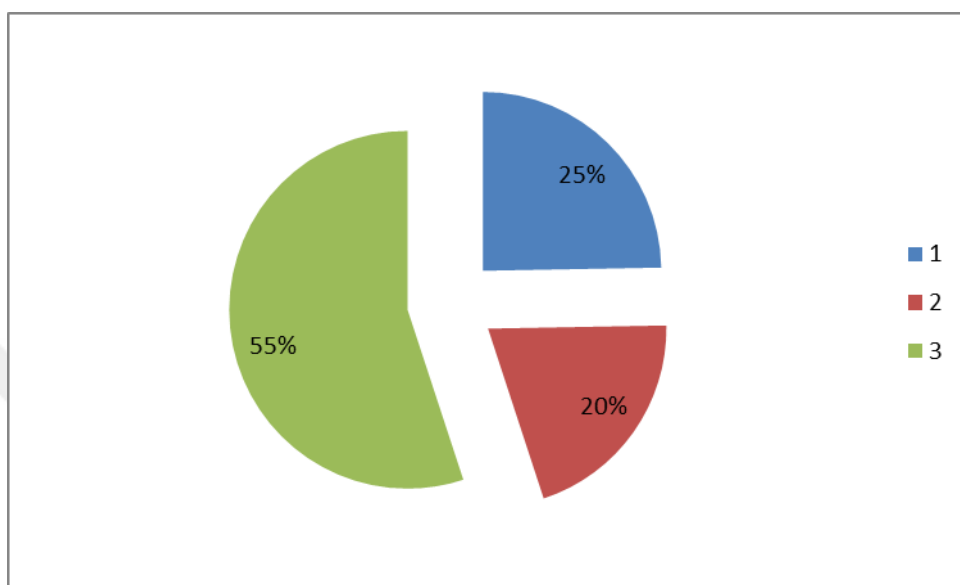

20- Sebaret pirs a bîstî de kû pirs ji xwendekaran hatye krin “Erê to dikarî bisinahî xwe bi her rewşekê da bi guhrînî?” di bersivê de % 56 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene bi her rewşekêra xwe bi gohrînît, xwe gohartin bo her kesekî pêwîstyeke cewherî ye. Sebaret xwendekarên nikarin xwe bi gohrînîni di her rewşekê de bi rêjeya % 27 ê nikarin ber bi her arîşyekê bigirin. Û ew xwendekarên bê layen % 17 ê ye.

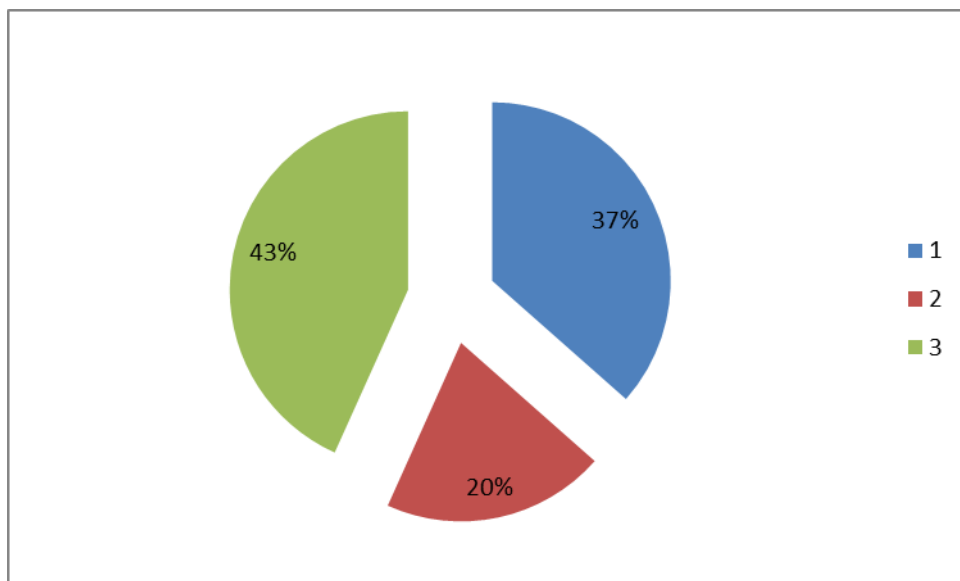

21- Sebaret pirs a bîst û yêkê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê eger axaftinker kesekê dev xweş bît, to hez dikey digelda ber dewambî heta dawiyê?” di bersivê de % 55 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene digel wan kesan

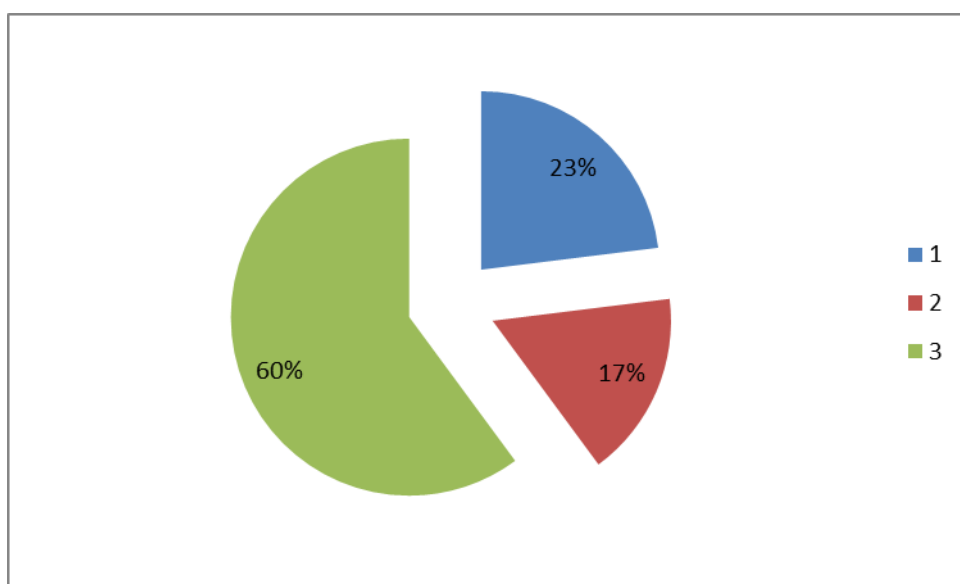
berdewam bin yê dev xweş bi kesên ku bi wan re di peyvî rêzê ji hestên wan digirin, li vir, xwendekar bi diloanî rû bi rû dimîne, ji ber ku ev yek dê têkiliya gihandinê di navbera xwendekaran û kesan de xurt bike. Bermber wan xwendekaran hez neken kû digel wan kesên pê ra dev xweş bin bi her şêweyekî rêjeya wan % 25 ye. Ew xwendekarên kû bê layenin hember vê pirsê rêjeya wan % 20 e ji xwendekaran.

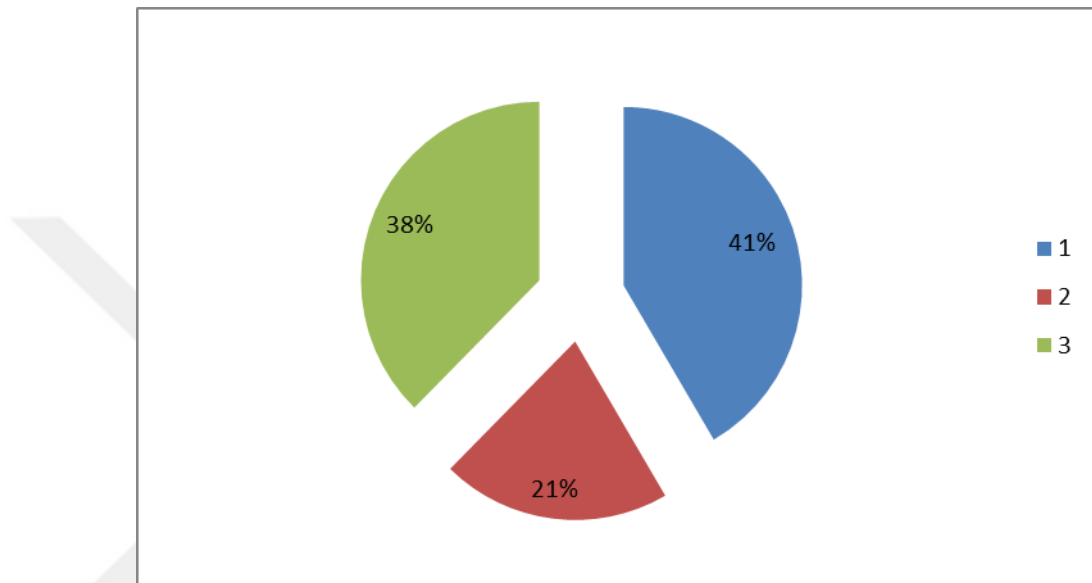
22- Sebaret pirs a bîst û duyê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Demê kesek bu te di axaftin bi şêweyekê gelek hêdî hizir û bîrê xwe da brêjît, erê li wî demî to bê taqet dibî?” di bersivê de % 43 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene guhderya hizir û bîrên kesên beramber biken, ev çende wê digehînît kû xwendekar guhdarya kesên din diken, û ji hêla temen û asta çandî û perwerdehiyê û xwezeya çandî û civakî ve, her yek ji wan axaftina xwe ya ku jê fam dike heye, asta xwendekarên zanîngehê ji asta pisporan cûda dibe, û astê zarokên dibistana seretayî ji aliyê temen û xwendinê ve ji asta derçûyên zanîngehê cuda ye. Sebaret xwendekarên kû bê taqet dibin demê kesê beramber hêdî bi peyvîtin bi rêjeya % 37 e. herwesa xwendekarên bê layen % 20 e.

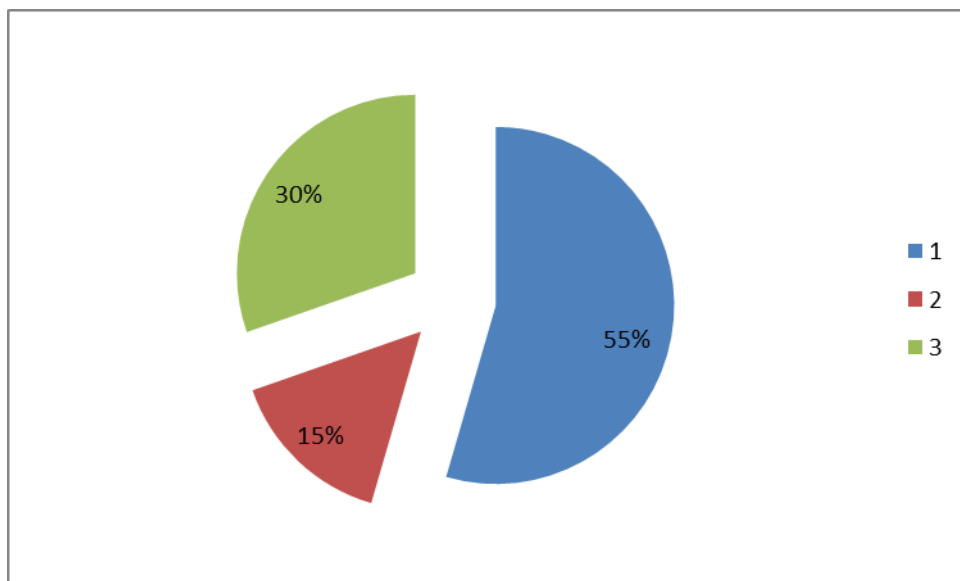
23- Sebaret pîrsa bîst û sêyê de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Gava to xeletiyekê dikey, to danpêdanê bi xeletiya xwe dikey?” di bersivê de % 60 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê danpêdanê bi xeletiyên xwe diken, çî mirovek nîne ku ji qûsîrî û xeletiyên bêpar nînin, xwe ji kolandîna xeletiyên kesên din dûr dikevin, leûra xwendekarên zanîngeha Dihokê den bi xeletên xwe diken. Sebaret xwendekarên dan pêdanê bi xeletiyên xwe diken bi rêjeya % 23 ye. Sebaret xwendekarên bê layen bi qasî % 17 ê. Bi vî şewey xwendekarên zanîngeha Dihokê den bi xeletiyên xwe diken.

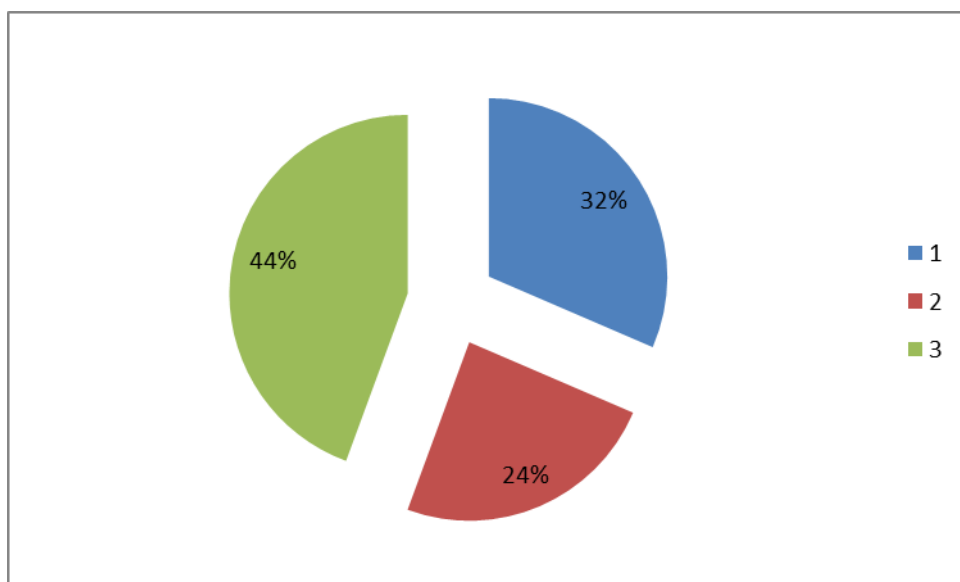
24- Sebaret pirs a bîst û çarê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to dikarî bi her kesekî ra bi sanahî dest bi suhbeta bikey?” di bersivê de % 38 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene bi her kesek re dest bi axaftinê biket, dibît xwendekaran ji yên ku jê wan mezintirin. Sebaret ew xwendekarên digel hinê nînin bi her kesekî an her çîhekî dest bi axaftinê biketin kû bi rêjeya % 41 e digel nînin. Sebaret xwendekarên bê layen % 21 e.

25- Sebaret pirs a bîst û pêncê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to zoriyê dideye kesekî digel te bi axaftin?” di bersivê de % 30 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê bi zorî kesekî didene axaftin ev çene jî yek ji şîyanên gihendinê, di bît ev çenda henê rêz û hûrmetê bidin kesên beramber. Sebaret ew xwendekarên meyla wan digel zorî kirinê nînin % 55 e dibît ev şîyanek bît li dev van xwendekaran. Sebaret xwendekarên bê layen rêja wan di gehîte % 15 ê.

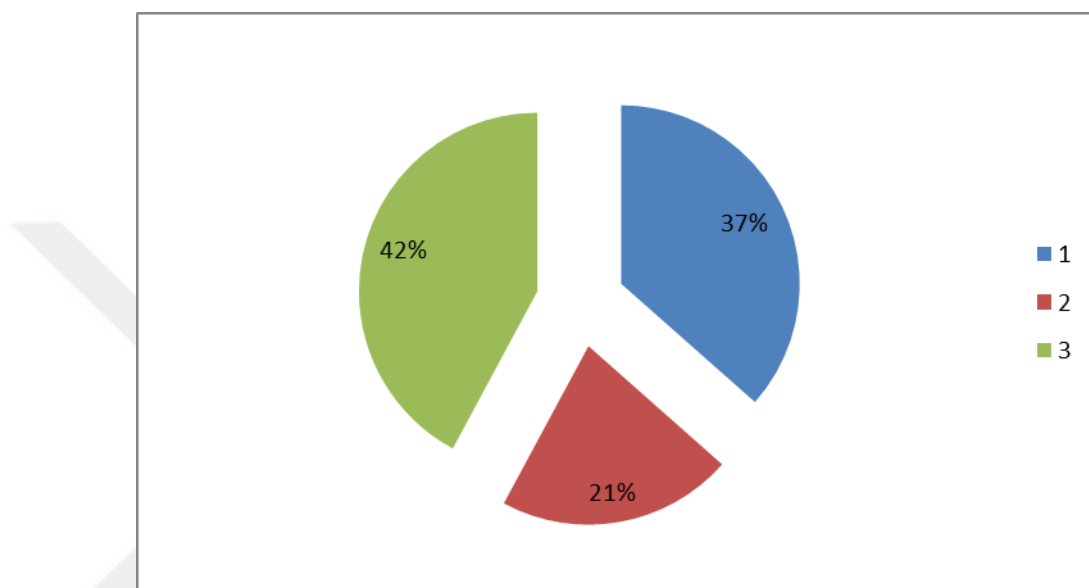

26- Sebaret pîrsa bîst û şeşê de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to dikarî hizir û ramanên xwe bi devkî bi dey ye xwyakirin?” di bersivê de % 44 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene bi devkî hizir û ramanên xwe xwya biken, peyamên xwe li gorî guhdaran dadirêjin. Sebaret ew xwendekarên nikarin hizrên xwe diyarbiken rêjeya wan % 32 ye. Sebaret xwendekarên bê layen % 24 e. li vir xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên wan yên devkî di başin.

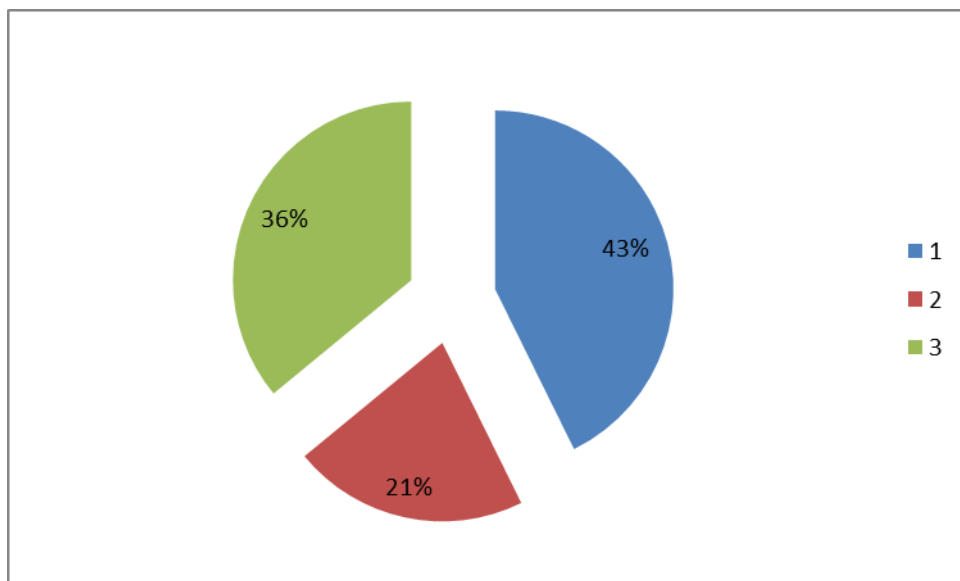

27- Sebaret pîrsa bîst û heftê de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Di demê nîqasêde! demê ku liser mijarê nêrîneka te hebît, to her dem mafê axaftinê werdigrî û nêrîna xwe diyar dikey?” di bersivê de % 42 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan

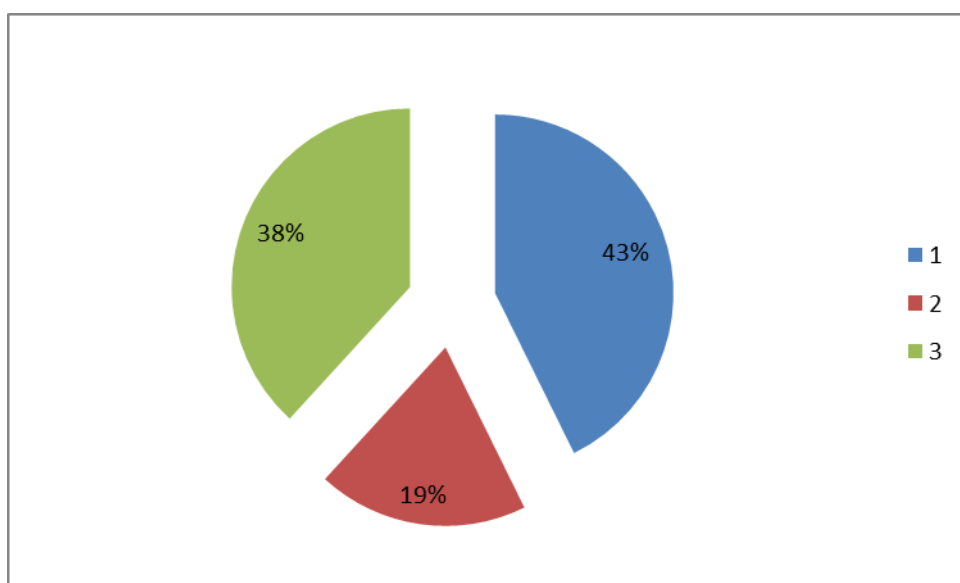
hene mafê axaftinê bi dete xwe dekû nêrîn û boçûnên xwe bi dete diyarekirin, rêzgirtina kesên beramber ji bo xwendekarên zanîngeha Dihokê pêwîstiya di ber çav digrin. Xwendekar di nîqaşê de bi kesên din re giringê bi pisporiya û arezûyên wan dide xwendekar bi gelemperî bi kesên beramber di peyivin. Sebaret xwendekarên digel hindê de nînin di demê mijarê de nerînên xwe bi dete diyarkirin bi rêjeya % 37 e. Sebaret ew xwendekarên bê layen % 21 e.

28- Sebaret pirs a bîst û heşitê de kû pirs ji xwendekaran hatye kirin “Her çend kesên beramberî te 'acz bibin, to dikarî gutinên xwe bi bêjî?” di bersivê de % 36 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene di her rewşekê de gutinên xwe bêjî. Sebaret ew xwendekarên nikarin beramber kesên din 'acz bibin bi rêjeya % 43 e, ev çende dibît xwendekar rêz û teqdîrê di kesên beramber digirin. Sebaret xwendekarên bê layen ji % 21e.

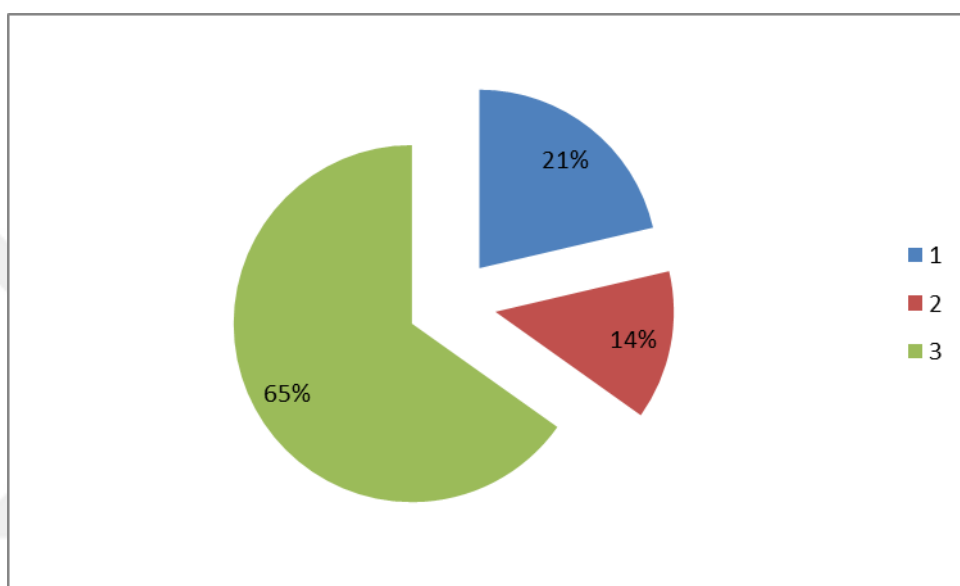

29- Sebaret pîrsa bîst û nehê de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to dikarî bi rihetî xem û xemên xwe ji kesên beramberî xwe bi deye diyarkirin?” di bersivê de % 38 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene xemên xwe bi kesên berember bi dene diyarekirin, eve vê çenê di gehînît ku xwendekarên zanîngeha Dihokê nikarin bi her kesekî re xem û xemên xwe bi dete dyer kirin. Sebaret ew xwendekarên digel wê çendê ne xemên bi her kesekî re diyarbiken bi rêjeya % 43 e. Sebaret xwendekarên bê layen % 19 e, kû bi her egerekê hebît.

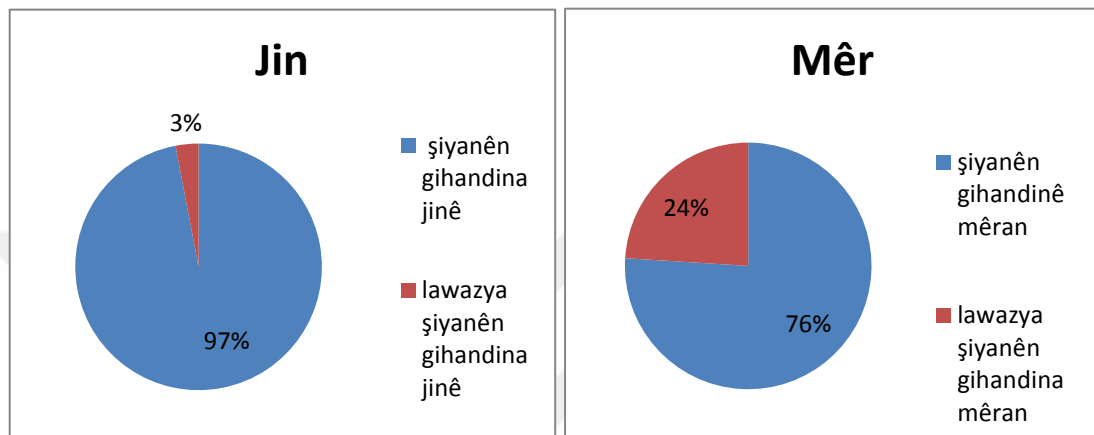

30- Sebaret pîrsa sîyî de kû pîrs ji xwendekaran hatye kirin “Erê to di wê baweryê dayî ku demê xeletên mirovan rast dikey, divêt rêz li kesayetiya wan bihête

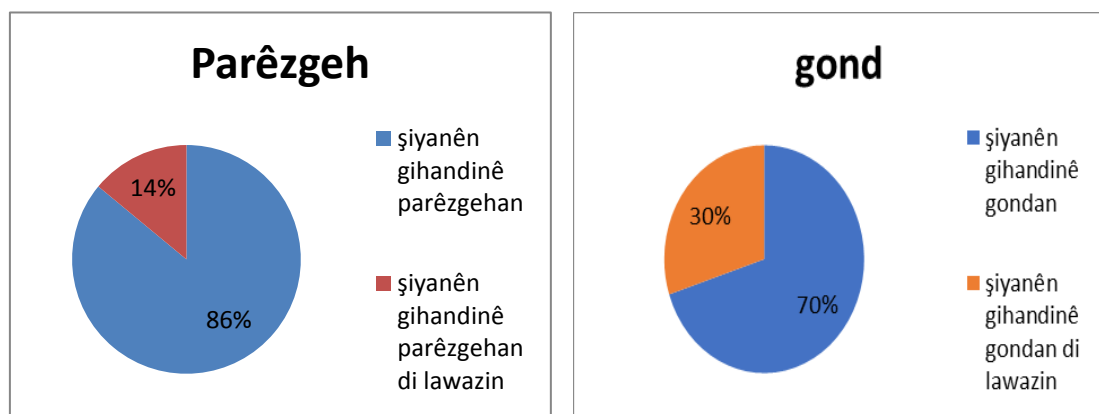
girtin?” di bersivê de % 65 ji xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyan hene di nîqaşê de bi kesên din re giringî didene pisporiya û arezûyên wan, herwaha şîyan hene spasya kesên beramber biken, rêzê li bûcûn û bîr û ramanên wan bigirin. Sebaret xwendekarên kû digel hindê nînin xelatîyên kesên dî res bikey rêjeya wan % 21 e. Sebaret xwendekarên bê layen bi rêjaye % 14 ê bi her egerekê hebît. Li vir xwendekarên Zanîngeha Dihokê şîyan hene xeletên wan bi şêweyekê kû rêz li kesayetya beramber bihête girtin.

Derbarê xwendekarên şiyana gihandinê bi jinan re % 97 ye ku bitinê % 3 ye jinan şiyânên wan di lawazin, sebareet mêran bi % 76 ê ye ku % 24 ji mêran şiyânên wan di lawazin, di zanîngeha dihokê de diyar dibît ku şiyana gihandinê yên jinan zêdetir e ji ber ku jin hestiyartir in, bêtir guhdarî dikin û bêtir bi hevalên xwe re diaxivin.

➤ Derbarê şiyana gihandinê di nav xwendekarên parêzgehê de % 86 ê di basin bi tine % 14 ya xwendekarên parêzgehê di lawazin, û gund % 70 ê di başn û % 30 ê wan di lawazin, li vir diyar dibît kû xweandekarên di nava parêzgehê dijîn şiyânên wan yên gihandinê baştirin ji yên gundan, ji ber ku ew çalaktir in û xwedan dorhêleke berfirehtir a têkiliyan in.

Bi şêweyekê giştî xwendekarên zanîngeha Dihokê şîyanên wan yên gihandinê di başin, ev çenad henê bû astê xwendinê û mamûsa û karmendên zanîngehê di zivrîtin.

3. ENCAM

1. Gihandin hem şîyane ji ber ku bi yasa û rêgezên ziman girêday ye, û hem pisporiyê ve girêdayî ye û papende bi çalakî û dahênanê ve girêdayî ye, û hem jî gelek caran yasayan ji derbaz dibît.
2. Gihandina me bi hindê ya bandor e? Em hewceyê çend stratejiyan in, yên herî girîng ev in:
 - Xwe goncandin digel derdoran.
 - Nermbûn, ji ber ku mirovek nerm dikare xwe kontrol bike.
 - Xwe bawerî (bawerî bixwebon).
 - Zelalbûn û dirustî.
 - Hevsozî û derbirîn.
 - Rêzgirtin û rastî.
 - Guhdarîkirin û axaftin pê ne birîn
 - Şehrezay zimanê laş.
3. Ji bû gihandina bi bandor, pêdivî ya me bi şehreza ya şêwazê axaftinê û şehrezaya çandî, civakî, derûnî û heta felsefî heye.
4. Dibînin ku ferd di gihandinê de ji hev cuda ne. Me dît ku sedema vê yekê jî cudahî ya şîyanên gihandinê ya regezî, temen, xwendewarî, têkiliyên civakî û perwerdehî ya malbatê ye.
5. Di pîvandina şîyanên gihandinê de di nav xwendekarên zanîngeha Duhokê de, me dît ku şîyanên wan yên gihandinê di başin bi vî awayî:
 - Derbarê xwendekarên şîyana gihandinê bi jinan re % 97 ye ku bitinê % 3 ye jinan şîyanên wan di lawazin, sebareet mêran bi % 76 ê ye ku % 24 ji mêran şîyanên wan di lawazin, di zanîngeha dihokê de diyar dibît ku

şiyana gihandinê yê jinan zêdetir e ji ber ku jin hestiyartir in, bêtir guhdarî dikin û bêtir bi hevalên xwe re diaxivin.

- Derbarê şiyana gihandinê di nav xwendekarên parêzgehê de % 86 ê di basin bi tine % 14 ya xwendekarên parêzgehê di lawazin, û gund % 70 ê di baş û % 30 ê wan di lawazin, li vir diyar dibêt kû xwendekarên di nava parêzgehê dijîn şiyane wan yê gihandinê baştirin ji yê gundan, ji ber ku ew çalaktir in û xwedan dorhêleke berfirehtir a têkiliyan in.

ÇAVKANÎ

Abdul Barî, M. (2010). *Qewaiym El-Teqdîr We Finun El-Lûxe Mefahîm We Tetbîqat*. Dar El-Mesîre. Amman, Urdun.

Abdullah, M. (2006). *Nezeriyat El-Atisal*. Dar El-Nehze El-'Erebiye Liltîba'e We Lilneşir We El-Teuzî'. Beyrut.

- Adham, A. (2022. 30. Cotmeh). *Lûxed El- Cased*. <https://kayf.co/body-language-secrets/>
- Adler, Ronald, B. & Rodman, G. (2006). *Understanding Human Communication*. Oxford University Press.
- Alan & Barbara, P. (2015). *El-Miraci' El-Ekîd Fî Luxe El-Cesed*. Mektibet Cerîr.
- Alian, H. & Selama, D. & Abdal, M. (1999). *Wesail El-Atisal We Tekinuluciya El-Te'lîm*. Dar El-Sefa Lilneşir We El-Tuzî'. Menşurat Camî'e Dîmeşq, Dîmeşq.
- Assaf, E. M. (1999). *El-Siluk El-Îdarî We Eltenzîmî Fî El-Minezimat El-Mi'asire*, Dar Zihran Lilneşir We El-Teuzî'. Amman.
- Ayiş, E. (2009). *Îdare El-Medirse Nezeriyatiha We Tetbîqatiha El-Tirbuye*. Dar El-Mesîre. Omman.
- Berxous, A. (2005). *El-Atisal El-Îqna'î*. Camî'et El-Eqsa Lilneşir We El-Tuzî'. Filistîn.
- Bowers, P. (2000). *Reading And Writing In The Science Classroom*. Houghton Mifflin Company.
- Bran, J. & Paul, H. (2006). *Facilitating Systemic Thinking In Business Classes*. In Education Decision Sciences The Journal Of Innovative.
- Brownell. (1996). *Teaching And Learning Listening In Classroom*. Retrieved From.
- Burton, G. & Dimpleby, R. (2002). *Teaching Communication*. 2 Edition. Routledge, Chapman And Hall.
- Cebra, Z. (2002). *El-Îdarî El-Medresiye El-Hedîse Min Minzure 'Ilim El-Nezim*. Mektebe El-Felah Lilneşir We El-Tuzî'. Kuwêt.
- Cemal M. C. & Hilalat, D. (2008). *Meharat El-Atisal El-Înisanî El-Lefizye Û Xêr El-Lefizye*. Dar El-Kitab El-Camî'î, El-În.

- Crafton, H. (1983). *Learning From Reading: What Happens When 12-Students Generate Their Own Back Ground*. Information Jurnal Of Reading.
- Diyab, Î. (2001). *El-Îdarî El-Medirsiye*. Dar El-Camî'e El-Cedîde Lilneşir, El-Eskindriye.
- Dizeyî, E. M. (2013). *Razîkrdenî Xêrra Le Çawar Hingawde*. Çapxana Mêrdîn, Hewlêr.
- Ebdulfetah, M. E. (2012-2013). *El-Atsal (El-Lefzî Wexêr El-Lefzî)*. Mecmu'e Xûbira El-Mecmu'e El-'Rbiye Liltîdrîb We Lilneşir. Tabî'at (1). El-Qahîre.
- Ebû El-Nasr, M. (2006). *Luxe El-Cisim: Dîrasat Nezeriyet El-Tewasil Xêr El-Lefzî*. Mecimu'et El-Nîl El-'Erebiye. Qahîre.
- Ebû El-Nasr, M. (2009). *Meharat Elatisal El-Fe'al Me' El-Axirîn*. El-Neaşir El-Mecimu'e El-'Erebiye Liltîdrîb We El-Neşir. El-Tabî'e El-Saniye. El-Qahire.
- Ebû Erqûb, Î. (1993). *El-Atisal El-Însanî We Dureha Fî El-Tefa'il El-Actima'î*. Dar Mecdewlawî Lilneşir We El-Tuzî'. Amman, Urdun.
- Ebû Erqûb, Î. (2015). *Mi'uqat El-Atisal Ledî Telebet El-Camî'e El-Urdinye*. Micle (Dîrasat, El-Camî'e El-Urdinye), El-Micled (42).
- Ebû Esed, E. (2009). *Delîl El-Meqayîs We El-Axitibarat El-Nefsiye Ê El-Tirbuye*, Dîbunu Liltaba'e Ê El-Neşir. Ammaan, Urdan.
- Ebû Jado, N. & Elî, S. M. & Bekir, M. (2007). *Te'lîm El-Tefkîr El-Nezeriye We El-Tetbîq*. Dar El-Misîre Liltîba'e We Lneşir We El-Tuzî'. Amman, Urdun.
- Ebû Namera, M. (2001). *Îdare El-Sifuf We Tenzîmha*. Dar Yafa Lilneşir We El-Tuzî'. Amman, Urdun.
- Ebû Semra, M. (2008). *El-Itsal El-Îdarî We El-Î'lamî*. Dar Esame Lilneşir We El-Teuzî'. Amman, Urdun.

- Ebû Şayra, X. (2009). *Îdare El-Sef El-Fa'le We Zebit Mişkilat El-Telebe*. Mektibet El-Mictem' El-'Erebî. Oman, Jourdan.
- Ekademiya, Erebi Brîtanî Lilt'lîm El-'Alî. *El-Tewasil El-Fe'al*. (www.abahe.co.uk).
- El- Qûaaydî, Î, H. (1422 Hicrî). *El-'Adat El-'Işir Lilşexsye El-Nacihe*. Dar El-Me'arife Liltenmiye El-Riyad.
- El-Alaq, H. & El-Tayî, B. (2009). *Esasiyat El-Atisal. El-Tabî'et El-'Erebiye*. Dar El-Iyazurdî Lilneşir We El-Tuzî'. Amman.
- El-Alemîye, M. R. (1999). *Mûaseset Emal. El-Mûsuat Lîlneşir We El-Teûzyat. El-Memleket. El-Erebye El-Si'udye*.
- El-Aliktirunye, C. (2012). *Meharat El-Itsar. El-Camî'e El-Alktirunye El-Si'udiye 'Made El-Sine El-Thîriye*.
- El-Alilan, M. S. (2005). *El-Siluk El-Tenzîmî Fî Minezimât El-A'mal*. Dar Wail Lilneşir, Tabî'e (3). Amman.
- El-Anatî, X. & El-Ayasra, A. (2007). *El-Atisal El-Mûassî Fî El-Fikir El-Tirbewî Beyn El-Nezeriye We El-Tetbîq*. Dar El-Hamid Lilneşir We El-Tuzî'. Oman, Jourdan.
- El-Bîlawî, H. (2000). *Itcahat Cedîde Fî El-Îdare El-Medirsiye*. Dar El-Misîre Lilneşir We El-Tuzî'. Amman.
- El-Bişrî, Î. (2007). *Medxel El-Tewasil El-Luxewî*. Me'hed Camî'et El-Îmam Mehmed Ibin Si'ud El-Îslamiye. Al-Riyad.
- El-Cebban, R. A. (1997). *Îddad El-Mi'lim Wûfiq Medxel El-Nezim. Micle (Alterbiye, El-Licne El-Wetniye El-Qeteriye Liltirbiye We El-Seqafe We El-'Ilum)*. El-'Eded 120. Qeter.
- El-Cewahirî, M. (1992). *'Ilim El-Actima' We Dîrase El-Itîsal El-Cemahîrî*. Dar El-Me'arifye El-Cemî'ye. El-Qahîre.

- El-Dais, Z. E. X. (2009). *Mi'ukat El-Atisal We El-Tewasil El-Tirbewî Beyin El-Midîrîn We El-Mi'limîn Bimedaris Mihafizet Xize We Sibil Miwacihtiha Fî Ziwe El-Iticahat El-Mi'asire*. (Teza Lîsansa Bilind). El-Camî'e El-Îslamiye - Xize El-Dîrasat El-'Liye Kuliye El-Tirbiye Isul El-Tirbiye – El-Îdare El-Tirbewîye.
- El-Exbarî, A. (2000). *El-Îdare El-Mediresiye El-Bû'id El-Textûtî We El-Tenzîmî El-Mi'asir*. Dar El-Nehze El-'Erebiye Lilneşir. Beyrut.
- El-Ezzawî, N & Zekerîya, D. & Bîlal, S. & Şefîq, A. & Mihemed, E. (2010). *Mebadî We Medaxil Alîdare Wezaifiha Fî Alqirin El-Hadî We El-'Şîrîn*. Dar El-Yazurî El-'Ilmiye.
- El-Feqî, Î. (2012). *Dê Çawa Cwan Axîf*. Cîhad Ebdulrehman Artîsî & Delvîn Ramazan Mazirî. Wergeran, Îbrahîm El-Feqî. Pertûkxana Cizîrî.
- El-Hadidi, A. & Saad, M. & Îmam, S. (2004). *El-Î'lam We El-Mictemi'*. Dae Libnanîye Misrîye. Misir.
- El-Haşemî, L. (2006). *El-Siluk El-Tenzîmî, Mixber El-Tetbîqat El-Nefsiye We El-Terbuye*. Dar El-Huda Liltaba'e We El-Neşir We El-Tuzî'. Cezayîr.
- El-Humeydan, B. (1426 Hicrî). *El-Iqna' We El-Tesîr "Dîraset Tasîliye De'uye"*. Miclet Camî'et El-Îmam. El-'Eded (49).
- El-'Ilum, M. (2022. 2. Gulan). *Wesail El-Atisal El-Mûbaşîr We Xeyîr El-Mibaşîr*.
<https://www.ar-science.com/2015/01/means-of-communication.html>
- Ellis, C. (2008). *Miharat El-Îdare Lilmidîrîn El-Cedid*. Tericimet Mihemd Yusif, El-Memileket El-'Rbiye El-Si'udiye.
- El-Mazahre, M. H. (2022. 13. Sibat). *Nezeriyat El-Atisal*. Dar El-Mesîre Liltîba'e We Lineşir. Amman, Urdun.
<https://areq.net/m/%d8%a7%d9%84%d8%a7%d8%aa%d8%b5%d8%a7%d9%84% %d8%a7%d9%84%d9%85%d9%88%d8%a7%d8%ac%d9%87%d9%8a.html>

- El-Mesûdî, S. B. (2017). *Meharat El-Tewasil*. Mitbi' Camî'et Melik Ebdulezîz. Cide.
- El-Mufleh, X. O. (2015). *El-Atisal El-Meharat We El-Nezriyat We Ases 'Ame*. Dar Û Mektibe El-Hamid Lilneşir We El-Teuzî'. Amman.
- El-Qernî, (2015). *Mistewa Miharat El-Tewasil El-Ictima'î Ledî El-Tulab Û El-Talîbat El-Muntezimîn Fî Camî'et El-Melik Abid El-'Zîz*. Micelet (*Camî'et El-Melik Abid El-'Zîz. El-Adab Û El-'Ilum El-Însaniye*) (Teza Lîsansa Bilind). El-S'udiye.
- El-Serafî, M & Hamid, A. (2006). *El-Atisalat El-Duweliye We Nezim El-Me'lumat*. Dar El-Wefa Lîdinya El-Tîba'e. Misir.
- El-Şêx, E. (2011). *Mi'uyqat El-Atsal El-Îdarî El-Mowaser 'La Eda El- 'Amilîn Fî Cewazat Medînet Al-Ryaz*. (Teza Lîsansa Bilind). Camyat El-Arebye Lîlalûm El-Emnye.
- El-Şexis, E. (2006). *Asitirabat El-Niqe We El-Kelam Û Xeliîfîniha Û Teşxîsiha We Newa'ha Û 'Îlaciha*. Tabî'e 2. Dar El-Zefehat El-Zehebiye. El-Riyad.
- El-Tawîl, H. (2001). *El-Îdare El-Tirbuye We El-Siluk El-Minezimî*. Dar Wail Lilneşir. Amman, Urdun.
- El-Tehan, T. M. (2003). *Meharat El-Astima' We El-Tehdîs Fî El-Tifule El-Mûbekire*. Dar El-Fikir Liltaba'e We Lilneşir We El-Tuzî'. Oman, Jourdan.
- El-Tekwîn, W. T. (2002). *El-Î'lam We Litewasil Daxil El-Mûseset El-Tirbewîye*.
- El-Xeşrom, N. & Mursî, M. (1999). *Îdare El-E'mal, El-Mebadi We El-Meharat Û El-Wezaif*. Mektibet El-Şiqirî. Riyad.
- El-Xetîb, M. C. (1998). *El-Tucîh We El-Îrşad El-Nefisî Beyn El-Neziriye We El-Tetibîq*. El-Mektibe El-Merkeziye - Qa'et 'Ame Tilab Xize. Filistîn.
- Ereb, H. (1427 Hicrî). *El-Atqan Fî Fen Meharat El-Atisal*. www.rsscrrs.info.

- Esaf, M. (2016). *Meharat El-Tewasil El-Siyasî*. El-Tebi' We El-Neşir Mehfuze Limi'hed El-Behrên Liltenmiye El-Siyasiye.
- Eyyun, S. N. (2007). *Sîkuluciye El-Qîrae*. Mecle El-Mi'lim El-'Erebî. 'Ded (2). Camî'et Dîmeşiq.
- Fadil, F. & Nadir, H. & Sarah, L. (2019). *El-Kefa El-Sikumtirye Lîmqiyas Meharat El-Tewasil El-Fe'al Lilşebab*. Micle (El-Bihûs El-'Ilmî Fî El-Tirbiye). El-'Eded (El-'İşrîn).
- Fehmî, E. (1986). *El-Atisal El-Tirbewî, Dîrase Meydaniye*. Mektibet El-Encilu El-Misriye. Qahîre.
- Gabriel, L. G. (2022. 17. Tebax). Behis 'En Meharat El-Atîsal El-Fe'l Bî Miraci'. <https://www.mlzamy.com/effective-communication-skills/>
- Gillespie, A. (2005). *G.H. Mead. Theorist Of The Social Act*. Journal For The Theory Of Social Behaviour.
- Hanûn, B. E. (2009). *Nimazic El-Tewasil El-Saide Mi'e El-Mû'limîn We El-Mi'limat Ledey Midîrî We Midîrat El-Medars El-'Dadiye Fî Wekale Alxus Fî Mihafizat El-Sîfe El-Xerbiye W'laqatiha Bî Walula El-Tenzîmî Min Wicihe Nezir El-Mi'limîn We El-Mi'limat*. (Teza Lîsansa Bilind). Macistêr Fî El-Îdaret El-Tirbuye Bikliye El-Dîrasat El-'Liya Fî Camî'e El-Nicah El-Weteniye. Nabilus.
- Harris, G. (2022. 28. Gulan). *Iatîsal El-Mibaşir*. <https://ar.warbletoncouncil.org/comunicacion-directa-7180>
- Haşimî, E. & Ezzawî, F. (2005). *Tedirîs Meharet El-Astima' Mînn Minzur Waqî'î*. Dar El-Menahic Lilneşir We Eltuzî'. Amman, Urdun.
- Hayes, J. (2011). *Meharat El-Tewasil Beyn El-Efrad Fî El-'Emel*. Tercime: El-Zî'bî, Merwan. Dar El-Mesîre. Oman Jourdan.

- Hebîb, D. E. (2001). *Hendisat El-Îqna' Fî El-Atisal El-Înisanî*. Dar Cide Lilneşir We El-Tuzî'. Cide,
- Heblas, M. Y. (2001). *Meharat El-Atisal El-Fe'al Beyn El-Nezeriye We El-Tetbîq*. Micle Kuliye Dar El-'Ilum. Camî't Qahîre.
- Hemad, N. C. (2019). Miharat El-Tewasil El-Actima'î 'Ind El-Mirşidîn El-Terbewîyin. Micelet (*Kuliye El-Terbiye El-Esasiye Lil'ilum El-Terbuye We El-Înisanîye*). Cam'et Babil. Al'did (43).
- Hemdawî, C. (2006). *Meharat El-Atisal El-Luxewî*. Mektebe El-Melik Fehid El-Wetniye Iysna El-Neşir. El-Rîyaz.
- Hemdî, E. (2015). *Fen El-Atsal El-Fe'Al*. El-Lneşir We El-Tuzî' Sîma. El-Qahîre.
- Herîrî, R. (2010). *Fa'liye El-Atisalat El-Tirbuye Fî El-Mûassat El-Te'limiye*. Dar El-Fikir. Amman, Urdun.
- Hîcab, M. M. (2006). *Meharat El-Atisal Lili'lamîyin We El-Terbewîyin We El-Di'at*. Tebî'et (5). Dar El-Fecir Lilneşir We El-Tuzî'. Qahîre.
- Hîcazî, M. (1990). *El-Îtsal El-Fe'al Fî El-'Elaqat El-Înisanîye We El-Îdare*. El-Musese El-Cami'ye Lildirasat We El-Neşir We El-Tuzî'. Beyrut. Beyrut.
- Hirêm, H. (2006). *Mebadi El-Îdare El-Hedîse*. Dar El-Kindî. Amman, Urdun.
- Howell, J. (2022. 28. Gulan). *Latisal Xeyîr El-Mibaşir: El-Xesayis We El-Anwa' We El-Emsîle*. <https://ar.warbletoncouncil.org/comunicacion-indirecta-7422>
- Huseyn, E. (2010). *Meharat El-Atisal El-Luxewî*. Mektibe El-Milik Fehid El-Wetniye Iysna El-Neşir. El-Rîyaz.
- Huseyn, S. H. (2004). *Itcahat Hedîse Fî El-Îdare El-Medresiye El-F'ale*, Dar El-Fikr. Amman, Urdun.
- Îlyas, T. & Xelîl, M. (1993). *El-Siluk El-Înisanî Fî El-Îdare El-Terbewiye*. Dar El-'Erebiye Lilteuzî' We El-Neşir, Amman, Urdun.

- Jad, S. (2003). *Wesail El-I'lam We El-Atisal El-Îqna'î*. El-Heyet El-Misiriye El-'Ame. Misir.
- Kebşat, H. & Aya, M. (2021). *Astiratîciye El-Asitima' El-Tişarkî Litinmiye Miharat El-Tewasil El-Şefewî Ledî Telamîz El-Sef El-Sanî El-A'dadî*. Micle Kuliye El-Tirbiye Camî'et El-Mensure.
- Mahir. (2022. 7. Gulan). *Meharat El-Tewasil Ê El-Te'awn*.
https://cdd.tvtc.gov.sa/sites/default/files/document/mhrt_ltwnsl_w_ltnw_2.pdf
- Marî, T. (1985). Amman. (1985). *El-Mîsir Fî 'Ilim El-Nefis El-Actima'î*. Tabî'et (2), Dar El-Firqan. Amman.
- Mc Pheat, S. (2010). *Effective Communication Skills*. MTD Training & Ventus Publishing APS.
- Mehmûd, M. T. (2002). *El-'Laqat El-'Ame El-Nezeriye We El-Tetbîqiye*. Mektib El-Camî'î El-Hedîs. El-Eskinderiye.
- Mehmûd, X. K. M. (2002). *El-Siluk El-Tenzîmî*. Dar Sefa Lilneşir We Eletuzî'. Amman.
- Mensûr, E. S. E. (1982). *Sîkuluciye El-Usail El-Te'lîmiye Weusail Tedirîs El-Lixe El-'Erebye*. Dar El-Me'arif. El-Qahîre.
- Meşarîqet, T. (2013). *Mebadi Fî El-Tewasil*. Dar Asame. Amman.
- Milar, H. (2001). *Fen El-Îqna' El-Naşir Mektibet Cerîr*. Riyad.
- Mîsbah, A. (2010). *'Ilim El-Nefis El-Actima'î*. Dar El-Kitab El-Hedîs Lilneşir We El-Tuzî'. Cezayîr,
- More, L. (2009). *CDL Language And Reading Page*. Desktop/ CDL'S Language And Reading Page Htm.
- Nahir, H. (2003). *El-Kifaye El-Tewasiliye Ê Alatisaliye, Dîrase Fî El-Lixe Ê El-I'lam*, Dar El-Fikr Liltba'e Ê El-Neşir Ê Altuzî'. Urdun.

- Nasir, A. (2022. 5. July). *Ma Hye El-'Ewamil El-Tweser 'Ela Mihare El-Atisal Timet El-Kîtabe Biwasite*. <https://Mqaall.Com/Factors-Affecting-Communication-Skill/>
- Nasir, E. E. (2004). *El-Tewasil Xêr El-Lefizî Beyn El-Zeuceyn Ê 'Elaqte Bîsîmat El-Şexsiye We El-Tewafiq El-Zewacî*. (Teza Lîsansa Bilind). Me'hed El-Dîrasat Ê El-Bihus El-Tirbewiye. Qisim El-Îrşad El-Nefisî. Camî'et Qahîre.
- Nasirallah, O. E. (2001). *Mebadi El-Atisal El-Terbewî We El-Însanî*. Dar Wail Lilensîr. Amman, Urdun.
- Nezahet, H. (2008). *El-Esalîb El-Îqna'ye Fî El-Sehafet El-Mektube El-Cezairye*. Rîsalet Macistêr. Qisim 'Ilum El-Îlam We El-Atisal. (Teza Lîsansa Bilind). Kuliyet El-'Ilum (2008–2007) El-Înisaniye We El-Actima'ye. Camî'et Qosnetîntinye, Cezayîr.
- Nujoom, X. & Nadia, S. & Mî, F. & Nora, J. & Noha, B. (2020). *El-Nezeriye El-Tewasiliye Ledî Habrmes "Feylesuf El-Neqid We El-Tewasil"*. Dar Hikme.
- Pang, B. & Elizabetbs, K. & Muaka, M. & Angaluki, L. (2003). *Teaching Reading*. International Academy Of Educationinternational Bureau Of Education.
- Pearce, J. & Robinson, R. (1989). *Management*. New York. McGraw- Hill.
- Rays, N. (2014). *El-Lîsaniyat El-Mi'asire Fî Nezeriye El-Tewasil*. 'Alem El-Kitab El-Hedîs. Amman, Urdun.
- Rizk, E. (1994). *Nezeriyat Fî Esalîb El-Îqna'*. Dar El-Sefwet. Lubnan.
- Rosenbaum, T. (2005). *Effective Communication Skills For Highway And Publicworks Officials*. Cornell Local Roads Program. New York.
- Rue, L & Byars, L. (2005). *Management Skills And Application*. McGraw-Hillirwin.
- Saadat, M. F. M. (2016). *Meharat El-Atisal El-Fa'al*. Dar El-Neşîr Aleluke.

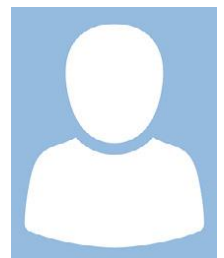
- Salame, A. H. & Elyan R. M. (2002). *Îdare Merakiz Mesadir El-T'elim*. Dar El-Iyazurî Liltaba'e We El-Neşr. Amman, Urdun.
- Salih, N. M. (2012). *Meharat El-Atisal Fî El-Xidime El-Actima'ye*. Dar El-Seqafet Lilneşir We El-Teuzî'. Amman.
- Samover, A. & Porter, R. (1995). *Communication Between Cultures*. (2)Nd. Ed. Belmont, Ca, Wads Worth.
- Selam, A. (2007). *El-Terîq El-Mudiye Iyla El-Te'lîm El-'Alî, Meharat El-Tewasil*. Merkez Tetwîr El-Dîrasat El-'Iliya We El-Bihûs. Kuliye El-Hendese. Camî'et El-Qahîre.
- Selame, K. (1989). *Meharet Îdare El-Atisal Meharet Asasiye Lilmûdîr El-Fe'al*. Merkez El-Bihûs We El-Tetwîr El-Terbewî. Camî'et Yarmouk. Arbid, Urdun.
- Silêman, S. M. (2014). *Sîkuluciye El-Tsal El-Nisanî Û Mharat*. 'Almi El-Ktib. El-Qaahîre
- Şeref, E. (2003). *Nemazic El-Atisal Fî El-Finun We El-A'lam We El-Te'lîm We Îdaret El-A'mal*. Dar Libnanî Misrî. Qahîre.
- Telat, Ş. (1983). *El-Ray El-'Am*. Mektibet El Ancilu Misriye Lilneşir We El-Tuzî'. Qahîre,
- Tewînat, E. (2009). *El-Tewasil We El-Tefa'il Fî El-Wesat El-Mediresî Wizaret El-Terbiye El-Weteniye*. El-Me'hed El-Wetenî Litekwîn Mûstexdimî El-Terbiye, El-Cezair.
- Ti'îme, R. E. (2006). *El-Meharat El-lûxewye, Mûstewyatha, Tedrîsha, Si'ubatha*. Dar El-fikr El-'erbî. Qahîre.
- Tirkistanî, E. S. (2017). *Medxel Îyla El-Atisal El-Însanî*. El-Neşir, El-Kitab Menşur 'Ela Meuq' Wezare El-Ewqaf El-S'udiye.
- Wandrews, T. & Mohamed, A. (2000). *Meharat El-Ateswîr El-Eliktirunî We Tesmîm El-Beramc El-T'lîmiye We Întaciha*. Dar Sefa Lilneşir We El-Tuzî'. Amman.

- Wheeler, L. & Nelek, J. (1977). *Sex Differences In Social Participation*. Journal Of Social Psychology.
- Xalid, A. (2010). *Despêkek Bû Zimanvanya Piraktîkî*. Çapxana Roşinbîrî Jimara Spardin (905), Hewlêr.
- Xatir, M. R. (1986). *Tetwîr Menahic Te'lîm El-Qîraet Fî Merahl El-Te'lîm El-'Am Fî El-Weten El-'Erebî*. Tabî't (2). El-Minezime El-'Erebiye Liltenmiye We El-Seqafet We El-'Ilum. Tunis.
- Xebaş, M. E. (1989). *Nezim El-Atisalat El-Îdarî Fî Heyat El-Me'ahed El-Feniye*. Kuliye El-Îdare We El-Îqtisad, Camî'e Basira.
- Xelîfe, M. (2012). *Alfelsefe We 'Ilim El-Nefis We 'Ilim El-Actima'-7 Xitiwat Liltewasil El-Fe'a*. El-Hîwar El-Mitimdin-El-'Ded (3733).
- Xemîs, M. (2003). *Mûnticat Tekinuluciya El-T'lîm*. Camî'et 'Eyn Şemis. Misir.
- Xizir, Î. X. (2013). *Meharat El-Îtsal*. Dar El-Cindî Lilneşr We Litewzî'. Rame Allha.
- Zanîngeha Dihok. (2022. 13. March). *Dûr zankoyê*. <https://uod.ac/students/alumni>
- Zeyd, E. (2004). *'Ilim El-Actima' Beyn El-Aticahat El-Kilasîkiye We El-Neqdiye*. Dar El-Nesir. Qahîre.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Soyadı, Adı : MAHMOOD, Hakar Safar

Uyruđu : Irak Cumhuriyeti

Eđitim:

Derece:

Eđitim Birimi:

Mezuniyet Tarihi:

Yüksek Lisans

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

05.05.2023

İş Deneyimi:

Yıl

Yer

Görev

.....

Yabancı Dil: ---

Yayınlar:

Hobiler: